

HÍD

TÁRSADALMI, IRODALMI
ÉS KRITIKAI SZEMLE

1948 június - július

T A R T A L O M:

A »Híd« irodalmi pályázata (305) — KEK ZSIGMOND: A Kultúrszövetség másféléves munkájának tapasztalatai és a szocialista kultúrmunka új távlatai (306) — HERCEG JÁNOS: Béke az angyalosban (321) — HANGYA ANDRÁS: Fölszabadulás, kép (323) — VLADIMIR NAZOR: Ujj (326) — VERES IVÁN: A magyarországi délszláv kisebbség (327) — OTON ZSUPÁNCICS: Kovácsdal (333) — IVÁN GORAN KOVÁCSICS: A nagy bosszúálló (334) — Új magyar líra: KUCZKA PÉTER, TÓTH GYULA, HOLLÓS KORVIN LAJOS (340) — NAGY IMRE: Barátok, ismerősök... (343) — PIJADE MOSA: A népi demokrácia rendszere (mehanizmusa) Jugoszláviában (346) — GAJDOS TIBOR: Tűz a hegyek között (356) — VARGA JENŐ: Gabona és politika (361)

Figyelő:

LÉVAY ENDRE: A jugoszláv drámai színház (365) — HOK REZSŐ: Majtényi Mihály novellái (369)

Szemle:

HAJDÚ VILMOS: Széliegyzetek (373) — GÁL LÁSZLÓ: A »Letopisz« május—júniusi kettős számáról (379) — GAJDOS TIBOR: A »Szikra Regénytár« négy könyve (380) — Az igazi Amerika hangja (382) — GÁL LÁSZLÓ: »Hungária Irodalmi Lexikon« (384) — Az árolló (384)

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK HAVONTA

SZERKESZTI: A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. STEINFELD SÁNDOR

SZERKESZTŐSÉG: NOVISZÁD, GEN. STALJINA UTCA 16. I. TELEFON 23-53

KIADÓHIVATAL: SZUBOTICA, ENGELS UTCA 9

TELEFÓN: SZUBOTICA, 414

ELŐFIZETÉSI DIJ: EGY ÉVRE 120 DINÁR, FÉL ÉVRE 65 DINÁR, EGYES SZÁM ÁRA 12 DINÁR

POSTATAKARÉKSZÁMLA 32-006-031. LAPZÁRTA MINDEN HÓ 10-ÉN.

Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza.

Kardely Edvárd

Mezőgazdasági szövetkezetek a terygazdaságban

Majtényi Mihály

Májusfa

— Novellák, karcolatok —

Ára 32.50 dinár

LEGKÖZELEBBIKIADVÁNYUNK

ILJIN M.

NAPFÉNY AZ ASZTALON

A mesterséges fény története ifjak és
felnőttek számára.

MEGRENDELHETŐ: **HID** SZUBOTICA, ENGELS UTCA 9.

A „HID” IRODALMI PÁLYÁZATA

Az 1948 évi pályadíj összege 55.000 dinár

A HID harmadik irodalmi pályázata folytatása egy tervszerűen megkezdett és továbbépített munkának. E pályázati fölhívás — épp úgy mint az első kettő — toborzó, amely immár harmadszor újabb erőpróbára hívja föl a haladószelem írástudóit. A fölhívás azonban nem csupán fiatal, most induló tollforgatóknak szól, hanem a régi íróknak is, akiknek mesterségbeli tudása idej pályázatunk igazi, nagy lendületében irodalmi és szellemi életünk számára jelentős művet hozhat.

A HID 1948 évi pályázata egy új műfajjal bővült. Az elbeszélés a vers, az egyfelvonásos és a háromfelvonásos színmű mellett *pályázatot írunk ki irodalmi eszközökkel földolgozott riportra is*, amely a fenti négy közül a legkönnyebben megközelíthető műfaj és amelynek közvetlen hangján fiatal, induló íróink, új tehetségeink komoly műveket adhatnak.

A pályaművek tárgyát, témaköreit szorosan nem kötjük meg: egyedüli követelmény, amelyet a folyóirat a pályamű írója elé állít: *munkájának tárgya mai társadalmi valóságunkban gyökerezzen*.

Az irodalmi riport az előbbi műfajoknál több időhöz-kötöttséget követel. Ezért a riportok témakörét közelebbről gazdasági és társadalmi újjáépítésünkben (gyárak, szövetkezetek élete, új iskolánk, rohammunkásunk, építő ifjúságunk, Frontunk közös munkavállalása stb.) jelöljük meg.

Pályázatunk:

1. Elbeszélés: Első díj 5.000 dinár, második díj 3.000, harmadik díj 2.000 dinár;
2. Vers. Első díj 3.000 dinár, második díj 2.000, harmadik díj 1.000 dinár;
3. Egyfelvonásos színmű: Első díj 6.000 dinár, második díj 4.000, harmadik díj 2.000 dinár;
4. Háromfelvonásos színmű. Első díj 10.000 dinár, második díj 5.000, harmadik díj 3.000 dinár;
5. Riport. Első díj 5.000 dinár, második díj 3.000 dinár, harmadik díj 1.000 dinár.

Pályázati föltételeink:

a) A pályázaton kizárólag eddig meg nem jelent írásokkal lehet résztvenni.

b) A pályaművet két példányban, ritkán gépelt sorokban, a papírnak csak az egyik oldalára írott szövegezéssel kell eljuttatni a HID szerkesztőségbe jelíigés boríték kíséretében.

c) A beküldés határideje: elbeszélés f. é. szeptember hó 30., vers f. é. szeptember hó 30., riport ugyancsak szeptember hó 30., egyfelvonásos színmű október hó 31., háromfelvonásos színmű f. é. november hó 30.

d) A pályázaton csak jugoszláv állampolgárok vehetnek részt.

e) A pályázat eredményét egy hónappal a pályázati határidő után tesszük közzé.

f) A HID fenntartja magának a beküldött pályaművek közlésének vagy kiadásának jogát, tekintet nélkül azok minősítésére.

Szobotica, 1948 július 1.

A HID szerkesztősége

A KULTÚRSZÖVETSÉG MÁSFÉLÉVES MUNKÁJÁNAK TAPASZTALATAI ÉS A SZOCIALISTA KULTÚRMUNKA ÚJ TÁVLATAI

Irta: KÉK ZSIGMOND

A Magyar Kultúrszövetség harmadik évi közgyűlése egybeesik kulturális életünk fejlődésének egy új szakaszával, egész kulturális életünk tervszerű megszervezésének idejével. Miben látjuk kulturális életünk fejlődésének ezt az új szakaszát?

Kétségtelen, hogy a felszabadulás óta a szabad népi kultúra széles, gazdagon fejlődésnek indult. Óriási tömegeket vontunk be a szellem világába, akik eddig abból kiszorultak. A fölszabadulásig a kulturális élet legelemibb anyagi eszközeitől is megfosztott dolgozó tömegek és a szabad szellemi fejlődésből kizárt nemzetiségek előtt megnyílt a kultúra és szellemi emelkedés minden lehetősége. — »Ma hazánkban — mondja Gyilász miniszterünk — minden anyagi és más nehézség ellenére, olyan kulturális felvirágzás van, amilyenre nem volt példa Jugoszlávia egy népének multjában sem«. — A szorosan vett kulturális szervezeteken kívül tömegszervezeteink: a szakszervezet, Népfront, Áfézsé, Népi Ifjúság stb. mindegyike nem kis mértékben résztvesz kultúrforradalmunk előbbrevitelében és szocialista kultúránknak nemcsak anyagi alapjait erősíti, hanem szellemi előfeltételeinek megteremtésében is nagyon hatásosan közreműködik. Csak ennek a sokféle síkon fejlődő kultúrmunkának a néphatóságok, iskolák, kultúregyesületek és tömegszervezetek eddigi kultúrmunkájának köszönhetjük, hogy gazdasági és politikai fejlődésünk mellett kulturális téren is olyan nagy lépésekkel haladunk a szocializmus felé.

Kétségtelen azonban az is, hogy ez a sokféle síkon fejlődő és kibontakozó kultúrmunka ma már szükségessé teszi az átfogó, tervszerű és egységes irányítást. Kultúrforradalmunk úgy lehet csak igazán átütő erejű és eredményes, ha tömöríteni és egységesíteni tudunk minden erőt alapvető kulturális feladataink megvalósítására. A különféle kulturális tevékenység átfogó megszervezését, kultúrforradalmunk egységes irányítását tűzte ki feladatul népkormányunk a Kultúregyesületek Szövetsége elé.

Szövetségünk évi beszámolójában tehát mélyebb és alaposabb vizsgálat alá kell vetnünk eddigi munkánkat és analizálnunk kell a Magyar Kultúrszövetség és egyesületeink eredményeit és gyengeségeit, amelyek munkánk eddigi szervezeti formájából következnek.

A Magyar Kultúrszövetség munkája — megalakulása óta — két síkon folyt: működött egyrészt mint intézmény a központban, másrészt mint szervezet a kultúregyesületekben. Beszámolónkban tehát mindenütt

külön foglalkozunk az intézmény munkájával, a központi irányító és szervező munkával, és külön a szervezettel, a Kultúregyesületek hálózatának és tagságának munkájával. Kérdésünk tehát ez: mit tett a Szövetség mint központi irányító szerv feladatainak megvalósítására és milyen eredményeket értünk el alapszervezeteinkben e munka nyomán.

Sorra vesszük tehát munkaterületek szerint Szövetségünk múltét és ez évben eddig végzett munkáját.

Írástudás terjesztése

Szocialista kultúránk alapvető munkaterületén a központ az elmúlt időszakban a következőket valósította meg:

a) Írástudási versenyfelhívást tettünk közzé tanfolyam-szervezők, vezetők és egyesületek számára, a versenyt sajtóban és körlevelekben szorgalmaztuk és lezártaival 15.000 dinár jutalmat osztottunk ki.

b) Elvi irányítást és némi gyakorlati segítséget nyújtottunk a sajtóban közzétett cikkeinkkel és az írástudási harc szervezésére vonatkozó utasításainkkal.

c) Kiadtuk az új írástudók számára első olvasmánykép Gorkij: »Igy tanultam én« c. füzetét és ezt 10.000 példányban szétosztottuk. Ez évben megvalósítottuk Szövetségünk régi feladatát: kiadtunk egy Abécét felnőttek számára 10.000 példányban. Ez a könyv, egyik legfontosabb és legértékesebb kiadványunk, Weigand József munkája, amelyről e helyen is nagy elismeréssel emlékezünk meg.

Alapszervezeteinkben e téren a következő a helyzet:

Az írástudás terjesztésének munkájáról az alapszervezetekben nincs áttekintésünk. Az elmúlt évben beérkezett jelentések csak azt mondják, hogy 17 egyesületben volt rendszeres tanfolyam és 515-en vizsgáztak. Ez év első öt hónapjában — kimutatásaink szerint — 35 egyesületben 376 új írástudó tett vizsgát. Valószínű, hogy 62 illetőleg 82 egyesületünkben több tanfolyam volt és többen vizsgáztak, csak a kimutatás hiányos. De ha alapszervezeteinkben végzett munkáról tökéletes áttekintésünk volna is, ez sem jelentené a magyar írástudás terjesztésének teljes munkáját, mert egyesületeinken kívül a szakszervezetben és Népfront-szervezetekben is folyt munka. A vajdasági főbizottság közoktatási osztályának valószínűleg szintén nem teljes kimutatása szerint az elmúlt évben 944 új magyar írástudó vizsgázott. Ebből is kitűnik, hogy kultúrkörreinken kívül is magyarányú magyarnyelvű kultúr munka folyik.

Ezek a hiányos számok is fogalmat nyújtanak arról a hatalmas arányú munkáról, amely a szocialista kultúra ez alapvető terén folyik. A régi Jugoszláviában — itt csak a magyar analfabetizmus kérdését hozzuk fel — 25 esztendő alatt legfeljebb 4-5 tanfolyam volt összesen 100-120 létszámmal. Egyetlen magyar kultúregyesületünk egy év alatt több magyart tanított meg írni-olvasni, mint összes magyar kultúregyesületünk 25 év alatt a régi Jugoszláviában. Ha pedig tekintetbe vesszük, hogy akkor azzal a néhány új írástudóval szemben az iskolázatlan és szerb iskolákba kényszerített magyar gyermekek milyen óriási számmal szaporították az írástudatlan magyarok számát és hogy ma minden magyar gyermek magyar iskoláztatása mellett évente az örökölt írástudatlanok ezreit tanítjuk meg írni-olvasni — akkor látjuk igazán, hogy mi a szocialista kultúrforradalom és mi a nemzetiségek szabad fejlődése népállamunkban.

Mégis ez a hatalmas fejlődés és nagyarányú munka sincs ma már arányban szükségünkkel és kultúrforradalmunk tempójával. A jövő év május elsejéig nem maradhat Vajdaságban egyetlen 45 éven aiuli magyar írástudatlan. Szövetségünk központja káderéhez képest nagy erőfeszítéseket tett, alapszervezeteink nagyarányú munkát végeztek, szakszervezet és a Népfront-szervezetek kultúrszekciói is megtették a magukét — de ma az írástudási mozgalomnak ebben az elhatározó szakaszában csak a helyi erők tömörítésével és egységesítésével egyrészt és tervszerű átfogó központi irányításával másrészt érhetjük el célkitűzésünket. A különféle helyi egyesületeknek és kultúrszektoroknak egységes irányítás mellett, a káderek és anyagi eszközök racionális felhasználásával minden egyesületre és minden kultúrszekcióra kiterjedő egységes központi segítséggel kell ezt a munkát végeznünk. Mi a magyar írástudási mozgalomnak csak a mi kultúregyesületeinkben végzett részét tudtuk s ezt is inkább csak elméletileg irányítani és segíteni — a központi vajdasági átfogó szervezet pedig helyi, járási és központi szervei segítségével egységesen irányíthatja és gyakorlatilag is segítheti nemcsak az egész magyar írástudási mozgalmat, hanem a Vajdaság minden nyelvére és nemzetiségére kiterjedő munkát.

Népegyetem

Az alapvető kultúrmunka másik lényeges területén Szövetségünk központja az elmúlt időszakban ezeket végezte:

a) Kiadtunk három népegyetemi füzetet 1200—1200 példányban. E füzetek kiadását azonban bizonyos népszerű-tudományos előadások kivételével beszüntettük, mert a gyakorlat azt mutatta, hogy a helyi adottságokat, az előadók és hallgatók színvonalát így nem vehettük figyelembe és ezenkívül előadóinkat felmentettük a kezdeményezés és az előkészület alól.

b) Témaválasztás, feldolgozás, előadások szervezése tekintetében útmutatást és segítséget csak általánosságban, cikkek és körlevelek útján adhattunk.

c) Előadó-káderek nevelése, vendégelőadások és mintaelőadások szervezése terén a Szövetség központja főleg megfelelő apparátus hiányában nem tett semmit.

Alapszervezeteinkben a népegyetemi előadások tekintetében a következő a helyzet:

Központunk adatai szerint az elmúlt évben 250 előadás volt egyesületeinkben 21.647 hallgatóval. Ez évben eddig 78 egyesület 212 előadást tartott, voltak egyesületeink, amelyek hetente rendszeresen megtartották előadásaikat, volt jónéhány egyesületünk, ahol ezt a fontos népművelő eszközt egyáltalában nem használták fel. Adataink természetesen nagyon hiányosak és emellett a témákról, előadások színvonaláról, a hallgatók számáról és aktív részvételéről semmilyen adatunk nincs. Nyilvánvaló itt is, hogy a népegyetemi munka nem korlátozódik csak a kultúrkörökre, városokban néphatóságaink is tartottak fenn külön népegyetemi titkárokat, szakszervezeteink is tartottak nem egy helyen rendszeres előadásokat magyar nyelven is, falvainkban pedig tömegszervezeteink is végeztek munkát ezen a téren is.

Teljes adatok nélkül is megállapíthatjuk, hogy a fölszabadulás óta e téren nagysikerű munkát végeztünk. Nincs ugyan összehasonlítható adatunk a régi Jugoszláviában e téren fennállott helyzettel kapcsolatban, de a kétségtelenül nagyon nagy mennyiségi előrehaladás mellett itt csak arra

akarunk rámutatni, hogy előadásaink tartalma tekintetében összehasonlíthatatlan eredményeink vannak. Elég ha csak arra rámutatunk, hogy egyetlen olyan előadás, mint az Ötéves Terv ismertetése — ezt csaknem minden helységünkben megtartották — tíz és százazrek számára nyújt betekintést és ösztönöz részvételt hazánk forradalmi átalakításában és nyújt távlatot a dolgozó nép jövőjére. Egyetlen ilyen előadás többet nyújt és jobban emel, mint száz és száz szűk szempontú, távlatot nyitni nem tudó, a régi társadalom minden kötöttségével korlátozott úgynevezett nép-előadás a régi korszakban. És hogy ma a népnevelésnek ez az eszköze magyar népünk szellemi emelésének is ilyen nagyarányú és tömeges eszközévé vált, ez csak a szocialista kultúrforradalom eredménye.

Felmérhetetlen tehát az az eredmény, amit eddig elértünk, a mi kultúrforradalmunkban azonban ez csak a kezdet. Előttünk ma már az a feladat áll, hogy kivétel nélkül minden helységben, rendszeres, jó előadókkal és szervezett hallgatósággal rendelkező állandó népegyetem működjen. Ehhez helyi segítség kell, nem elég az a néhány központi utasítás: az elaprózott, közönséget széttagoló, előadó-káderben szűkölködő kis népegyetemi előadásokat jól szervezett, állandó jellegű, tömeges népegyetemekké kell szerveznünk. Szaksegítséggel, káder-beosztással, és káder-neveléssel, meg kell teremteni egész Vajdaságban a népegyetemi hálózatot, megfelelő járási centrumokkal, vendégelőadókkal, az előadók időnkénti konferenciáival stb. Egy-egy centrális nemzetiségi központnak erre nincs lehetősége, de egyetlen átfogó testület elég szakerőt, szervezőt tud mozgósítani és járási szervezetei útján hathatós támogatást tud nyújtani azoknak a kis helységeknek, amelyeknek mi gyakorlati segítséget eddig nem adhattunk.

Általános népművelés

A központ munkája a következőkben nyilvánult meg:

a) Általános kultúrelőadások és műsoros estek rendezéséhez Szövetségünk kész anyag küldésével, vagy megjelölésével, sajtó és körlevelek útján segítséget nyújtott. Az elmúlt időszakban a nagy centinnáriumi ünnepségekre küldtünk a központból műsort: Markovics Szvetozár, Vuk Karadzics, a Gorski vijenac ünnepségeire, Petőfi, Gorkij-ünnepekre stb.

b) Szövetségünk központja szervezte az általános vajdasági dalárda-verseny magyar részét, propagálta a versenyt, vándorzászlót tűzött ki stb. Szaksegítséget, kottaanyagot, megfelelő szakember és kiadványok híján nem tudtunk nyújtani. Káderünk gyenge és kevés volt ahhoz, hogy újabb dalárdák szervezéséhez indítást adjunk.

c) Ugyancsak Szövetségünk központja nyújtott segítséget néphátóságainknak a vajdasági folklór-versenyek magyar részének szervezésében. Szaksegítséget nyújtani műsoruk összeállításában, megfelelő irodalommal ellátni őket, szakember híjában nem tudtuk.

d) Szövetségünk központja előadásokat szervezett a hazánkban foglalkoztatott magyarországi munkások számára, különösen Belgrádban. Hazánk demokráciájának ismertetésében és a szerb-magyar kapcsolatok erősítésében igen eredményes és hasznos munkát végzett ezzel.

e) Íróinkat és művészeinket az elmúlt évben kezdtük mozgósítani és tömöríteni: megalakult a K. Sz. irodalmi köre és ennek három csoportja Szuboticán, Noviszádon és Zrenyaninban. Az írói csoportok eddig 14 irodalmi estet rendeztek különböző helyeken. Az előadó-esteket nem egyszer könyv-vásárral köttették össze s ez igen hasznos kezdeményezés-

nek bizonyult és sokban hozzájárult egyrészt az irodalmi érdeklődés felkeltéséhez, másrészt az olvasás népszerűsítéséhez és kiadványaink terjesztéséhez.

f) A Szövetség központja folyóiratában, a *HID*-ban, három irodalmi pályázatot írt ki: versre, elbeszélésre és színműre. Összesen 25.000 dinár jutalmat tűzött ki erre a célra.

Általános kultúrakcióink terén egyesületeink az elmúlt időszakban a következő eredményeket érték el:

Az elmúlt évben és ez év első öt hónapjában egyesületeink 208 műsoros előadásról tettek jelentést. Természetesen ez az adat nagyon hiányos fogalmat nyújt a Vajdaság-szerte tartott kultúr-előadásokról. Nem küldtek mindenünnen jelentést egyesületeinkből sem, pedig ezeken kívül is igen sok irodalmi, művészi programú előadást tartottak magyar nyelven mindenfelé. Az összesített adatok azt mutatnák, hogy egyrészt százsámra nevelődnek előadók, szavalók, színlőnemekesek, felolvasók stb. másrészt tízezerszám kapcsolódnak be az irodalom és művészet élvezői közé dolgozóink. — Dalárdáink versenyében 11 magyar dalárda vett részt és a Szövetség vándorzászlaját és a legjobb magyar dalárda elnevezést a zombori magyar kultúrkör dalárdája nyerte el. Ő képviselte a magyar kórus-művészetet a noviszádi nemzetiségi dalárda-versenyen. Dalárdáink repertoárjuk összeállításában és anyag-beszerezésben sajnos semmilyen segítséget nem kaptak eddig, pedig igen nagy szükség lenne arra, hogy műsoruk tartalmában és formában korszerű anyaggal frissüljön fel. A versenyben résztvevő 11 dalárdánál bizonyosan több magyar kar működik, csak még nem sikerült őket is bevonnunk e versenybe, pedig ez óriási nevelő hatásával és tömegek érdeklődésének felkeltésével nagy szerepet tölt be kultúrelőadásainkban. — Az irodalom és művészet fejlődése terén igen fontos és nagyhatású íróink és művészeink tömörítése és pályázataink kiírása. Rövid idő alatt három irodalmi csoport, múlt évi irodalmi pályázataink eredményeképpen 36 elbeszélő, 24 költő és 14 színműíró jelentkezése — ez csak ennek a rövid időszaknak eredménye. Irodalmi életünk megszervezésének kezdete más eredményeket is hozott: megjelent a jugoszláviai magyar írók antológiája és megindult a kritikai munka is. Művészeinkkel eddig nem foglalkoztunk intézményesen, kiállításra, tárlatra még nem futotta erőnkől. A szerbiai művész-szövetség keretében rendezték meg a főszerkesztés óta először vajdasági művészek s köztük néhány magyar művész közös kiállítását is.

Ezek a kezdeti eredmények is azt mutatják, hogy népünk a kultúra minden terén óriási lendületet vett. De azt is mutatják, hogy már jelen körülmények között többet és jobbat kell nyujtanunk. Nem egy kultúr-egyesületünk vagy valamely más szervezetünk kultúrszekciója gyenge ahhoz, hogy egy jó kultúrelőadást rendezzen megfelelő programmal, megfelelő színvonalal, nagy és jó közönséggel — de hány helységben lehetne több egyesület vagy kultúrszekció kádereivel: szavalóinak, előadóinak, énekeseinek és érdeklődő tagságának bevonásával igazán nagy-sikerű közös előadásokat rendezni. Különösen az előadó-kaderek nevelésére van ma már nagy szükség, kis egyesületeinkben nem fejlődhetnek úgy, ahogy kellene s ahogy lehetne pl. helyi és járási egyesületközi előadó, szavaló és énekesversenyekkel. Erre eddigi kereteink és szervezetünk mellett nem gondolhattunk. — Sokkal több indítást kell adnunk és az indítás után szak-segítséget is a dalárdák fejlődéséhez, hogy minden helységben legyen több kis sikertelen kezdeményezés helyett legalább egy jószívnálú dalárda. Színvonalukat is emelnünk kellene s ehhez bizony központi szakemberre is van szükség. — Ami irodalmi életünk fejlődését

illeti Szerb Népköztársaságunk után Vajdaság is összefogja író-szövetségében íróinkat. Így sokkal nagyobb súllyal sokkal eredményesebben fejleszthetjük irodalmi és művészi életünket. A mi szocialista kultúránk. irodalmunk és művészetünk azt kívánja, hogy íróink a nemzeti kifejezési formák továbbfejlesztésével de korszerű reális szocialista társadalom-ábrázolásban versenyezzenek. Mennyivel hatásosabb, eredményesebb, nevelőbb és objektív szempontból is magasabb színvonalat elérők lesznek a vajdasági irodalmi csoport pályázatai jelentősebb és a mi anyagi lehetőségeinket messze túlhaladó pályázati díjakban is. ha a kultúregyesületek Vajdasági Szövetsége teljes súlyával és anyagi erejével mellé áll. Irodalmi és művészeti fejlődésünk tehát indokoltan túlnőtt a szűk nemzeti formákon.

Népkönyvtárak

Szövetségünk központja népkönyvtárak szervezése terén a következőket tette:

a) Még a Kultúrszövetség megalakulásakor felmerült annak szükségése, hogy a Vajdaságban szétszórt gazdátlan könyveket összegyűjtsük és egyesületeink gyér könyvtárait kiegészítsük velük. Csak ebben az évben sikerült odáig jutnunk, hogy ezt a feladatunkat megkezdjük. Kis híján 50.000 könyvet gyűjtöttünk össze a központba, válogatása, rendezése most van folyamatban. A rendezés után különösen falusi népkönyvtárainkat egészítjük ki velük.

b) Könyvtáraink kiegészítését szolgálta könyvkiadó tevékenységünk, amelyről alább külön szólunk és a magyarországi könyvek behozatalában és tervszerű szétosztásában a Jugoslovenska Knjigának nyújtott segítségünk is.

c) Sajnos a könyvtárak szakszerű kezelésére, a tervszerű és rendszeres könyvtárlátogatás és olvasás megszervezésére, könyvtárosok nevelésére eddig nem nagy figyelmet szenteltünk. Most szervez csak a vajdasági főbizottság magyar könyvtárosi tanfolyamot s ebben központunk is segítséget nyújt. A könyv és olvasás népszerűsítése terén könyvnapjainkat és a szervezői estekkel összekötött könyvvásárainkat említhetjük meg.

Mi a helyzet népkönyvtárak terén alapszervezeteinkben?

Alapvető néptömegeink könyvszomja, olvasási kedve olyan mértékben növekedett, hogy sem könyvtáraink, sem kiadó-tevékenységünk nem tud lépést tartani vele. Már sajtónk óriási elterjedtsége, az eddigi terjesztéshez viszonyított négyszeres-ötszörös példányszám is mutatja, hogy népkönyvtáraink fejlesztésére nagyon nagy gondot kell fordítanunk. Ezen a téren érthetően elmaradtunk a nagy szükségek mögött és sürgős segítségre van szükségünk. Kis egyesületeink vagy tömegszervezeteink hiányos, selejtjes, szakszerűtlen s ezért életképtelen kis könyvtáraikat sürgősen egyesíteni kell és minden helyen legalább egy életképes: jól felszerelt, szakember vezetésével működő népkönyvtárat kell létesítenünk. Így tudjuk igazán hasznosítani a központban összegyűjtött könyveket is. Így tudunk majd megfelelni annak a nem kis feladatnak is, hogy népkönyvtárainkat megtisztítsuk a selejtjes és kártékony könyvektől és tervszerűen kiegészítsük és növeljük. E téren egyetlen radikális segítség egy központi könyvtár-bizottság felállítása, amely átvizsgálja a könyvtárakat, nyilvántartást fektet fel, összpontosítja a könyvtárakat, egységes szakszerű kezelést vezet be, megfelelő helységről, olvasótermekről gondoskodik, könyvtáros tanfolyamokon megfelelő képzést

ki és nem utolsósorban megszervezi az olvasótábort is. Ez a feladat természetesen túlnő kultúrkörökön és tömegszervezeteken, ezt természetesen csak egyetlen központból lehet megvalósítani.

Műkedvelés

Szövetségünk központja a műkedvelés fejlesztése terén a következő munkát végezte:

a) Az elmúlt időszakban 6 füzetet adtunk ki a »Színpadunk« sorozatban, 1600—1600 példányban, korszerű, tartalomban és formában mai társadalmi valóságunknak megfelelő egyfelvonásos színművekkel. Ezenkívül műkedvelő-együtteseink kérésére a Magyar Népszínház repertoárjának darabjaiból 143 színművet sokszorosítottunk.

b) A rendezésre vonatkozólag kiadtunk egy könyvet hasznos gyakorlati útmutatásokkal műkedvelő-együtteseink számára. Ezenkívül csak a sajtóban közölt cikkekkkel és a műkedvelő-versennyel emeltük együtteseink színvonalát.

c) A műkedvelő-együttesek vajdasági versenyében a kezdeményező néphatóságnak hasznos segítséget nyújtottunk a magyar műkedvelő-csoportok versenyének szervezésével.

Egyesületeinkben és műkedvelő-együtteseinkben az elmúlt időszakban a következő eredményeket állapíthatjuk meg:

Együtteseink csak a központba érkezett adatok szerint 335 előadást tartottak és csak ebben az elmúlt öt hónapban 31 helyen 42 vendégelőadást. A vajdasági versenyben 36 magyar csoport vett részt. Ezek hiányosságuk mellett is szép számok és a népi színijátszásnak soha nem látott tömegesedését és fejlődését mutatják. Megállapítható az a nem kisebb jelentőségű eredmény is, hogy kiadásunk nyomán, a repertoárkérdés állandó felszínen tartásával és sajtó-kritika útján elértük, hogy együtteseink legnagyobb része végigjátszotta eddig kiadott füzetek korszéri darabjait. A fenti számok természetesen nem foglalják magukba a mi alapszervezeteinken kívül rendezett előadásokat pedig szakszervezeti csoportjaink, sok helyen a Népfront, igen sok helyen Áfézsé, ifjúság, iskoláink, pionírjaink is igen nagyszámú darabot adtak elő.

Igen tanulságos ezzel kapcsolatban egy kicsit visszatekintnünk a régebbi korszaka. A műkedvelés akkor is elterjedt, sok helyen az egyedüli lehetséges formája volt a magyarnyelvű kultúrmunkának. De még e munka elé is mennyi akadály gördült. Legelsősorban a hatóságok részéről: hány előkészített előadásra jött utolsó percben letiltó végzés, Kizárólag felszínes, a dolgozó nép problémáitól távolálló darabok kerülhettek színre. A színiátszók maguk legnagyobb részben polgári vagy polgárosuló elem, vezető szerepük még a különben igen kjszámú szakszervezeti és szegényparaszt-többségű falvakban is. Közönsége is jórészt a polgárosult elem, a proletariátus nálunk még műkedvelő formájában sem ismerhette meg az irodalmat és művészetet. Ma — van olyan műkedvelő-együttesünk, amely egy évben 10—12 színdarabbal lép fel és több mint 30 előadást tart, a darabok legnagyobb része korszerű, elismert klasszikus, vagy a dolgozó nép problémáival foglalkozó, a színiátszók munkás- és parasztelemek, a közönség nagy tömegeiben a dolgozók minden rétege. Egy-egy korszerű, a mi valóságunkkal foglalkozó színmű végigjárt majdnem minden magyarlakta helységet és a dolgozók százezres száma élvezte és neveledett rajta.

Éppen e legtömegesebb és legtöbb sikert felmutató munkaterületen kétségtelen nagy mennyiségi és minőségi fejlődés mellett — ütköznek ki leginkább hiányosságaink és mulasztásaink is. A népi színiátszás mai

fejlődése már sokkal többet követel, mint amennyit tettünk. Elsősorban ma már minden magyarulta helyben kellene nemcsak legalább egy műkedvelő-együttesnek lennie — pedig még ezt sem értük el — hanem színvonalra is megfelelő együttesnek. Másodsorban csak a napi sajtó jelentéseiből is láthatjuk, hogy mennyi még a selejt az előadott darabokban. Művészi színvonal tekintetében is igen alacsony fokon állunk, nincsenek rendezőink, hiányzik a szakszerű segítség. Kritika terén sem tartottunk lépést a fejlődéssel, a napi sajtó kritikája kevés és nem elég nevelő, folyóiratunkban is sokkal több helyet kellett volna eddig is szentelnünk műkedvelőink és a népi színjátszás kérdéseinek. Helységben, előadóteremben anyagban, kellékekben is igen szegényesek együttesaink. A műkedvelő-együttesek versenyében ma már nem csak 36 együttesnek kellene résztvennie, hanem jóval többnek. Végül egy nagyon kiütköző fogyatékosság a műkedvelő-csoportok egészségtelen versengése helység, előadások időpontja, közönség és színészek tekintetében. Ha azt akarjuk, hogy műkedvelőink előrehaladjanak, hogy az előadások színvonala emelkedjen, hogy a műkedvelés emelje a színjátszók művészi képességeit és nevelje a közönséget, ha egyszóval azt akarjuk, hogy a népi színjátszás a szocialista társadalom követelményeinek megfelelően, akkor az összes műkedvelő-együtteseket ma már nemzetiségi és más tagozódástól függetlenül, átfogó, szervező, koordináló központi szervezetbe kell tömöríteni, ahogy eddig a szerb műkedvelő-csoportok szövetségbe tömörültek. Ma már csak kellő nyilvántartással és ellenőrzéssel, tervszerű színjátszó- és rendező-gárda neveléssel, központi tervszerű anyag- és kellék-ellátással lehet ezt a munkát továbbfejleszteni.

Kiadói tevékenység

Szövetségünk központja, mint az eddigiekből is kitűnik, e téren tett legtöbbet:

a) Gyűjteményes-sorozataink szaporodnak: politikai, gazdasági, terv-gazdasági, népszerű-tudományos, népegyetemi, színpadi, gyermekirodalmi kiadványaink egész sora tanúsítja, hogy a kiadás minden ágában fejlődünk. Ez évben indult meg önálló irodalmi műveink sorozatos kiadása is.

b) Az elmúlt évben a következőket adtuk ki:

8 politikai broszura	2000 pld.
2 gazdasági	2000 pld.
4 népszerű-tudományos	2000 pld.
2 népegyetemi	1200 pld.
5 színpadi kiadvány	1600 pld.
5 gyermekirodalmi mű	2000 pld.
Népnaptár	75000 pld.
6 egyéb kiadvány	2000 pld.

Összesen 31 mű 1476 oldalon 171.536 példányban, ami még

ha leszámítjuk a legmagasabb példányszámú népnaptárt, is igen szép szám.

Ez évben eddig 13 művet adtunk ki 704 oldalon 33.454 példányban — ezt tekintve, hogy csak öt hónapról van szó, a kiadás állandó emelkedését mutatja. Fejlődést jelent az is, hogy ez utóbbi 13 mű közül 7 könyv és 5 füzet volt, ez azt mutatja, hogy kiadásunk nemcsak a kiadványok számában és példányszámában ért el szép emelkedést, hanem a kiadványok terjedelmében is.

c) HID folyóiratunkról külön meg kell emlékeznünk. Az elmúlt évben a HID színvonala érezhetően süllyedt: tartalmában, formában, időszerűségben sokat veszített. Nem foglalkozott alapvető kulturális kérdéseinkkel, nem volt kultúránk forradalmi előrehaladásának szócsöve. Igen nagy hiányossága volt az is, hogy Szövetségünk problémáival nem foglalkozott eleget, nem volt igazán kritikus, indító, irányító. Ez évben azonban örövendetesen javult: tartalma mélyült, színvonala emelkedett, közelebb jött konkrét valóságunkhoz alapvető kulturális problémáinknak is több helyet szentel.

Itt is igen nevelő, kultúrforradalmunk tartalmára és jelentőségére jellemző lesz csak egy kis összehasonlítást tenni a régi Jugoszlávia magyar nyelvű kiadványaival. A burjánzó álmoskönyvekkel és Szentszív-kiadványokkal együtt nem volt éveken át annyi kiadás, mint amennyit a Magyar Kultúrszövetség egy év alatt megvalósít. A régi Jugoszlávia a naptárak kivételével nem ismert 1000 példányon felüli kiadást, a legtöbb irodalmi kiadvány 500–600 példányban jelent meg. Nem egészen másfél év alatt több kiadványunk jelent meg, mint a régi Jugoszlávia összes magyar kiadványai, a selejt-irodalmat nem számítva, példányszámban pedig ugyanezen időszakban átlag 3–4-szeresét érték el. A népszerű írók és olvasók kiadványok és könyvvásárlók növekedésében rövid három év alatt összehasonlíthatatlan eredményeket ért el. Gyilász miniszterünk beszámolójában kimutatta, hogy az elmúlt évben hazánkban hétszer annyi könyv került ki, mint 1938-ban. A magyar könyvkiadás az új Jugoszláviában aránylag még nagyobb eredménnyel díjcekedhet. Pedig a terjesztéssel Szövetségünk eddig még nem foglalkozott komolyan.

Éppen ebből látszik, hogy az elért eredmények csak összehasonlításban nagyok, a multa tekintve. A mai szükségekre és lehetőségekre tekintve már összezsugorodnak ezek a számok. Nem csak azért, mert a mi kiadó-tevékenységünk részben sem tudja kielégíteni a könyvszükséget, hanem azért is mert a terjesztésben is igen nagy aránytalanságok vannak. Vannak magyarlakta területek, különösen falvak, ahová alig jut el valami magyar betű. A HID noha példányszáma a régi Jugoszláviában is szokatlan magas volt, újraindulásakor mégis háromszoros példányszámban jelent meg — az elmúlt évben azonban visszaesett. Ez a terjesztő-apparátus tökéletes hiányára mutat. Ha csak egy kicsit tudnánk ezzel is foglalkozni, példányszámainkat 3–4-szeresére emelhetnénk. Ezt pedig korlátolt nyomdai és papírléhetőségeink mellett is megvalósíthatjuk, ha tervszerűen és racionálisan használjuk ki lehetőségeinket. Vajdaság többi kisebbségei még jobban elmaradtak a mai szükségek mögött s ez arra int, hogy a kiadói tevékenységet is más alapokra helyezzük. Néphatóságaink is megállapították, hogy a magyar könyvkiadás — központi erőfeszítései mellett is — a mai szükségekhez mérten elenyésző. Ezen a téren akar legelőször is segítséget nyújtani számunkra és Vajdaság többi kisebbségei számára. Ezt azonban csak egész vajdasági könyvkiadásunk új, egységes alapokra helyezésével valósíthatjuk meg.

Szervezés

A központ szervezési feladatai a következők voltak: góctitkárságok szervezése, új egyesületek alakítása, az alapszervezetek tömegesítése, alosztályok szervezése, nyilvántartás és ellenőrzés bevezetése, szervezési káderképzés, az adminisztratív munka egységes megszervezése.

a) A központ munkájának tehermentesítése, a nehézkes központi irányító munka decentralizálása és az alapszervezetekkel való szorosabb kapcsolatok létesítése céljából az elmúlt évben tervbe vettük a góctitkár-

ságok rendszerét és 10 vidéki kulturcentrumot jelöltünk meg: Szubotica, Novisád, Zenta, Topolya, Zombor, Zrenyánin, Kikinda, Kula, Becse, Pancsova. Vajdaságon kívül Osziyek s tervben volt még Zágráb, Ljubljana, Alsólendva stb. A felsorolt egyesületek vezetőségét felszólítottuk, hogy a területi beosztás szerint nyújtsanak segítséget az egyesületeknek. A felszólításon, néhány útmutató körlevélén és a központi titkár látogatásain kívül Szövetségünk érdemlegesen nem tett ezen a téren.

b) Újabb egyesületek alakítása terén a Szövetség központilag nem sokat tehetett. Az alakuló egyesületek meghívására központi titkárunk vagy megbízottunk kiment az elmúlt másfél évben 7 illetőleg tíz esetben. Új egyesület alakítását közvetlenül egyetlen esetben sem szorgalmaztuk.

c) Az alapszervezetek alosztályainak szervezési munkájában egyesületeinknek általános útmutatásokon kívül nem nyújthattunk támogatást.

d) Az egyesületek tagságának tömegesítése terén központunk nem kezdeményezett semmit.

e) Felfektettük a központi nyilvántartást, de mint a beszámoló adatai mutatják, áttekintésünk nincs és így ellenőrzést nem gyakorolhattunk és támogatást nem adhattunk.

f) Kádereinket tekintve, a központban az elmúlt év végéig egy szervezési titkár, egy gazdasági szervező, egy lektor mellett 5 tisztviselő dolgozott. A főcsoportokban és alapszervezetekben kéaderképzés és kádereképzés terén sem tettünk, tanfolyamokat nem tartottunk.

g) A központi adminisztrációt rendeztük. Az elmúlt évben 1612, ez év öt hónapjában pedig már 1300 megkeresésre adott központunk választ, utasítást, küldött jelentést vagy kimutatást. Felsőbb hatóságainak és intézményeinknek a jelentéstételben, kimutatás és statisztika készítésben Szövetségünk központja a lehetőség határain belül eleget tett:

Mi a helyzet szervezési tekintetben egyesületeinkben?

Egyesületeink száma állandó emelkedést mutat: 1947-ben 52-ről 62-re, ez évben 62-ről 82-re emelkedett alapszervezeteink száma. Kétségtelenül nagy fejlődés ez is, de korántsem kielégítő. Különösen, ha tudjuk, hogy a megalakult egyesületek egy része csak alapszabályszerűen létezik, a többiek nagyrésze is elenyésző tagságú. Hogy csak a Kultúrszövetség kereteibe tartozó egyesületek tagsága több mint ötszöröse a régi Jugoszláviában egyesületekbe tömörült magyarok összetagságánál, ez ma már csak összehasonlításban fejlődés, a tényleges helyzet szerint elmaradás. Vannak Bácska kellős közepén kulturegyesületek, amelyeknek csak vezetősége van meg, tagsága nincs. (Feketics, Kishegyes, Bajsán pl. még egyesület sincs.) És hogy ezen a göctitkár-sággal sem sokat segíthettünk az abból látszik, hogy például a topolyai göctitkár-ság a legutóbbi időkig mint helyi egyesület sem adott semmi életjelet. — Egyesületeink alosztályairól, illetve munkaszekcióiról nincs pontos áttekintésünk, de megállapítható a beküldött jelentésekből és a folyó munkából, hogy csak egy-két városi egyesületnek vannak életképes szekciói, a többiben »mindenki mindent végez«, aminek praktikus értelmével azt hisszük mindenki tisztában van. — Központi nyilvántartásunk nincs. 82 egyesületből öt hónap alatt 25 egyesület küldött összesen 105 jelentést. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy központunk csak támogatódik, a helyi viszonyokat nem ismerheti, tényleges konkrét segítséget nem nyújthat s így irányító munkája illuzoriusz. — Kéaderképzésre a központban nem volt lehetőség. A tervszerű nemzetiségi kulturkáderek nevelése — amiről Gyilász miniszterünk beszélt, túlhaladja Szövetségünk lehetőségeit, nemzeti káderek nevelődése, egyrészt csak az alap-

szervezetek életképes, önálló, kezdeményező működésének következménye lehet, másrészt központi tervszerű és szakszerű állandó munka: titkár, könyvtáros, rendező, előadó stb. képző tanfolyamok által.

Szervezés terén tehát Szövetségünk már struktúrájánál fogva sem tehetett eleget az eddigi követelményeknek sem. Alapszervezetek, illetőleg fiókegyesületek alakulását nem indíthatta, nem támogathatta érdemlegesen. Göctírkárságaink a legjobb esetben is csak a nagyobb városok életképes egyesületeinek hatáskörében tudnak támogatást nyújtani, de éppen ahol legnagyobb szükség lenne támogatásra, a gyéren magyarlakta vidékek kis egyesületeinek a mi apparátusunk semmilyen segítséget nem nyújthat. Ezt csak egy minden járásban felállítandó kultúrszervezővégezhetné érdemlegesen. Alosztály-szervezés, tömegesítés, lakérelosztás is csak ilyen módon oldható meg. A szocialista kultúrformádalom ma olyan szervezetet kíván, amely egyrészt a helyi adottságok tökéletes ismeretével létrehoz minden szükséges kultúrszervezetet, másrészt az egyesületek munkáját összefogja, egységesíti, a közös nagy kultúrálcikokra életképessé teszi.

Gazdasági tevékenység

Néhány szót kell szólnunk Szövetségünk és alapszervezeteink gazdasági helyzetéről is.

Szövetségünk központjának anyagi helyzetére vonatkozóan tájékoztatást nyújt a pénztári és vagyon-kimutatás. Itt csak annyit szögezzünk le, hogy Szövetségünk anyagi helyzete, habár egyesületeink részéről semmilyen jövedelme nem volt, nagyon jó, amit meggondolt és ügyes gazdaságpolitikája mellett nem kis mértékben néphatóságaink anyagi támogatásának is köszönhet.

Az alapszervezetek anyagi, leltári és pénzügyi helyzetére vonatkozóan nincs áttekintésünk, alapszabályszerű útmutatásokon kívül támogatást nem nyújtottunk, a tagdíj-kérdéssel általános útmutatások kivételével nem foglalkoztunk.

Alapszervezeteink gazdasági és pénzügyi helyzete tisztán helyi kérdés, központból lényeges támogatás nem lehetséges, de nem is szükséges. Helyben azonban nem egyedül a kultúregyesület kérdése, hanem a helység általános kulturális fejlődésének egy része. Néphatóságaink így is fogják fel ezt a kérdést és támogatásban nincs is hiány részükről. Más probléma merül itt fel: a helyi kultúregyesületek anyagi előfeltételeinek arányos fejlődése, a helyi lehetőségek és adottságok tökéletes kihasználása, helyiségek, termek, leltár, kellékek, investíciók észszerű kihasználása. Ezt pedig csak a helyi kultúrszervezetek átfogásával és koordinálásával lehet elérni. Ehhez azonban a helyi egyesületek átfogása és koordinálása szükséges, ami elejét veszi minden aránytalanságnak és rivalitásnak és megfelelő fejlődést biztosít minden kultúrszervezetnek.

A felsorolt munkaterületeken kívül Szövetségünknek még két feladattal kell foglalkoznunk.

A magyarság kulturális munkájának egységesítése

Ez az alapszabályainkban lefektetett feladatunk Szövetségünk és tömegszervezeteink kapcsolataira vonatkozik: elsősorban szakszervezet, Népfronttal, Afézsével, Népi Ifjúsággal illetőleg ezeknek magyar nyelvű kultúrszekcióival.

Szövetségünk az említett szervezetek tartományi szerveivel való inkább adminisztratív kapcsolatain kívül érdemi tevékenységet nem tett. Együttműködést a tartományi szervekkel nem valósítottunk meg. Szocialista verseny nem fejlődött ki közöttünk.

Alapszervezeteinkben hasonló a helyzet: kapcsolatok voltak, de igazi együttműködésre, közös kultúraakciókra, szocialista versenyre kevés példánk van. Pedig nyilvánvaló, hogy csak az erők egységesítésével, közös erőfeszítésekkel az együttműködés állandó és szervezett formáival érhetünk el eredményeket.

Azt jelentené-e ez, hogy a magyar kultúrmunkát nem kell vagy nem lehet egységesíteni? Semmiképpen sem. Nyilvánvaló, hogy egyetlen kultúraakciót sem lehet sikerrel véghezvinni, ha nem fogunk össze minden erőt, hiszen a különféle kultúrszekciók bizonyos rétegződést jelentenek: munkásokat, asszonyokat, ifjakat stb. s bekapcsolódásuk nélkül egyoldalú és természetesen sikertelen a kultúrmunka. Ezt a feladatot azonban mi mai szervezeti kereteink között nem végezhetjük el, hiszen saját megnövekedett feladatainkkal sem készülünk el. Az egész magyar nyelvű kultúrális munka egységesítését csak más szervezeti formák között valósíthatjuk meg.

Kulturális együttműködés a nemzetiségekkel

Alapszabályaink értelmében, de szocialista kultúránk lényegéből eredően is feladatunk: »a jugoszláviai magyarság kulturális együttműködésének kiépítése és fejlesztése Jugoszlávia összes nemzetiségeivel, az egység és testvériség ápolása és megerősítése Jugoszlávia népeivel.«

Szorosabb kapcsolataink Vajdaság nemzetiségi kultúr intézményeivel nem voltak. Közgyűléseinken a testvér-intézmények képviseltették magukat, mi magunk is részt vettünk a Srpska Matica közgyűlésén, a szlovák napokon stb. — A műkedvelő-csoportok, dalárdák és folklór-csoportok vajdasági nemzetiségi versenyében mi is részt vettünk s a versenyt elősegítettük. Alapszervezeteinkben a nemzetiségi egyesületek együttműködésére Szövetségünk nem keresett munkaformát, közös akciókat nem kezdeményezett a nemzetiségek szocialista versenyét külön nem szorgalmazta.

Alapszervezeteinkben nagyjából ugyanaz a helyzet: Vannak példák egész szoros kapcsolatokra is, de állandó együttműködés, közös akciók, rendszeres közös rendezmények, szervezett verseny nem fejlődött ki eddig a nemzetiségi egyesületek között.

Eddigi egyesületi életünkben és szervezeti struktúránkban folyt az, hogy a nemzetiségi egyesületek között nem fejlődött ki a szocialista társadalom egy alapvető eleme és munkaformája: a nemzetiségek rendszeres, szervezett, állandó, konkrét együttműködése a közös kultúrforradalom, a közös szocialista kultúra fejlesztésében. Azt amit politikai téren a Népfront, gazdasági téren a szakszervezet és szövetkezet létrehozott, létre kell hoznunk kulturális téren is. Természetes, hogy kultúra terén mindig fenntartjuk, óvjuk és fejlesztjük a nyelvi és népi sajátosságokat, a nyelvben és az egészséges kultúrközösségekben rejlő élő erőt — de a kultúra szocialista tartalmát együtt kell keresnünk, fejlesztenünk s ebben egymást kell serkentelnünk. Ezért tervszerűen irányított állandó és rendszeres konkrét együttműködésre van szükség.

Ha leszűrjük eddigi munkánk tanulságait, a következő megállapításokat tehetjük:

1. A Magyar Kultúrszövetség, mint központi intézmény igen fontos, nagy és elismerésreméltó munkát végzett. A felszabadulás után lassan kibontakozó magyar kultúrmunkának indítást adott, a népi kultúra szabadságának tudatát ébresztette, alakuló kultúregyesületeink munkájának lendületet adott. Feladataink azóta is — lehetőségei keretében — nagyjából eleget tett és amennyiben valamely feladatának nem tehetett eleget, ez struktúrális okokból eredt. Nagy erőfeszítéseket tett, hogy szocialista kultúránk mindinkább növekedő feladatainak megfelelően, de ez, fejlődésünk mai szakaszában s a Szövetség eddigi keretei között túlhaladja erőit. A helyi adottságokkal számoló konkrét segítséget nem adhat alapszervezeteinek, mert ehhez egyrészt óriási apparátus kellene. Viszont a fejlődés ma már nemcsak a kultúrkörök munkájának összefogását, hanem az egész magyar kultúrmunka egységes irányítását kívánja, ezt pedig csak a különféle szektor horizontális összefogásával érhetjük el legelsősorban nem tartományi síkon, — ennek elégtelenségét eddig is éreztük, — hanem a helységekben és járásokban. Végül kultúrforradalmunk megkívánja a különféle nemzetiségi kultúrmunkák összefogását is s ez elsősorban ugyancsak a helyi és járási szervezetekben lehetséges. Centralizált különféle központi intézmények helyett ma legelsősorban a helyi erők összefogására és egységesítésére van szükség.

2. Alapszervezeteinknek nagyobb önállóságra van szükségük, hogy minél jobban kifejlődjön a helyi kezdeményezés, az alulról jövő ösztönzés. A Szövetségünk központjához befutó megkeresések aránytalan nagy többsége olyan probléma, amelyet csak helyben lehet és kell megoldani a helyi egyesületek, a helyi erők és lehetőségek felhasználásával. A központhoz öt hónap alatt beérkezett 1300 megkeresés két dologról tesz bizonyosságot: először óriási és mindinkább fokozódó munkalendületről, de azután arról is, hogy helyi kezdeményezés helyett alapszervezeteink legtöbb esetben a központtól várnak utasítást. A helyi egyesületek gyengeségén, anyag és káderhiányán nem a központ tud segíteni, hanem koordináló, összefogó és egységesítő munka. Nem a központot kell tehát megerősítenünk, hanem alapszervezeteinket, nem minden kultúrszektor központi káderét kiépíteni, hanem az alapszervezetek helyi kádereit összefogni. Ezért ma a központi fejlesztés már nem célravezető, alapjaiban kell a kultúrszektorokat erősítenünk és egységesítenünk.

3. Góctitkárságainkat mi felülről akartuk megszervezni, de még ha sikerülne is életrehozni őket, a góctól távolosó helyeken, különösen a győren magyariakta területeken hatátoas segítséget nem nyújthatnánk. Hogy minden kultúrszektor, kultúrkörök, szakszervezet, tömegszervezeti kultúrszektorok, kifejlesszék járási szerveiket is, ez kivihetetlen és szükségtelen is. A Kultúregyesületek Szövetsége az alapszervezetekből kiindulva már létrehozta járási szerveit s ezekre vár az a feladat, amit a különféle kultúrszektor járási viszonylatban nem tudott megoldani. Ma már minden járásban van kultúrszervezet, s ez távoli központi segítség helyett közvetlen támogatást nyújthat minden nemzetiségi és tömegszervezeti kultúrmunkának azokon a területeken is, ahol mi góctitkárságokat nem állíthattunk fel.

4. Alapvető kultúraköteinkat: írástudást, népegyetemet, népkönyvtárat és az általános népművelés munkaformáit, ha azt akarjuk, hogy célravezetők legyenek, ma már egységesítenünk kell. Ezek a felada-

tok nem kizárólag a magyar kultúrkörökéi, hanem minden magyar kultúrszektoréi. Eredményt ezekben az alapvető feladatokban csak közösen tudunk elérni. Ez pedig azt jelenti, hogy egyrészt az alapszervezetekben és járásokban kell egységesíteni a munkát, tömöríteni az erőt, másrészt központból kell megfelelő szaksegítséget nyújtanunk számukra. Mivel minden kultúrszektor nem állíthat fel központjában szak-kádert: írástudással, népeggyetemmel, népkönyvtárral, általános kultúrmunkával, műkedveléssel, dalárdákkal, folklorral foglalkozó és ahhoz értő szakembereket — erre sem lehetőség, sem szükség nincs — a szaksegítséget egy-egy ilyen munkaterületnek egyetlen központból adhatunk csupán, amely ezt a speciális munkaterületet minden egyesületben és szektoron ellenőrzi, irányítja és támogatja. Hogy példát említsünk: dalárdavezető, folklortírányító káderek például igen kicsi és szükségtelen is lenne mind nemzetiségi, szakszervezeti stb. vonalon ezért központi kádert képezni. Ezt egyetlen központból az erők tömörítésével elérhetjük. Emellett tervszerű anyagelosztást, arányos anyagi segítséget is csak egyetlen központból lehet végezni.

5. A nemzetiségek kulturális együttműködése és a különféle meghatározottságú kultúrszektorok együttműködése szocialista kultúránk előfeltétele. Magyar és más nemzetiségi kultúrmunkáinknak eddigi szervezeti formái szétforgácsolták az erőket és ma már egészségtelen tagozódást hoztak létre. Kultúregyesületeink főleg a paraszti és polgári elemeket tömörítették, szakszervezeteink a munkás elemeket, Áfézsé a nőket, Népi Ifjúság az ifjakat, így egy-egy szektor meglehetősen egyoldalú. Másrészt a különféle nemzetiségi szektorok túlságosan elhatárolják egymástól a nemzetiségeket és nem adtak módot állandó együttműködésre. A különféle kultúr-szekciókra igenis szükség van, szükség van nemzetiségi és tömegszervezeti tagoltságra is: megvan létjogosultsága a nemzetiségi egyesületeknek, szakszervezetek, Népfront, Áfézsé, Ifjúsági kultúr-szekciónak. De ha a horizontális tagoltság mellett következetesen továbbfejlesztjük a vertikális tagoltságot is, azaz mind-egyikben centrális szerveket is hozunk létre, akkor ez tervszerűtlenséget és az erők szétforgácsolását hozza létre. A központok nagy feladatot végeztek el eddigi munkájukkal, hiszen legelőször indítást kellett adni, a kulturális szabadság tudatára kellett ébresztetni nemzetiségeinket és alapvető dolgozó tömegeinket is. De ma már erre ilyen formában nincs szükség, ma már egyesíteni kell az erőket, mert ezek a régi szervezeti formák ma már akadályozzák az egységes fejlődést. Új hajtóerőt kell most már kultúrforradalmunkba vetnünk, a helyi erők tömörítésének és egységesítésének hajtóerejét, a különféle kultúrszektorok koordinálásának, közös erőfeszítéseinek hajtóerejét.

6. Végül a világnézeti nevelés, a világnézeti színvonal emelése, a maradiság elleni küzdelem, a közös szocialista kultúra fejlesztése és közös hazánk iránti szeretet fejlesztése is szükségessé teszi az egységes irányítást. Világnézeti harcunk, ha több síkon folyik is, tartalmában egységes, ha különböző nyelveken folyik is és különféle dolgozó rétegekhez szól is, egy a töve: a tudományos szocializmus, a marxizmus-leninizmus. Kultúrforradalmunkat csak úgy víhatjuk új szellemre, ha ezzel az egységes harci fegyverrel, a korszerű és haladó világnézet fegyverével vívjuk. A közös világnézeti nevelés, a világnézeti harc élesítése, a marxizmus-leninizmus terjesztése megkívánja, hogy egységes irányítás alatt álljon egész kultúréletünk. Ehhez fűzzük hozzá még azt, amiről Gyilász miniszterünk beszélt legutóbb: a jugoszláv hazaszeretet

fogalmát. — »Jugoszlávia egyetlen népe sem elegendő önmagában, más népekkel való testvériség és egység nélkül nem győzhetett volna a háborúban s ma sem lehetne szabad s nem fejlődhetne zavartalanul tovább minden téren«. — Szocialista hazánk szerte ezen a testvériségegységen át fejlődik s ennek kultúránkban is mind erőteljesebben kifejezésre kell jutnia. Ennek egyik kulturális szervezeti előfeltétele kultúr-életünk átszervezése és egységesítése.

Szövetségünk munkájának tehát új formát kell keresnünk s ez az új forma a Kultúregyesületek Szövetségének kerete. Önálló alapszervezeteink a helyi erők tömörítését szolgáló helyi Szövetség keretében és a járási szövetségek támogatása mellett, Szövetségünk központjának káderei pedig a Kultúregyesületek Szövetségének nemzetiségi osztályán, sokkal hathatósabban, mai fejlődésünkben megfelelőbben, kultúrforradalmunk szempontjából sikeresebben végezhetik munkájukat. A mi munkánktól és erőfeszítéseinktől is függ, hogy a Kultúregyesületek Szövetsége — amelynek erre megvannak elvi, anyagi és szervezeti lehetőségei — milyen tökéletesen és gyorsan oldja meg feladatát kultúrforradalmunk továbbvívásában, politikai és gazdasági fejlődésünk nyomonkövetésében csakúgy, mint magyar népünk és minden nemzeti-ségünk kulturális emelésében. Küzdünk az új szervezeti formák között is minden erőnkkel azért, hogy miután a kultúra mindinkább a dolgozó tömegek — a nép tulajdonába jut, minden kulturális vívmányunk hazánk minden népének tulajdonába jusson és a gazdasági és politikai fejlődéssel lépést tartva kulturális téren is haladjunk a szocializmus felé.

»Mit várunk az önbírálat jelszavától, milyen eredményekkel járhat, ha helyesen és becsületesen hajtjuk végre? Vég-ső fokon kettős eredményt kell adnia: Először: tokoznia kell a munkásosztály éberségét, élesítenie figyelmét fogyatékos-ságaink iránt és megkönnyítenie eme fogyatékos-ságok hely-rehozását. Végül lehetetlenné kell tennie építő munkánkban mindennemű »nem várt« eseményt. Másodszor: fel kell emel-nie a munkásosztály politikai kulturáját, kifejlesztenie a mun-kásosztályban annak tudatát, hogy tulajdonosa az országnak és megkönnyítenie számára az ország-kormányzása mester-ségnek alsajátítását.« (Sztalin)

BÉKE AZ ANGYALOSBAN

Irta: Herceg János

Az ember már hajnalban ott szöszmötélt a kamra előtt. A puáják már elmentek az iskolába, mivel az ősön az is megnyílt, az asszony kosarakat rakott az eresz alatti padra, mert tejással, túróval, tejjölel készült a városba. Nem a sajátját vitte, a gazdától vásárolta, hogy aztán házhoz vigye a városi nagyságáknak s valamit keressen rajta. De az asszonynak sem volt nagyon sietős a dolga, folyton talált valamit, amiért még maradnia kellett. Vagy az ólba szaladt, mintha a malacnak köllött volna adni, pedig az már megkapta a magáét, vagy a kosarakat kötözte gondosan, mintha nem is túrót vitt volna, hanem csirkéket, amelyek kibujhatnak, kirepülhetnek a hosszú úton. Aztán mégis odaszólt az embernek:

— Te nem mész? Péter már rég elment, Nagybalog is. Láttam őket az ablakból... Talán már el is kezdték...

Az ember először elengedte a füle mellett az asszony szavait. Éppen az ásót kalapálta egy darab sínvason, amit tavaly hoztak a gyerekek, mert a háború alatti robbanás után sok mindent lehetett találni a pályatest mellett. Jól jött a háznál ez a vasdarab. Csilingelő hangokat csalt elő most a csorba ásó kalapálásával s aztán figyelmesen nézte az élet a tavaszi reggel fényében.

— Nincs jobb dolgod — szolt fogai közül az asszonynak s tovább vizsgálta munkája eredményét — leködsz az ablakból az emberekre?

— Csak azt mondom, amit láttam — felelte az asszony kikerülve a veszekedést — mert megy mindenki, akinek keze-lába van... mindenki gondol a családjára... És sohse lesz ilyen alkalom többé! — fejezte be sírva.

Az ember leeresztette az ásót, bal kezefejét végighúzta a baicsán és csendesesen, de határozottan mondta:

— Te csak ereggy a városba, mert még majd fölforr a tejföld a köcsögökben. Jól meglisztezték azt, ne félj...

Látta az asszony, hogy mindenről beszélhet vele, csak erről nem. A földről. Mert az ember a fejébe vette, hogy ő úgysem kap, hogy tőle úgyis elűtik azt a pár holdat, amit talán most megkap majd minden szegény, nincstelen. Az asszony karjára vette a kosarakat és szótlanul szipákolva ment ki a házból. Amikor kendője már a nyárfás melletti gyalogútról piroslott, akkor az ember nyújtózott egyet, aztán fölkapta a sínvast és bevágta a kamrába, maga pedig leült a tuskóra és öklével megtámasztva fejét, a papucs orrát nézte.

— Fölrátkoztál, hát miért ne kapnál? — mondta az öreg Szakálj Mihály vasárnap. — Azt ígérték, hogy minden szegény kap földet, hát gondolom, gazdag éppen te sem volnál. — Nevetett akkor és ő is nevetett.

Ez a kis viskója volt. Szoba-konyha sárból tapasztva, náddal földve, az is az apjáról maradt rá, de földje egy göröngy sem volt. Az uraságnál szolgált az apja után suttyó legény korától, amíg csak ki nem tellett a kenyere. Aztán kubikolt lent Szerbiában egy pár tavaszon át, nyáron pedig megint csak részes arató volt az uraságnál, ősszel meg hatodos a

kukoricatörésben. Csak amikor a kubikos munka is kifogyott s üzent a bandagazda, hogy nézzen más után, akkor árendált egy kevéske földet drága pénzért, de abban sem volt köszönet. Hol a jég verte, hogy az aszály pusztította, hol meg a sok eső senyvesztette, de valahogy nem volt szerencséje soha az árendával. Mire kifizette a bért, alig maradt valamije.

S ahogy ballagtak hazafelé, öreg Szakáll Mihály párszor mondta még:

— Ha mindenki kap te is kapsz, meglátod.

Akkor értek éppen a Pölle Vera csárdája elé.

— Gyűjjön be, Mihály bácsi egy szóra — ajánlotta és betértek.

Két pálinkát parancsolt s amikor a bögyös, faros csárdásné vidáman letette eléjük az italt s ők koccintva húztak egyet, ő mélyről sóhajtott és így kezdett beszélni:

— Tudja, Mihály bátyám, most majd megmondom magának, hogy miért nem számíthatok én földre. Senkinek még nem mondtam, pedig már másfél esztendeje emészt ez a dolog, még az asszonynak sem mondtam, hanem magának most megmondom, aztán szóljon hozzá, ha tud.

— Evvel a Milossal, aki most titkár, vagy micsoda, a községházán, tudja én nagyon jó barátságban voltam. Mondhatom igazán, hogy jó emberem volt. Amikor a Csajkástól azt a másfél holdat kivettem, nem volt nekem gondom, hogyan szántom föl. Szóltam a Milosnak, eljött, fölshántotta kétszer is, megfogasolta, nem volt abban hiba. Én meg nyáron elmentem hozzá aratásban segíteni, őszön kukoricát törni, mert akkor neki éppen beteg volt a keze. Hát mondom, úgy megvoltunk, hogy jobban már nem is lehetett. Hiába volt ő dobrovojác én meg magyar, nagyon megtértünk egymással. Egészen a negyvenegyig. Hanem azóta nem bír látni engemet az az ember.... Verka — szólt a csárdásnének — még egyet.

— Akkor nyáron egyszer csak híre jött, hisz emlékszik, hogy a csendőrség összeszedi és elviszi őket. Egyik hajnalon éppen kint mosakodtam az udvaron, hát látom a kakastollasokat, hogy a dombháton már járják a házakat és terelik a rívó népséget. Gyorsan üngöt kaptam és átszaladtam Miloshoz, mondom szólok neki, hogy legalább tudja mi vár rá. Hát addigra ő már ott ült a szobában batyujai között bekecsben, a fején subarával, pedig erősen nyár volt már, a felesége is az asztal mellett ült kendőbe csavarva, a gyerekek is ott voltak útra készen, s amikor beléptem, Milos ahogy a botjára támaszkodva ült, rámemelte a tekintetét.

— Ő már addigra tudta — szólt közbe Szakáll Mihály.

— Tudta.

— Milos, mondom, visznek benneteket, adj ide valamit, mondom, majd elteszem a szelídebb időkre. De ő csak nézett rám szúrós fekete szemével, mintha én is ellensége lennék, aztán szó nélkül lehajtotta a fejét. Álltam még egy darab ideig, ránéztem az asszonyra, a gyerekekre, akik valami bugyrot bogoztak, csak álltam, aztán azt sem tudtam mondani, hogy: Isten megáldjon, hanem mintha fejbeverték volna, én is szótlánul elfordultam és hazamentem. De nem leltam én a helyemet napokig..

— Mindenit elvitték? — kérdezte Szakáll Mihály.

— Mindenit. Hisz tudja, hogy volt.... — Mélyet sóhajtott és megtörölte homlokát. — Na, Verus, aki istened van, adj még egyet! — Újra sóhajtott, aztán töredező szavakkal folytatta:

— Így mult el majd négy esztendő. Ide azok a csángók jöttek, aztán pár év múlva ők mentek el sirva, már tél volt, éppen karácsony előtt, a hó is leesett, egyik délután megyek gyufáért, hát szemközt velem, a falu végén, a Szamárhegyen egy csoport embert látok. Közelebb megyek,

nézem kicsodák, mert ösmerősök is voltak, meg nem is, hát akkor látom, hogy Milos meg a családja. Na, kiáltok is örömben és szaladok feljűk:

— Isten hozott, Milos! Megjöttetek?!

— De akár a számárhegyi bokroknak szóltam volna, oda se nézett, csak állt kiegyenesedve s hol az eget bámulta, hol meg az elterülő földet a latyakos hó alatt, csak állt így s még mintha a kariát is fölemelte volna akár valami szentember, amikor áldást osztogat. Dehogya is látott ő engem, Megfordultam és hazamentem. Találkoztam vele még egyszer azóta, de átmentem a másik oldalra. Engem ne szégyenítsen, ne okoljon, majd megleszek nélküle. Mert én nem ártottam neki... Na lássa ezért nem kapok én földet, mert az ő kezibe van az egész.

— Nem ő adja a földet, hanem a törvény, — mondta csendesén Szakáll Mihály — az ellen nem tehet semmit. Tudja ő azt, azért titkár...

Hát ezen töprengett most ott a tuskón ülve, a Szakáll Mihály szentenciáján meg az asszony szavain, hogy mindenki megy a föld után, mert egyszer adnak földet minden száz évben vagy ezerben is talán... Fölállt, megropogtatta csontjait, akkor odalépett a girhes meggyfához amelyen már pattogtak a rügyek, letört egy száraz ágat s elhajította az udvar végébe, aztán bement a házba. Kis idő múlva rékliben, fején kalappal kijött bezárta az ajtót, a kulcsot odatette az eszterhéj alá és megindult a falu felé.

Kint volt a háza a telepen, félóra járásra a falutól. Valamikor vályogot hordtak innen, aztán a gödröket odaadta házhelynek az uraság a részes aratóknak, akiket Sárközből hozatott, s akik itt is ragadtak olcsó pénzért dolgozni. Húszban aztán megint csak itt adott házhelyeket a község az új telepeseeknek. Itt sárga, cuppogó agyag volt minden s alig zöldelt más mint gyom és paréj, kékpártájú sarlófű, piros lábú békarakka s a kerítés mellett a fák, a nyiszlett ákácok. De száz lépéssel odébb, amint átlépett az ember a Csurgató hídján, apró szemekre bomlott a fekete föld, laza volt, süppedő, szinte forgatni sem kellett, csak bedugni a magot és időre hozta a gazdag termést. Ez volt a híres Angyalos, ez volt az uraság kertészete, itt termett kétszáz mázsát a paradicsom, itt lógott szárain fűrtösen a vastaghúsú paprika.

Hát most csak ballagott az ember az Angyalosban csüggeteg reménnyel önmagával viaskodva. A törvény adja a földet — gondolta újra meg újra s ment a község háza felé.

A község háza udvara már tele volt néppel. Az oszlopos tornácon ott állt nagy árkusok fölé hajolva Milos meg a kis Kovács, odébb pedig Balla Mihály. Na, csak ha Mihály is itt van, akkor talán mégis lesz valami. Talán pártját fogja, hiszen jóbarátságban voltak, majdnem sógorok is lettek, mert szerették egymást a Balog Annussal, de míg ő a katonáéknál volt, elvitte a györgyéni tehenész. A kis Kovács is szólhatna pár szót....

Odajött hozzá Péter, a komája és megkérdezte:

— No, elgyűttél mégis?

— El én, — vetette oda kurtán, természetesen — nem vagyok én facista....

A kis Kovács olvasta a névsort, s akit szólított, az odament a tornác elé s rövidesen kiáltották is mi járna neki. — Megadjuk! — felelték vissza az emberek a legtöbb esetben, mintha csak ők képviselték volna a törvényt. De volt nevetés is. Amikor Gyurgyó Pista, a részeges kanász állt elő, hogy hát vele mi lesz, neki tán nem szándékoznak adni? — Még csak az hiányozna, — nevettek az emberek. Hisz elinná a Pilátus palástját is, egyébre sincs gondja. Nem dolgozott az még, amióta földet ér a lába. Se gyereke, se felesége, csak amolyan tekergő, baráber.

Szakáll Mihály is akkor jött és megszólította:

— Fölkérdeztek már?

— Még nem.

— No, kívádjuk a sorunkat.

Aztán ahogy álltak, tanakodtak és tanuskodtak a többiek sorsánál, egyszer csak nagyot sípolt a kis Kovács vékony hangja: Szabó János!

— Jelen! — felelte vissza az ember kiegyenesedve, összébbhúzva lábait és nadrágjához szorítva kezét. Így állt egy ideig elvörösödve, mert mindenki őt nézte, aztán megindult a tornác felé.

Amikor beírták a nevét, Milos így szólt az emberekhez:

— Ismeri mindenki, ugye, Szabó Jánost! — Ő megint vigyázba merevedett, rászegezte tekintetét Milosra, a szíve majd leszakadt úgy kalapált s magában azt mondta: csak vádolj, csak gyalázz most, majd kiállom, aztán ott egye meg a fene az egész életet, becsületet, mindent. — Milos meg folytatta: — Dolgos jóra való ember, három családja van, neki talán az Angyalosból hasíthatnánk, mert érti a kertészetet, ugye? — S kérdőleg nézett rá.

— Igenis! — felelte ő és tenyerét végighúzta az arcán, mert csurogni kezdett, s ahogy a lábizmai megereszkedtek, inogni kezdett, mintha ájulás körrékezné. — Igenis — dadogta mégegyszer s még mondani akart valamit, de Milos olyan barátságosan nézett rá harcsabaisza fölött, hogy egészen megzavarodott, s összefutó nyálával együtt nyelte el a szót.

— Megadjuk! — kiáltotta a sokaság s így megkapta a két holdat az Angyalosban. Két hold! Volt olyan is, aki hatot kapott, de hol van az a föld az angyalosítól? Mindenki tudta mit ér az Angyalos. Milos is jött akart neki a javaslatával, tudta, hogy a felesége szeret piacozni, hogy itt vannak a puják, akikkel már gyomlálni, egyezni, palántázni lehet. Mert mi köll az Angyaloshoz? Erő meg egészség! Jó erős láb, szapora kéz és hajlékony derék.

De mindez csak úgy értelmetlenül kavargott a fejében míg odakapcolta nevét az egyik papiros aljára. Utána ránézett megint Milosra, hogy megkérdezze miért haragudott rá, vagy megköszönje a jóindulatát, de addigra az már beletemetkezett újra az árkusaiba.

Utat tört magának az emberek között és kiment a községházáról. Ment végig a nagyutcán, kiment a felvégre és se nem látott, se nem hallott csak ballagot cél nélkül, mint a részeg. Mire hazajön az asszony — gondolta — a városból az üres tejfölös köcsögökkel, addigra otthon lesz ő is. Akkor csak elébe áll, megpödrí legényesen a bajszát és keményen rászól:

— Jövőre már nem hordod a más portékáját!

Majd örül az asszony. Neki való az Angyalos. De addig még álmodni sem mert róla. Hogy neki ilyen földje legyen, aminek nincsen párja az egész határban. S akkor hirtelen kifordult a felvégről és szaporára fogta lépteit. Így is dél lett mire az Angyaloshoz ért. Hanem ott megállt, hátraolt a kicsit a kalapját s úgy nézte, hogy ugyan hol is hasítják majd ki az ő földjét. Talán mégis jó lett volna ott maradni, meghallani, kinek adták még. De nagyon zaklatott volt...

S ahogy így állt és gyönyörködött a fekete, csigás földben, valaki hátulról megérintette. Milos volt:

— Jó lesz-e a föld, szomszéd? — kérdezte és nevetett.

— Köszönöm a jószágodat, Milos, — felelte és kezét nyújtott.

— Ne nekem köszönjed, mert nem én adtam, hanem a törvény...

Milos mosolyogva megszorította a kezét, de már húzta is, mint aki menni akar:

— Sietek, mert sok még a dolog, csak győzze az ember.

S hosszú lábaival nekiiramodott. Ő meg csak állt, nézte, az Angyalost, nézte a napot, amely magasan állt az égen, nézte a Csurgató vékony, csillogó vizét s a virágos ablaku kis házat túl a hídon.

Aztán lassan megindult hazafelé.

VLADIMIR NAZOR :

UJJ

Egy asszony ül az útszéli latőnkön
Öreg és szürke, hallgatva néz belénk
S sovány ujjával számol szakadatlan;
Egyikre rámutat vele s a másikon
Átsiklik.

Csend lesz, süket, borzadó
Nem hallszik a patkóknak kopogása,
A legyvercsörgés, a nehéz lihegés.

Leugrottam lovarról és megálltam
Előtte, jól belenéztem szemébe,
Mondván: »Hidba számolsz — nem számolsz meg!
Hidba válogatsz, nem válogatsz ki!
Mi része vagyunk ama nagy menetnek,
Mely végtelen, s megy ősidőktől fogva
Fagyott erdőkben, tüskés utakon:
Hol egy ledől, a másik lép a sorba.
... Te válogatsz. De tudd, mi egyformák vagyunk.
Sok hegytetőn egyetlen lángú láklya,
Dús földbe hulló egyforma vetés,
És egy nap alatt sárguló kalész.
Mi vagyunk az új tébai légió
Mely mindig él és sosem változik meg:
A mi létünk örök és szakadatlan!«

Ezt mondtam.

S az ő ujjá megmeredt.
S ábrázata szétfoszlott a sötétben,
A köd nyeli el ösvényünk jöleit,
És újra hallszik a patkók kopogása,
S jövőbe lépő lépések dobaja.

Ács Károly fordítása

A MAGYARORSZÁGI DÉLSZLÁV KISEBBSÉG

Írta: Veres Iván

Az első világháború után Magyarországon a nemzeti kisebbségek nem maradtak megközelítően sem olyan jelentős számban, mint a kiegyezés utáni habsburgi Magyarországon. A nemzetiségek számára vonatkozó megbízható adatok nincsenek, hiszen a horthysta Magyarország folytatta a régi nemzetiségi politikát, sőt azon túlmenve még kiméletlenebb elnemetlenítő hadjáratot kezdett. Ennek folytán a népszámlálások alkalmával a nemzetiségiek, de főképpen a szlávok és a románok, nem vallhatták magukat saját nemzetiségükhöz tartozóknak, hanem legjobb esetben »horvát-, szerb-, román-, vagy tótajkú magyarnak«.

A németek száma meglehetősen jelentős maradt a háborúutáni Magyarországon is és kezdettől fogva kiváltságos helyzetben voltak. A hitleri fasizmus uralomrajutása után, amikor a szlávok elnyomása még csak fokozódott, a magyarországi németek megszűntek a szó hátrányos értelmében kisebbségnek számítani, de még a magyaroknál is előnyösebb helyzetbe kerültek.

A délszláv és szlovák kisebbségekre Magyarországon a legjellemzőbb a szétszóródottság volt. Magyarország területén szinte mindenfelé találhatók szlovák települések. Délszlávok is laknak a Tiszántúl kivételével mindenhol, szerbek nagyobb számban Pest-környéken, Szeged-Battonya környékén ugyancsak szerbek, a bajai háromszögben, Baranyában és Somogyban horvátok, Zalamegyében muravidéki tájszólást beszélő horvátok, Vasmegyében pedig szlovének. A két utóbbi vidéken élő délszlávokat a régi elnemetlenítő elv alapján »vendeknek« deklarálták és akadtak olyan áltudósok is, akik a »vendek« szláv származását is kétségbevonták. Vannak még szláv települések Győr-megyében, sőt Sopron környékén is többé-kevésbé elnémetesedett horvát »gradistei-horvát« települések találhatók.

A délszlávok szétszóródott települései jó talaja voltak a horthysta ellenforradalmi rendszer elmagyarosító tevékenységének. Ezt a tevékenységet megkönnyítette az a tény is, hogy a háború után a szerbség és horvátság nemzetileg legöntudatosabb elemei Jugoszláviába optáltak. Ez a tünet főképpen Pestvidéken és Szeged környékén vált általánossá. A pestvidéki szerb falvakban csak a már félig elmagyarosodott családok maradtak és azok, akik olyan előnyös vagyoni helyzetben voltak, hogy számukra az optálás semmiképpen sem lett volna kedvező.

Mi volt tehát a helyzet a két világháború között? A Magyarországon maradt délszlávok ki voltak téve a Horthy asszimilációs irányzat kénye-kedvének. A nemzetiségi szabadság árnyéka sem volt. A délszlávok nem rendelkeztek politikai képviseléssel, nem volt központi kulturális szervezetük. A szentendrei pravoszláv püspökség ugyan fenntartott néhány felekezeti elemiiskolát, de ezek a szentendrei szerb püspökök renegát beállítottsága folytán nélkülözték a szerb nemzeti jelleget és ezért évről évre kevesebb tanulójuk volt. A bajai háromszögben és Mohácson volt egy-két magyar-horvát elemiiskola is, ezek azonban a

katolikus egyház kezelésében voltak és ennél fogva még sokkal inkább nélkülözték a nemzeti jelleget, mint a szerb egyházi iskolák. A legelnyomottabb helyzetben a horthyi uralom egész ideje alatt a Rába-menti szlovének, a »vendek«, továbbá a gradistei horvátok voltak. Ezek németekkel körülvéve erős német befolyás alá kerültek, olyannyira, hogy kis részük népük árulójává vált: a hitleristákhoz csatlakozott.

A magyarországi délszlávok helyzete a horthysta konszolidáció korában, majd a mindinkább erősödő fasizmus idején csak rosszabbodott. Egymás után szüntek meg a felekezeti vezetés alatt álló nemzetiségitanítási nyelvű iskolák, a magyarországi délszlávok egyre jobban távolodott népi törzsétől, a Jugoszláviában élő szerbektől, horvátoktól és szlovénektől. A jugoszláv kormányok pedig semmit sem tettek a magyarországi délszlávok jogainak megvédéséért, hiszen Jugoszláviában a két háború között fennállt rendszer hasonló módon bánt a Jugoszláviában élő kisebbségekkel is, ha elnemzetlenítő politikáját a sűrű kormány- és irányzatváltozások miatt nem is tudta olyan következetesen végrehajtani, mint Horthyék.

A Magyarországon élő délszlávok helyzetén a hol javuló, hol rosszabbodó jugoszláv-magyar viszony sem változtatott, ha csak annyiban nem, hogy a két ország közötti feszültségek idején még jobban megszorították a délszlávokat, valamint közéjük eresztették a horvát emigránsokat, akik még csak hozzájárultak a szilárd politikai állapotot amúgy is nélkülöző horvátok politikai félreneveléséhez. Köztudomású, hogy a hírhedt Janka-pusztá, az usztasák kiképzőtábor a Nagykanizsa közelében, tehát olyan vidéken volt, ahol horvátok elég nagy számban élnek.

A kisebbségek és közöttük a délszlávok politikai helyzetének reménytelenségét fokozta a magyar munkásság legális politikai képviselőinek, a jobboldali peyeristák vezetése alatt álló szociáldemokrata pártnak határozatlansága is. A peyeristák, Horthy lojális ellenzéke, semmiben sem mertek újat húzni a rendszerrel, nemzetiségi programjuk pedig szinte nem is volt, mert ők is arra a téves álláspontra helyezkedtek, hogy a háborúutáni Magyarországon csak magyarok maradtak, tehát a nemzetiségi kérdés mint olyan, lekerült a napirendről. Azonkívül pedig Peyerék nem mentek falura, mert Horthyékkel kötött megállapodásuk alapján csak városokban szervezkedhettek, a délszlávok túlnyomó többsége pedig falun élő paraszt volt.

Igy következett be a második világháború. A magyarországi délszlávok szétzilálva, politikai vezetés nélkül, félig elmagyarosodott ifjúsággal kerültek bele a háborúba. A nemzetiségi elnyomás Jugoszlávia hadbalépése után még inkább fokozódott. A délszláv falvakban egyszerűen életveszélyes lett szláv nyelven beszélni, az öntudatosabb szlávok pedig internálótáborokba, főleg a hírhedt nagykanizsai gyűjtőtáborba kerültek.

A népfelszabadító harc hullámai azonban elérték a távoli Szeged–Battonya környéki szerb, Baja–Mohács környéki horvát és a Szlovéniával határos szlovén falvakba is. A szerb klérus horthysta befolyása ellenére a Csongrád-megyei szerbek felvették a kapcsolatot a bánáti partizánokkal, a horvát határmentén élők közül pedig sokan a szlavóniai partizánokhoz csatlakoztak. Voltak persze ellenséges elemek is, akik vagy az usztasákhoz, vagy pedig a Mihajlovics-féle árulókhoz húztak. Az előbbiekre közé a kisszámú horvát értelmiség, élén a papokkal, az utóbbiak közé pedig az imént említett horthysta beállítottságú vezetés alatt álló szerb papok és a gazdag szerb kulákok tartoztak.

Mihelyt a Népfelszabadító háború elérte Magyarország határait, új korszak állott be a magyarországi délszlávok, de elsősorban azok életébe, akik a Szovjet vagy a Jugoszláv Hadsereg által felszabadított területen éltek. Ahogy megérkeztek a felszabadító csapatok, a délszláv falvakban megalakultak a Népfelszabadító Bizottságok. Ebben az időben kisebbségi jogokról alig lehetett beszélni, hiszen a hatalom még katonai hatóságok kezében volt és azok természetesen nem tettek különbséget szláv és magyar között.

A magyarországi délszláv kisebbség akkor kezdett visszatérni kisebbségi, tehát bizonyos fókáig másodrendű helyzetébe, amikor megalakult az ideiglenes magyar kormány és a magyar közigazgatási szervek fokozatosan ismét átvették a hatalmat. A délszlávok azonban nem voltak hajlandók többé visszatérni a felszabadulás előtti állapotok közé. Megérezték, hogy a felszabadulást hozó testvéri hadseregek az ő szabadságukért és népi egyenjogúságukért is harcoltak. A Népfelszabadító Bizottságok feloszlása után is szervezetre volt szükség és mivel a viszonyok még olyanok voltak, hogy központi szervezet megalakítására alig lehetett gondolni, mindenféle különböző elnevezések alatt délszláv nemzeti szervezettek alakultak. Ezek közé tartozott a »Bács-baranyai Kultúregyesület« (Bačko-baranjsko kulturno udruženje). Ebben az időben jelenik meg azonban egy másik szervezet is, amely azután az összes magyarországi szlávok központi szervezetévé vált és meglehetősen hosszú ideig a magyarországi délszlávokat is magábanfoglalta.

Battonyán a Békés- és Csongrád-megyei szlovákok és a Battonyakörnyéki szerbek megalakították a Szláv Antifasiszta Frontot. A Front nemsokára központi szervezetté vált és központi vezetőséget is alakított Budapesten, amely azonban főképpen szlovákokból állt.

Néhány szóban emlékezzünk vissza az 1945-ben fennállt magyarországi helyzetre. A háború befejezése után a magyar reakció pillanatnyilag megbénult, de meg nem semmisített képviselői kezdtek ismét életretérni. Mígután a reakció látta, hogy a magyar demokrácia igen engedékeny hangulatban, sőt túl engedékeny hangulatban van, ismét felütötte fejét. A demokrácia engedékenységet a gyengeség tünetének vették — és nem is tévedtek sokat. A magyar kormány élén Horthy-tábornokok álltak, közöttük többen háborús bűntettek elkövetői is. A vidéki közigazgatás helyreállításakor ez a kormány egyáltalán nem igyekezett megtisztítani a közigazgatási gépezetet a horthysta elemektől, hanem — amennyiben a nép megtűrte őket —, ismét állásukba iktatta. A közigazgatás reakciói maguk számítottak legkevésbé erre az udvarias és megbocsátó bánásmódra és ezért jó részük elmenekült a fasisztákkal. A Jugoszláviából elmenekült magyar köztisztviselők nagy része azonban a menekülés közben éppen a szlávok által lakott Dél-magyarországi területeken rekedt. Ezek az emberek, akik Vajdaságban, Baranyában és a Muravidéken számos gonosztettet követtek el, elfoglalták a közigazgatási állásokat s közülük kerültek ki az akkor alakulóban levő honvédelmi határőrség emberei is.

Természetes, hogy ezek a nemzeti gyűlölettel áthatott fasiszta elemek ott akarták folytatni, ahol menekülésük előtt abbahagyták. Megkezdődtek a délszlávok üldözései, az Antifasiszta Front munkájának akadályoztatása, de az egyszerű piszkálódásoknál és akadálygördítések-nél súlyosabb esetek is történtek. A határszélen a szinte kizárólagosan fasisztákból álló határőrség naponta támadásokat intézett a délszláv

lakosság ellen. Többször előfordult, hogy bántalmazták a Jugoszláv Had-sereg-ből hazatérő magyarországi délszláv önkénteseket, több napig fogvatartották és kirabolták őket, állandóan zavarták a délszláv antiasziszta ifjúság munkáját.

A már említett menekültek közül kikerült jegyzők és fűszolgabírák támogatták a katonák »rendfenntartási« tevékenységét, az akkor alakulóban lévő rendőrség pedig még nem volt olyan erős, hogy szembeszálhatott volna ezekkel a reakciós törekvésekkel. A katonák és a közigazgatási tisztviselők hű támogatói voltak a katolikus papok, főleg a bajai háromszögben. Ezek a szószékről kiprédikálták a Jugoszláv Had-sereg narcosait és az Sz. A. F. tagjainak gyermekeit nem akarták gyóntatni és áldoztatni.

A kormány időközben átalakult, de nemzetiségi politikája nem változott. A hivatalos nemzetiségi politikát a miniszterelnökség nemzetiségi osztálya intézte, élén azokkal a tisztviselőkkel, akik a háború előtt és alatt Horthy »nemzetiségi politikáját« vezették. Az osztály Balogh István akkor még kisgazdapárti miniszterelnökség államtitkár, ma pedig a reakciós klerikális párt vezére legfőbb vezetése alatt állt.

A kisebbségi kulturpolitikát a kultuszminisztérium intézte. Még a reakciós Teleky Géza gróf volt a kultuszminiszter, amikor összeírást hajtottak végre abból a célból hogy »megállapítsák, hol és hány gyermek kíván délszláv tanítási nyelvű iskolába járni«. Ez az összeírás a Horthy neveltjeire jellemző keretek között folyt le. Az évtizedeken keresztül elnyomás alatt állt délszlávokat a fasiszta elemek »kezelésbe vették« és a svábok példáját lobogtatták szemük előtt. (Akkoriban folyt a németek kitelepítése Magyarországról.)

A kultuszminisztérium az összeírási íveken a régi recept szerint különválasztotta az anyanyelvet a nemzetiségtől. A svábok közül azokat nem telepítették ki akik a legutóbbi magyar népszámlálás alkalmával magyar nemzetiségűeknek és németajkúaknak vallották magukat. Természetes, hogy elenyészően csekély lett azoknak a száma, akik délszláv nemzetiségűnek merték vallani magukat. Néhány ezren szláv anyanyelvet vallottak, de a délszlávok nagy többsége »szintiszta« magyarnak vallotta magát. Az összeírás sajátossága volt még, hogy az anyanyelv kérdése után a szerb, horvát, szlovén mellett mind külön nyelvet felsoroltak még a bunyevácot, sokácot, vendet, sőt erre az alkalomra valami bosnyák nyelvet is kitaláltak. A helyi hatalmasságok előtt az is bűnnek számított, ha egy mohácsi horvát nem sokác, de horvát anyanyelvűnek vallotta magát, mert ebben már bizonyosfokú irreidentizmust és »hűtlenséget« véltek felfedezni.

Meg kell említeni, hogy ez az összeírás akkor zajlott le, amikor Jugoszláviában már mindenféle magyar alsóbbfokú és középfokú iskolák működtek. Természetesen az összeírás eredményeképpen egy iskola sem avílt, és Teleky gróf minisztériuma ezzel a maga részéről lezártnak tekintette a délszláv iskolakérdést.

A Sz. A. F. időközben igen élénk tevékenységet fejtett ki, azonban főképpen szlovák vonalon. A Frontnak akkor már hetilapja is volt »Szloboda« cím alatt és abban egy-két hasáb szerb, vagy horvát szöveg kívül csak szlovákul írtak. Ez nem csak a szlovákok hibája volt, mert akkor még nem is volt olyan vezetőgárdája a front délszláv tagozatának, amely alkalmas lett volna önálló vonal vezetésére és a lap szerb, illetve horvát vagy szlovén részének szerkesztésére. 9 szlovák vezetőség egyébként elsősorban a kitelepülés népszerűsítését tűzte ki céljául és ezért nem is volt érdeke, hogy tűrhető feltételeket teremtsen

a magyarországi szlávok részére. A Front vezetősége és a kormány közötti viszony is ilyenformán igen feszült volt, a délszlávoknak pedig, amint már mondtuk, nem volt önálló fellépésre alkalmas vezetősége.

A délszlávok életében nagy javulás következett be, amikor Rajk László, kommunista belügyminiszter kivizsgálta a jugoszláv határmentén keletkezett zavaros állapotokat és több bizottságot küldött, hogy kivizsgálják a helyzetet. A helyzet tisztázásához kétségtelenül hozzájárultak a Jugoszláviában a magyarországi kisebbségi elnyomatás ellen megtartott tömeggyűlések, közöttük a magyarok tömeggyűlései is. A bizottságok több közigazgatási tisztviselő leváltását és igen sok Jugoszláviából menekült gyanús egyén átköltöztetését, illetve kiadatását rendelték el. E bizottságok munkájában résztvett a demokratikus vezetés alá került határőrség képviselője is, kinek munkáját azonban a honvédelmi minisztérium reakciós elemei hatálytalanná és eredménytelenné tették.

A határvidék, illetve a délszlávok által lakott területek megtisztítása volt egyébként a Sz. A. F. délszláv tagozata Bajai kongresszusának egyik legfontosabb követelése is. Ezt a kongresszust 1946 május 19-én tartották és ott fogalmazták meg legelőször a magyarországi délszlávok követeléseit. A nemzetiségi jogok határozott követelése mellett ez a kongresszus a magyar demokrácia megerősítéséért is sikraszállt és ezzel a magyarországi délszlávok területileg is beálltak az igazi demokrácia megeremtéséért folytatott harc soraiba. Ezen a kongresszuson a délszlávok gyakorlatban különváltak a magyarokkal való együttélés ellen határozottan állástfoglaló szlovákoktól és megválasztották a délszlávok vezetését, élén Rob Antonnal, a régi antifasiszta harcossal.

Rob és az új vezetőség irányítása alatt a magyarországi délszlávok harca határozott, és politikailag helyes irányt vett. Ekkor indítottak a magyar demokratikus pártok, elsősorban a Magyar Kommunista Párt is nagyobb akciót a nemzetiségi jogok biztosításának érdekében. Az új vezetőség munkájának eredménye volt a pécsi délszláv tanítóképző megalakítása. Ebben az iskolában rövid tanfolyamokat tartottak, hogy segéd-tanítókat neveljenek a megnyitandó szláv iskolák számára. Ebben az időben indult meg a Sz. A. F. délszláv nyelven megjelenő hetilapja, a »Naše Novjne« is. A hetilap a legtovábbi szláv településekre is elvitte a Sz. A. F. szavát és ezzel nagyban hozzájárult a tömegek öntudatosításához.

Az 1947-ben tartott választásokon Rob Antont, a Sz. A. F. főtitkárát a Magyar Kommunista Párt listáján képviselővé választották. Ezzel a magyarországi délszlávok Magyarország legmagasabb törvényhozó testületében is képviselmet kaptak. Rob a parlamentben horvát nyelven tartott beszédében állást foglalt a magyar reakció akkor még igen erős befolyása ellen és követelte, hogy a délszlávok kapjanak képviselmet az önkormányzati szervezetekben is, számarányukhoz képest.

A múlt év október 5-ikén tartotta az Antifasiszta Front második kongresszusát. Ezen a kongresszuson a vezetőség már nagy eredményekről számolhatott be. A szervezetnek 12.000 tagja, 63 helyi szervezete, 18 műkedvelő-csoportja, 28 könyvtára volt. 40 szlávnyelvű népiskola működött akkor Magyarország területén, a pécsi tanítóképző pedig 58 tanítót adott, kiknek többsége nemrégien még földműves volt. Ezek a tanítók az iskolákban szép eredményeket értek el. A kongresszus határozott állást foglalt a belföldi és a nyugati reakció ellen, amely ismét háborúba akarja

dönteni a világot. Formailag is különálló szervezetté nyilvánították a magyarországi délszlávok szövetségét és megszavazták a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének megalakítását.

A második kongresszus után a magyarországi délszlávok mozgalma további jelentős sikereket ért el. A múlt év végén már 53 délszláv iskola működött, 60 tanítóval. A tanítóképzőnek 21 hallgatója volt.

A magyarországi reakció az árulók bukása és a népi demokratikus erők győzelme után talajt vesztett. A reakció hatalmának megingása kedvező hatással volt a kisebbségek helyzetére is. A délszlávok ennek tudatában voltak és teljes erejükkel támogatták a magyar népi demokratikus erőket. Ma már a délszláv kisebbség vezetőjének nem az a feladata, hogy a kormány ellen harcoljon, hanem arra ügyel, hogy a kormány demokratikus intézkedéseit a helyszínen végrehajtsák.

A két magyar munkáspárt egyesülése még egy hatalmas lépés a magyarországi kisebbségek jogainak maradéktalan elismerése felé. A Magyar Dolgozók Pártja programjába vette, hogy »az országban élő nemzetiségek (délszlávok, románok, szlovákok stb.) számára a Párt teljes állampolgári egyenjogúság biztosítása mellett haladó nemzeti kultúrájuk szabad fejlesztéséért, anyanyelvükön történő oktatásért, demokratikus kultúráis, társadalmi és politikai szervezkedésük teljes szabadságáért, a szomszéd országokban élő anya-nemzeteikkel való kultúracsere és érintkezés szabadságáért száll síkra«.

A magyar munkásosztály és haladó parasztság pártja, a Magyar Kommunista Párt élén Rákosi Mátyással eddig is keresztülvitte a magyar nép javát szolgáló terveit. Bizonyos, hogy a magyar munkásosztály egyesült pártja hasonló következetességgel valósítja meg programjának minden pontját, közöttük a kisebbségek jogairól szólót is és ezzel a nemzetiségi kérdés, akár csak a Szovjetunióban és Jugoszláviában, a leninista állami nemzetiségi politika elveinek alapján Magyarországon is végérvényes megoldást nyer.

..

»A Népielszabadító harcban és annak eredményeiben megvannak a társadalomfejlődés történelmi törvényszerűségének elemei, melyeket nagy tanítónk, Marx és Engels feleltek fel, s amelyet nagy tanítómestereink, Lenin és Sztalin elméletileg gazdagítottak, elmélyítettek és gyakorlatban alkalmaztak. Ez a történelmi törvényszerűség fejlődése folyamán Jugoszláviában a múltban is, ma is, bizonyos fokig új formákat mutat, melyeket a háború alatt, a háború új jellege, s a háború újajta következményei okoztak. Ezeket pedig a nagy szocialista ország — a gyönyörű fejlődést mutató Szovjet-szövetség csaknem harmincéves fennállása idézte elő. E szerint a nálunk tapasztalható különleges jellegű fejlődés és annak következményei nem mondanak ellent a marxizmus-leninizmus tudományának. Ellenkezőleg, azzal egyeznek. Ez egyúttal ismételtlen bizonyítja nagy tanítóink lángelméjét, akik azt tanították, hogy a »marxizmus-leninizmus nem dogma, hanem útmutatás a cselekvésre«. (Tito).

OTON ZSUPANCSICS:

KOVÁCSDAL

*Kovácsok vagyunk, hát kovácsoljuk vigan
jellemünk fémét, kebelünk szívét,
hallgassuk: zeng-e bús, avagy vig ~~dalt~~
miért?*

*Mert üllőre téve ha rásujt a pöröly
meghalljuk, szívünk tiszta öntvény-e
s ha bátran kondul, nem gyáván
sereglünk akkor örömmel köréje...*

*Mind: az ukna mélyéből fekete bányászok,
a kemence mellől kormos martinászok,
a kőportól szürke kőbánya népe,
az erdő munkása — bronzsín a képe,
a kikötőmunkás — mint bálvány
hatalmas, izma mint a márvány,
a görnyedő szövő a szövőgép mellől,
a tímár — kérges a bőre a csipős csertől,
a kenyériinkhöz lisztet őrölő molnár,
kőműves, asztalos, lakatos, bognár,
lavágók, mocsárból tőzeget bontók,
ökrével együtt verejtéket ontó
némán vádoló, görnyedthátú zsellér,
szőlőlevelet fejtő hegybéli vincellér,
ólomlente mellű befűrab — a szedő,
tutajos — a folyón lassan creszkedő,
münd, kik viselitek a bilincsek nyomát,
ti is, hajósok, kik a jövő honát
keresitek, melyet határ nem szeg,
a távolba tekintve s nem maradtok veszteg.*

*Ezért hát kovácsok kovácsoljunk egyre,
sujsunk keményen, élesen figyelve,
hogy ne legyen közöttünk tétova, fölös
ha az órá út,
ha a nap kisüt
és feltámad bennünk az óriás, hatalmas pörölyös.*

Veres István fordítása

A NAGY BOSSZÚÁLLÓ

Irta: Iván Goran Kovácsics

Jozse Kaszun félreacsapott kunyhója a legmagasabb dombon állt, messze a falutól; mintha valaki odébb toltta volna a falusi házaktól, hogy ne csúfítsa el őket. Északnak feküdt, a szél szünet nélkül rázta és a fenyőágak kiterjesztett szárnyai, mint szerető kezek simogatták az ereszt.

Senki más nem volt ilyen gyöngéd Jozséhoz. Nagypapja, a vén csavargó, ezen a dombon talált pihenőre és fölépítette a kunyhót. Apja kelettel fonta körül és parasztmunkája keresetéből kecskeolajat töltött hozzá. Anyja egész életében napszámoskodott a faluban és a más búzájának aratásánál elvesztette fél szemevilágát. Munkaközben derce szúrta ki szemét. Akkor az apja világgá ment és soha többé nem tért vissza. Két gyermeket hagyott otthon: Jozsét és karonülő leánytestvérét.

Apja távozása után anyja falura küldte pásztorkodni. A gulyás mellett hajtotta a jószágot, mert nem volt elég ereje, hogy megfújja felkeléshez és az esti itatáshoz a kürtöt. Ha nem tudott szaladni a széles legelőkön, mert lábújjja föl volt törve és meztelen talpába tövissek hatoltak, a gulyás megverte. Később elszegődött egy falusi gazdához, egy öltözet ruháért, rend fehérneműért és egy pár cipőért évente. — Az első év végén egy játékos kis boricája folyóba esett. A fiúk kihúzták a partra, de a gazda megtudta az esetet és mikor Jozse este átázva és dideregve megjött a jószággal, minden nélkül hazaküldte az anyjához és járandóságából levonta a fölbecsült kárt.

Reggel négykor kelt és kiment a legelőre. Nyolc óra körül föl váltotta a gazda öregapja. Reggelizésre nem volt idő, mert szietnie kellett az iskolába — el akarta kerülni a verést. Inkább éhezett. Iskola után visszament a delelőre.

A tanító szerette értelmességéért, de csodálkozott és haragudott, ha homloka mély álmokban a padra borult, ami legkevesebb havonta kétszer megtörtént. — Fölcsúdván csöndesen zokogott a tenyerébe.

Egyszer felhívta a tanító:

— Jozse, sorold föl a kétesülküeket!

Jozse mind felsorolta, csak az ökröt hagyta ki, mert szívből utálta a Kormost.

— Egyet kifelejtettél!

Jozse nem felelt.

— Soha ilyen ostobát! Hallgat — pedig naphosszat fogja a farkát!

Jozse a Kormosra gondolt és még nagyobb gyűlölet fogta el. Eszébe jutott hányszor letört miatta hüvelykújjának körme, most is ég az útjalegye.

Hallgatott.

A tanító mérgében elverte. Jozse nem sírt.

Bosszút állt a Kormoson.

Egész gyermekora kínlódásban telt el: éhség és verés voltak kísérői.

Mint fiatal legény háborúba ment.

Az első sorokban eltöltött két év után olasz fogságba esett. Sok idővel a békekötés után került haza. Üres házat talált, csak a szél lakott

benne, jött-ment a betört ablakon és otthonosan csapkodta a megvetemedett ajtót. Anyja télidőben száraz gallyért ment az erdőbe és a rázuharó hőtömeg alatt kiszenvedett. A hagyatékából fizették a temetést. Nővére még anyja halála előtt elkódorgott a városba, ahol nyoma veszett.

Két évig dolgozott idegen szántóföldeken, kaszálókön és fatelepeken, míg kifoltozta a tetőt szalmával, megerősítette az ajtót, fenyőbútorokkal berendezte az üres szobát és egy hatéves tehenet kötött be az istállóba. Akkor egy ösmeretlen leányt hozott a harmadik járásból — így fejezte be legényéletét.

Hamarosan hat fiúgyermekük született. Tizenkét lábra csak három pár elhordott kis cipő volt a házban. Télen fölváltva viselték. Reggelire és vacsorára a tehen táplálta őket. Szüleik kora hajnaltól késő estig nap-számoskodtak egy köből babért, pár tarisznya burgonyáért vagy egy köcsi repáért.

Perő, a legöregebb, apja nyomdokain haladt. Vasárnaponként néha elszökött gazdájától a testvéreihez és az iskolás könyvekből olvasott nekik. — A kisebbik fiú bátyja vállán keresztül nézett a könyvbe, így kezdett megismerkedni a betűvel.

— Apám, azt álmodtam, hogy tinókat vett. Tarka, szép tinókat — istenem! És én hajtottam őket a legelőre! — mondta Perő.

A kis Brankó dúdogatva játszott a kályha mellett faökröcskéivel.

A községben sokszor mondták:

— Miért van a szegénynek mindig a legtöbb gyermeke? Lám, Jozsénál mindig ring a bölcső. Jó munkás, a felesége is szorgalmas. — de egy tehen nem táplálhatja mindannyiukat. Mire felnőnek, lopni fognak mint a szarkák. És ha öregségükre munkaképtelenné válnak, fizetheti majd a község a kórházat és a temetést!

Gyermekkorában Kaszun is ökrökről ábrándozott.

Figyelte, mint lesznek a makrancos tinókból nagy, nehéz szarvas-marhák — és tudta, hogy szegény ember csak úgy juthat ökrökhöz, ha a tehene megelli őket. Véres munkával szerezte a pénzt, amivel megvette a Pirost. Mikor először megellett, megvonta a reggelit sajátmagától és feleségétől, hogy a kis borjúnak több tej jusson. Három feiős-kecske táplálta a gyerekeket.

Ha a kecske borjút ellene — Jozsénak ökörré tellene — csipkedték a parasztok vasárnaponként a templomelőtti hársfa alatt.

Elmúlt három év, míg összepárosított két fiatal, szeleburdi tinót. A faluban kölcsönkért egy könnyű szekeret és befogta őket, de a tinók megijedtek, fölborították a szekeret, eltörték a jármot és a rudat. — Eladott egy kecskét, hogy a javítást kifizesse.

Éjjel-nappal kaszált a hegyen, hogy ellássa a tinókat — de rossz volt a fű, gazzal és levelekkel kevert. Jozse hallgatott, sohasem jött ki káromkodó szó a szájából.

Egynéhány paraszt, látva, hogy Jozse mind a tíz körmével erőlködik, azt indítványozta az előljárásnak, osszanak ki Kaszunnak építőfát a község erdejéből. Hadd támassza meg szegény a házikóját és gyermekeit fölruházhassa.

Egy álló esztendeig húzódott a határozat. A választmányi tagok a község és a plébánia könyveit forgatták, hogy megtalálják, milyen joga kérelmez Kaszun községi segílyt.

— Elődei idegenből vetődtek ide, apja is csavargó volt. Nem mondom, hogy nem szolgált rá a segílyre, de ezzel elismerjük a honosságát és gyermekei később hivatkozhatnak erre. Miért átkozzanak bennünket saját

utódaink? Elég, hogy könyveket és kavicsot adományozunk nekik — ami a fát illeti, nekünk is van elég éhezőnk! — ellenkezett az előljáró.

— Bitangjaink és csirkefogóink vannak! Nem suhantanának meg egy kaszát, nem szántanának föl egy barázdát. Nyáron hűsölnek, ősszel harácsolnak. Hozzányúlt-e Jozse valaha idegen szőlőfűrtlőhöz vagy leszedett-e valakinek a fájáról egy almát? A gyerekei elsők az osztályban — valóságos kis bölcsék! Alig, hogy megtanultak járni — már megkeresik a falat kenyeret! Madártojásból nem lesz kigyó! — ellenszegült Luka. Jelen, a községi tanács tagja.

És Jozse valóban megkapta volna a fát, ha a véletlen föl nem borítja reményét.

Az előljáró kihirdette a faluban, hogy a parasztságnak beszédet tartanak, sok bölcs és szükséges tanácsot hallhatnak majd.

Összegyűlt a nép a vendéglőben, hogy meghallgassa, mit mondanak neki az »ő« nyelven. Végül megérkezett kocsin a szónok az előljáróval. A nép barátja csizmát viselt és egy tövist szűrt az ingébe. A parasztok koccintgattak és itták a bort, mely patakként folyt a kocsmáros pincéjéből. — Jozse Kaszun is elhelyezkedett egy asztalnál a szoba sarkában. A fára gondolt, amit kapni fog. Egyszerre fölállt az előljáró és fölszólította a népet, hogy kísérje figyelemmel a szónokot, kinek szülei még ma is szántanak, trágyáznak és gereblyéznek. Ezért minden, amit mond, az a paraszt gondolata, a paraszt óhaja, paraszt java.

— Éljen!

A szónok fölállt, tenyerével megsímította homlokát és fölemelt fejfel nézett az emberekre.

— Régtől fogva legforróbb kívánságom, hogy hozzád szólhassak, népem; és ime itt vagyok köztetek, hogy testvériesen kicserélhessük gondolatainkat az élet nehézségeiről, a katasztrális hoidról, a kerges kezekről, a bánatról és nyomorúságról, melyben éltek!

— Ugy van! Éljen — kiáltotta Grba Kmet, falusi éhenkórász.

— Éljen! — kiáltják többen Jozse Kaszunnal együtt.

— Lám, kiabál a Grga, hogy mentől előbb fát kapjon — gondolta Kaszun.

Mikor a kiabálás lecsendesedett, a szónok folytatta:

— De ne búsulj népem; az isten rendeléséből neked jutott föld, soványságát kárpótolja a vidék szépsége, a levegő üdesége és a vitézi egészség. Olyan vidéken élsz, melyet az egész világ dicsér és csodál! Nem hiába nevezték el Svájcnak — a mi Svájcunk!

— Ugy van! Izzadnak itt az emberek, uram! — bökte ki Jozse félhangon és a községi fára gondolt.

A szónoki asztalnál elnevette magát a fiatal pénztáros, a többiek is rájöttek a tréfára és mindenki röhögött.

Mikor a dühös szónok kocsjra ült az előljáróval, Jozse belátta, hogy a fája végérvényesen elégett.

Ettől fogva Kaszunhoz szegődött a szerencsétlenség.

Egy hajnalon az erdész két fegyveres ember kíséretében zavarta föl. Jozse meglepődött a látogatókon, de azok a gyümölcsösben száraz gallyakkal letakart két kivágott fenyőt mutattak meg neki.

A zsandár föléje hajolt és úgy menydörögte:

— Mondd Jozse, hogy merészkedtél az áltami erdőből fát vágni? Ki volt a cinkosod és hova tetted a többi fát?

Kaszun nevetett a kérdésen és nyugodtan válaszolt:

— Almomban sem láttam az erdőt! De ha én döntöttem volna ki a fenyőket, biztosak lehetnek, hogy van annyi eszem és elreitem!

— Majd meglátjuk, fogsz-e még az erdőről álmodni? — folytatta a másik és megláncolva kísérte be a csendőrségre.

Két hónapig egyedül vesződött az asszony a gyerekekkel és a jószággal és egyedül kínlódott a mezőn és kaszálón.

A harmadik hónapban hazajött Józse. Fölmentették. Arca beesett, szemei sötétek.

— Ellustult a Józse! — jegyezték meg egyesek, látva, hogy a ház-előtti lőcán pihen.

— Grga Kmet engedélyt kapott, hogy fát vágjon. Egész őszön fát fűrészelt Grga és kinevelte Kaszunt.

— A bolond izzad, te számár! — Tanulj az uraktól: csörgesd a pénzt és más üljön helyetted!

Nemsokára falusi pandur lett.

Egész éjjel erősen havazott, emberemlékezet óta nem uralkodott ilyen kamény fagy.

A meleg iskolaszobában hiába várta a tanítónő a gyerekeket. A hó az ablakpárkányig ért és mint a liszt szitált az égből. A kisasszony elfelejtette a gyerekeket és gyönyörködött a földre terített fehér takaróban. Az aranszörű menyét himzése díszítette, róka önagysága meggondolt himzőmunkájával vegyesen — a farkával diszkrétén kicifrázta. Gondolat volt ebben a himzésben. Az özek leányos könnyedségük, pajzán ügyességük kecses nyomait hímezték a takaróba. És a csodaszép csipkét az óriási lepel szegélyén átszőtték a mókusok, verebek, pintyökék és stiglinek.

A szép kisasszony nagyon szerette a himzéseket és csipkéket!

A tisztelendő úr is megőrült. Virradatkor, álmotól kábultan kinyitotta a kaput és derékig gázolt a hóba. Födetlen fején érezte az apró, hideg csillagokat és örvendezve gügyögte:

— Ó, már fehér, már fehér!

Visszament a folyosóra és lerázta ősz hajjáról a havat. — Süveget tett a fejére és fölmászott a padlásszobába. Kinyitotta az ablakot és a gazdasszony hallotta, amint gyerekes-boldogan suttozta:

— Ó, Uram, Uram, milyen fehér az én plébániám, mint egy első ál-dozó!

A parókia hívei átkozták az égi manna hideg fehérségét. Már tizenöt napja szakadatlanul havazik. Egy hónapja nem ment ki senki a parasztok közül fáért. A kiehezett farkasok csoportosan törtek be a falvakba, a birka-aklakba. A parasztok a házkörüli gyümölcsfákat áldozták föl tüze-lőnek. Ki merne az erdőbe kimenni, a biztos halálba?

Kaszun felesége megbetegedett és ágyba dőlt a megfeszített munkától. Kaszun egy délután elhatározta, hogy szembe száll a hideggel és az emberekkel.

— Józse tanulj az uraktól!

Mikor a szobába lépett, felesége fölemelte fejét. A fölbomlott haj fekete hátterén földszíni, halotti arc sárgállott. Mint két viaszgyertyát, nyújtotta feléje karjait.

— Hová mégy? — suttozta.

— Az erdőbe! — felelt mogorván Kaszun.

— Ne menj! Maradj, Józse! Senki sem mégy az erdőbe! Te nem tudod, de én hallom. Te mélyen alszol, de nekem a betegségtől nem jön álom szememre. Egész éjjel üvöltének a farkasok...

— Hagyd abba! Az én félelmem miatt talán csak nem fogsz elpatkolni a szalmán. Só nélkül vagyunk! Mennem kell! Van fejszém és irtókapám. Öltöm én már farkast, még pásztorkoromban — kislejzével. Fél az az embertől! — És az erdészek a kuckóban melengetik a lábukat. El-

hurcolom a bükkfát Luizijánáig és várok pár napig, míg a hó lesüpped. Akkor elszállítom Vrboszkóba. Orvosságot hozok neked, kukoricát veszek. Megyek! — fejezte be Jozse és kiment.

Az ökröket a kis szán elé fogta, fejszét és lapátot vitt magával.

Egy régi kivágott bükkfátörzsért ment Kaszun. Le volt már ágazva és szétfűrészelve. A boltos számláját akarta belőle kifizetni. — Ez a gazdagnak kiosztott községi segély egy kis része volt.

Jozse hegyéről két ösvény vezetett az erdőbe. Az egyik a faluba, a másik a faraktárba; a domb eltakarta az utat az emberek szeme elől, nem lehetett látni, ki megy az erdőbe és ki jön ki onnan.

Jozse az ökrök előtt taposta a ropogó, száraz havat és a kanyarulatoknál lapáttal csinált utat a szánkónak. A járom recsegett és az ökrök ziháltak.

Fáradtságos út után a bükkösbe ért. A házörző eb vidáman ugrándozott körülötte.

Az erdő temetőhöz hasonlított. A hóval elborított fák nagy fehér sírkövekként állottak. Fehér, síri csönd borult az erdőre.

A némaságot csak Kaszun kapája törte meg. Eltakarította a havat és kereste a fatörzset. Egyik hórétet a másik után lapátolta — de a törzs sehol!

Az ökrök nyugodtan álltak, mellig hóban és mozdulatlanul ropogtatták a kemény hegyi szénát.

A kutya szaladgált Jozse és az ökrök körül.

Jozse fáradhatatlanul ássa, lapátolja a havat. Tenyerébe lehel, dörzsöli markát és fülét. Arca dermedt a hidegtől.

Halmazódik az eltakart hó, nagynehezen akadt rá Kaszun a jégbefagyott fatörzsre. Sok időt vett igénybe, míg felvonszolta a hódombra, odátámasztotta a szánt és lehengette, elhelyezte a törzset a rakoncán.

Éppen be akarta verni a kampókat és kőrisfa-íyyel megszorítani a láncot — amikor a kutya ugatni kezdett.

Riadt őz rohan a bokrokból.

A kutya utána ered.

Jozse alig, hogy meglátta a rohanást, kövéválva, rémülten hátrált.

Liszkát egy farkas-csorda követte. Futtában tépték szét.

Jozse az ökrökhöz ugrott és görcsösen megragadta a fejszét. Az ökrök reszkedtek és nyugtalanul csóválták fejüket.

A farkasok mohón fölfalták a kutyát. Hallani lehetett vérszomjas esámcsoágásukat. Ropogtak a csontok a fogak közt.

Kaszun várt.

A farkasok végeztek Liszkával. Egyesek közeledtek, de amint Kaszun megmozdult, nyugodtan megfordultak és behúzott farokkal visszamentek a csontokat rágni.

Az ökrök időnként álkapcsaikat mozgatták. Száraz fűszálak ropogtak a szájukban.

A sovány, nekivadult, éhes farkasok messziről kerülgették őket. Bozontos farkuk söpörte a havat.

A sötétség nőtt és a farkasok közeledtek. Mikor az éj beállt, komorrá és feketévé vált az ég. Csillagok hulltak az erdőre.

Jozse körül sok csillag ég, ragyog.

Mindig nagyobbak lesznek.

Mindig fényesebbek.

A fejszét markoló tenyércsontok ropognak.

A csillagok nagyok. Mindig nagyobbak lesznek.

Közelednek.

Egyik a közelben villan föl, mint egy hullócsillag.
 Az ökör fájdalmasan felbőg. A fejsze suhint. Halk, fájdalmas vonítás.
 Kaszun már nem az ökröket védi, hanem önmagát.
 A fogak között sokáig ropogtak a csontok azon az éjszakán.
 Az erdei sötétben sokáig keringtek a csillagok.

Kora tavasszal a nagy hóeséstől duzzadt patakok taitékoztak az utakon és réteken át. A csiszolt kavicsok, mint csontok fehértenek és a sötét vízmosások sírgödrökre emlékeztetnek. A szomorú napok fekete komorsága melán elűt a tavaszi ragyogástól.

Pörölyök törik a köveket, súlyos csapásoktól és kalapácsütésektől visszhangzanak az utak. Mintha vashadsereg menetelne.

A parasztok törlik a köveket és az útszélen fölgyülemlett rakások olyanok, mint a sírok.

Délfelé megérkezett az előljáró és magaköré gyűjtötte az embereket. Közölte velük, hogy kubikszámba kapják a fizetést, de nem készpénzben, hanem a keresetet az adóhátralékból vonják le.

— Emberek, jobbra fordul sorunk! Ti ugyan ezt még nem érzitek, de lám ez a kő, amelyet törtök és átkoztok, ha az eke megakad benne, ez a kő testvéreim, aranyat jelent, színaranyat, ha mondom! Lám, most is segít rajtatok, hogy el ne vigyék a borjút a jászoltól. Csodálkozni fogtok, hogy milyen haszon lesz még belőle! — Hol van a pénz, barátaim? Nincs! És nem is kell! Most a paraszton van a sor, hogy megmondja a magáét! Tessék, az államok nem vásárolnak pénzért. Visszamegyünk az őskorba: a svábok egy hajó szemet szállítanak Amerikába, azok pedig az óceánon át cserébe két hajó gyapotot küldenek. Majd meglátjátok az eredményt! Úgy eltűnik a válság, mint a reggeli köd! Nemsokára úgy lesz, hogy ti innen egy vagon követ küldtök a sáros Szlavóniába és ők búzával viszonozzák! — Én mondom nektek, hogy még áldani fogjátok ezeket a köveket!

A toronyban fölzokog a harang.

Jozse hegyéről elindult a temetési menet.

— Nézd, előljáró, a megboldogult Kaszun feleségét viszik. Az ő Jozséjának nem volt szüksége koporsóóra az erdőből — ott nyugszanak már csontjai! És a farkasok jó fogházörök — most békességben lesznek több mint két hónapig. Kár, hogy a nyomorult már nem él. — talán még kövel is boldogítottad volna. Követ gyűjteni talán kapott volna engedélyt! — szólt Luka Jelena.

Közeledik a menet.

Hat gyerek lépked a koporsó mögött. A három elsőn cipő van. — Peró, a legöregebb, lehajtott fejjel halkán sír. Mögötte meztelen lábacskaikkal tipeg a három legkisebb gyerek. Bránkót, a legfiatalabbat, ruhácskájánál fogva húzzák az idősebb fivérek. Az égre néz, a menet fölött libegő pillangó után és gondtalanul mosolyog.

— Mindenkinék láb alatt lesznek, mint a kövek az úton! — szólt Jura Mezsnaál rekedten.

Szimun Grom hirtelen fölegyenesedik a tömegben és egy kődarabot vág az előljáróhoz. Ugyanabban a pillanatban közápor zúdul rá.

A körtörök a letépert emberhez szaladnak és körülállják. A testen egy halom véres kő fekszik.

— Nesze neked arany, színarany! — szólt Marko Mraz és köpött egyet.

A kis temetési menetet elnyelte a távol. Hat gyerek ment a koporsó után és olyanok voltak messziről, mint az úton guruló kövek.

Fordította: Perovics Elma.

ÚJ MAGYAR LIRA

KUCZKA PÉTER:

B É K E

*Látod, lányom, ez itt a hegy.
ez itt a kő és ez a gyök.
Ott lent a folyó kanyarog,
vizén terhelt hajó úszik.
Az a nagy szürke ott, a híd
és ott messze a tulsó parton
lüstölögnek a gyáraink.*

*Erre van kelet és nyugat
arra, a másik oldalon.
Látod, arra születtem én.
a dunántúli dombokon,
arra lakik a sok rokon.
A kétesztendő kislányomnak
a világot mutogatom.*

*Ez a világ most a mienk.
Anyádé, Tied és enyém
és nézd, azé az emberé.
ki ott megy lent a hegy tövéén,
tán munkába siet kemény
lépésekkel, hogy több legyen majd
tiának s Neked a kenyér.*

*Látod, ielettünk kék az ég,
rajta néhány felhő sodor
az enyhe szél. Ott nyugaton
sok éhes ember kóborol.
Hol lesz békéjük és mikor?
Itt nyugalom van és magasra
nyújtja a pálmát a szobor.*

TÓTH GYULA:

GYÜMÖLCSOSZTÁS

Készül a rend már.
Ezernyi ág
tegnap rügyezett,
ma bújt virágba.
Szellő is lúzza
és terebélye
ráhajlott hazánk
házerészére.

Munkása lettem
s hosszan figyelem,
milyen új fajzat
rág a levelen.
Elég, ha egyet
szólok s a dolgos
kezek nyúlnak egy
újfajta módhoz.

Milyen szép munka!
Néhány gyümölcs
ránehezedik
már a tetőre.
Tudom, ha majd egy
érve lepottyan:
anyánk felosztja
köztünk nyomban.

HOLLÓS KORVIN LAJOS:

A MUNKAVERSENYEKRE

Ha itt lesújt a kalapács
s amott a kasza szisszen,
mindfeszítés lesz a kalács
másod s harmadiziglen.

Ha itt az orsó jól pörög
s ott türgő traktor berreg,
későbben hal meg az öreg
s nagyobbra nő a gyermek.

Ha itt a szív táncsorduló
s ott szomjazóbb az elme,
nem fog rajtuk sem csalfa szó,
sem fegyver veszedelme.

*Ha több a szén, a fém, a gép
és dúsabbak a rónák:
e hajdan maszlag-étkü nép
tanítja Európát!*

*Lásd, máris több jó szó terem
a tegnap durva szájon
s a jó már nem testvértelen
s nem kell, hogy sirba szálljon.*

*E földön ennyi szív sohasem
versengett még a jóért;
egy ezredévnyi győtrelem
utolsó fordulót ért.*

*Testvéred ott, testvéred itt,
a földeken s a gyárban,
ki szomszédságodban lakik
s ki messze a határban.*

*Mind testvér s mind egységbe vágy,
ki versengésben él ma.
E gyorsabbléptű új világ
így ér a marxi célba.*

»Az új Jugoszláviában igen nagy szerep vár az írókra. Ez nem csak azt jelenti és nem csak arról van szó, hogy művészi-irodalmi formában örökítsék e nagy történelmi korszakot... az írók műveikkel az új ember jellemének kialakításán dolgozzanak«. (Tito)

BARÁTOK, ISMERŐSÖK . . .

— *Makedóniai naplójegyzetek* —

Irta: Nagy Imre

I.

Kicsit furcsa volt az ismerkedés, de fő, hogy ismerjük egymást. Nem is olyan régen, alig pár hónapja kötöttünk barátságot. Mellékesnek tekintettük a külső keretet, néma szóváltásban megegyeztünk, hogy ezuttal mellőzzük a megbarátkozáshoz szükséges kávéházi sörözést: fontos a tény, hogy barátok vagyunk.

Első találkozásunkkor a magányos erőt csodáltam benne. Fele sem volt tréfa, amit akkor művelt. Februárban történt, jeges, könnyfakasztó szélhullám hahotázott a folyóparton, onnan befelé a városba, hogy az elárvult templomajtó előtt felkapja az újpogányok kalapját, s jól meghimbálja az egyenruhás cégtáblákat, mintegy biztonyságtételül az égi hatalmasságok mellett. Mert hát a földi halandók hadat üzentek a természetnek is, arra fogadkoznak, hogy csatornákkal meg miegyébbel megékezik szeszélyeit. A felbőszült Vardár is egyre szilajabb iramban huhogott a Császár-híd pillérei között. Pazar hullámmenet tisztelgett a természetnek, felkacagott az üresen ásító partra. A Szélapó el akarta osztatni a tavaszvárók minden reményét.

Ezidőtájt az óvárosi mecset szorgalmas müezzinje sem tartotta kívánatosnak a pénteki ájtatatoskodást. Megvannak a hívők nélküle is. Szóval a többség megelégte a szélnyelést is, a folyózúgást, torkig volt mindennel, ami a télre emlékeztet.

Ilyen körülmények között láttuk először, ahogy könnyű mellényfelében, vékony gyékénybocskorában szökdécsel ökörfogata mellett. A fázósabb ember maga is fázni kezd hasonló látványra. Az ökrök fejével egyvonalban lépkedett, el-elkurjantotta magát, biztatóan, erősen. A folyó mellett haladt, határozott lépteiről látszott, hogy kiszemelt cél felé tart. A távoli ember nehezen tud elszakadni ilyen érdekességtől. Újat, fordulatosat vár a következő percben. És ritkán csalja meg előérzete.

Hirtelen éleset rántott az ígán. A sovány ökrök megadón lendítették fejüket, majd óvatosan letértek az útról. Kiáltani szeretne az ember: hát ezek egyenest... s már a következő percben egyenest a folyóban látja megtestesülni félbeszakadt gondolatait, ott keresheti a nagy látványosságot. Elöl a csodaember, akin nem fog ki se szél, se fagy, utána a nyekergő fogat. Lassan, óvatosan, bokáig, majd térdik, elkerülve egy-egy árvényt, végül megállapszik a sekélyben. Itt a víz a térdet sem lépi el teljesen.

Most már igazán érthetetlen a dolog. Az előbb nézelődő azt állítaná fölényes hanghordozással, hogy vallási hagyományról van szó; az itteni ember ökreivel együtt szakít a földi étellel. De már a másik percben megcáfolja a valóság. Ismerősünk lapátot kotor elő a fogatról és máris rendületlenül hányja a homokos hordalékot a székérre.

Hideg volt azon a napon, igazi tél. És ő egyre gyorsabban lendítette a lapátot, lábaszára egészen elkéült, de gyorsan telt a kocsi. Nem

várhattam ki a végét. Messziről is látszott, hogy púposan megrakott szekér dőcög felfelé a jeges parton. Előtte az egyenesjárású ember. Ökreit nógatta, belekapaszkodott a vezetőkötelbe, hogy sürgesse az utat.

Pár nappal ezután, alighogy kissé elült a szél, ismét találkoztunk. Négyen voltak, de könnyen felismertem őt. A menet élén haladt, büszkén, mintha magán érezné a figyelő tekintetet. Most már éreztem, hogy ismer, ő is emlékezett multkori találkozásunkra. Ügylátszik többen társultak azóta. És gumicsizmát, egészséget védő lábbelit kaptak a szak-szervezetből.

Ahogy elérték a lejtőt, sorjában lekanyarodtak a partról, oda, ahol jómultkor magányosan lapátolt ismerősünk. Nóta csendült lent a mélységben, súlyosan hulott a nedves hordalék. Kékelő lábszárak helyett fényes csizmaszár kandikált ki a vízből.

Bevártam a rakodást.

— Hová?

Széles, emberi mosollyal válaszolt:

— Arra...

Rövidnyelű ostorával az épülő munkásházak felé bökött.

Mozdulatából biztonság áradt, az építő jólismert alakját fedeztem fel benne. Mintha a vajdasági hídépítő-rohammunkás elevenedett volna fel. Rokon kitartással, akarattal és szívóssággal építenek, ki-ki a maga posztján.

II.

Ha hegyoldalról nézi az ember Szkoplyét, az egész város úgy fekszik előtte, mint a nyitott tenyér. És minden negyedében pirosuló háztömbök, épülőben levő, vagy már felépült lakások. Tervszerűen, tágas térségeken emelik ezeket az izléses épületeket. Őszig több mint ezer új lakás lesz használható a városban.

Ezeknél a házaknál találkoztunk megint régi ismerősünkkel. Személy szerint nem ugyanaz, aki télen a munka előfeltételeit varázsolta elő a jeges folyóból, de szellemében ő az, a kitartó, öntudatos harcos.

Már tavaly tető alá húzott egy csomó házat a Vardár partján, most közvetlen a hegyalján tevékenykedik. Itt épül az új munkástelep. Egyelőre vagy 15 emeletes ház egycsoportban. Széles verandák, észszerű lakásbeosztás, ez jellemzi az új házakat.

Az építővel úgyszintén keveset beszélünk. De ráismertünk: már az első szavaknál: két és fél normát teljesít naponta. Ibisnek hívíák, Vajdaságban talán Péternek.

Igazi építő, akit magával ragadott az alkotás varázsereje: nagyon sokan vannak hozzá hasonlók erre Makedóniában...

III.

Gyönyörű májusünnep, a munka, az építés diadalának harcos ünnepe. Nem gondoltuk, hogy ismét rátalálunk a kavargó, ünneplő sokaságban.

A központ felé iparkodtak az emberek. Volt, aki megkerülte a forgalmas utcákat, hogy könnyebben célhoz érjen. Egy eldugott utcában, ott ahol a török temető síremlékei mesélnek a századokról, megpillantottuk alakját. Elöl haladt, büszkén és kimérten rakosgatta lábait, néhány lépésre utána lefátyolozott asszonya. Azt hinné az ember, hogy külön utakon járnak. De ő csak befelé igyekszik, az asszony meg utána, mint az árnyék. Ejnye, hát bevárhatná az ebadta... Dehát a szokás, az szokás: nehéz a maradiságot rátéríteni az emberi egyenjogúság útjára.

Véletlenül találkoztunk a főtéren. Az ember helyet verekedett ki magának a járdaszélen, az asszony meg fátyolosan, szomorúan gubbasztott a széleshátú nézelődők mögött. És haladt az ünneplő menet, a harcosok hosszú oszlopa, utána a gyárok. Hirtelen kedves gyermekhangoknak adott helyet a fúvós-zenekar. Pionírok meneteltek. Mindannyian kedvesek voltak, leghatásosabb volt azonban a szkipetár pionírok csoportja. Nagyszerű, egyenes menetben, harci indulóval lépkedtek az ünneplők sorfala között.

Ismerősünk minden átmenet nélkül áttört a soron, az asszonyt magához vonta és kettesben kiálltak a többiek elé a járdaszélére. Néhányan méltatlankodtak, de csakhamar elült a vihar. A férj hagyta, hogy karjába kapaszkodják felesége. Talán kissé valószínűtlenül hangzik ezen a helyen, de az asszony fellebbentette a fátyolt, s hunyorogva, könnyes szemekkel nézte a felvonuló apróságokat. A gyermekek között lehetett valaki, aki nagyon közel áll szívékhöz.

Az ünnepi hangulatot még fokozta a körülállók külön — öröme: szemtanuk voltak, amikor ismét lehullt egy feredzse. Csodálatos játéka ez a sorsnak, nem is játék ez: a fejlődés törvényszerűsége, az építő környezet hatása az emberre. Ez a nagy átalakulás, a küszködésben és a diadalban rejlő, szellemet-formáló erő előbb-utóbb mindenkit magával ragad.

A házaspár előttünk lépked: hosszasan nézzük őket és bennük, a férfi magabiztosságában, az asszony fölszabadult mosolyában látjuk az éltető ájjászülető Makedóniát...

... Ma az ország minden részében új ismerősökkel találkozunk.

»... Az egység bántja az úgynevezett nyugati demokrátiákat, akik azt szeretnék, ha nálunk a többpárt rendszer léteznék, amelyben különböző pártok és pártocskák marakodnának egymással és megteremtenék azt az alkalmas terepet, amelyben a nyugati demokráciának különböző harcosai, kihasználva a zavaros helyzetet, biztosíthatnák imperialista zsákmányukat. Éppen ez az, ami ezeket az urakat legjobban égeti és dühbe kergeti. De mit csináljunk? Népünk nem akarja többé úgy; nem akar másokért dolgozni, nem akarja, hogy az ország gazdasága olcsón külföldre vándoroljon; nem akarja, hogy a külföldi tőkések különböző pártvezérek megvesztegetése árán kihasználják hazánkat.« (Tito)

A NÉPI DEMOKRÁCIA RENDSZERE (MECHANIZMUSA) JUGOSZLÁVIÁBAN

Irlta: Pijade Mosz

Sztalin a »Leninizmus kérdéseihez« c. írásában a proletárdiktatura kérdéseit tárgyalva a proletárdiktaturáról beszél annak felépítése, »mechanizmusa«, ama »hajtószíjak«, emelők és »irányítóerők« szempontjából, amelyek összessége (Lenin kifejezésével) a »proletárdiktatura rendszerét« teszi s melyek segítségével a proletárdiktatura mindennapos munkája folyik. Fölvetve a kérdést, hogy a proletárdiktatura rendszerének minő »hajtószíjai« vagy »emelői« és »irányító erői« ezek és mire kellenek, Sztalin a következő feleletet adja:

»Az emelők vagy hajtószíjak; a proletárdiktatura ama tömegszervezetei, melyek segítségével a diktatúrát megvalósítani.

Az irányító erő: a proletariátus vezető osztaga, a proletariátus élcsapata, mely a proletárdiktatura legfőbb vezető ereje.

Ezek a hajtószíjak, emelők és ez az irányító erő a proletariátusnak azért kellenek, mert nélkülük a győzelemért vívott harcban feygyvertelen hadseregként állna a szervezett és felfegyverzett tőkével szemben. Ezek a szervezetek a proletariátusnak azért kellenek, mert nélkülük mulhatatlanul vesztést szenvedne a polgárság megdöntéséért vívott harcban, saját hatalma megszilárdításáért vívott harcban. E szervezetek rendszeres segítsége és az élcsapat irányító ereje azért kell, mert a feltételek nélkül lehetetlen a proletariátusnak csak némileg is tartós és erős diktatúrája.« (»A leninizmus kérdései« 129 old.)

A továbbiakban Sztalin a következőképpen határozza meg ezeknek a szervezeteknek a jellegét:

»Miféle szervezetek ezek?

Először: a munkások szakszervezetei, elágazásaikkal a központban és vidéken, számos termelő, kulturális, nevelő és egyéb szervezet formájában. Ezek valamennyi szakma munkásait egyesítik. A szakszervezet nem pártjellegű szervezet. A szakszervezeteket a nálunk uralkodó munkásszótály összességét magában foglaló szervezetnek lehet nevezni. A szakszervezet — a kommunizmus iskolája. A szakszervezetek kiválasztják soraikból a legjobb elemeket a kormányzás összes területein végzendő vezető munkára. A munkásszótályon belül létrehozzák a kapcsolatot a haladott és az elmaradt rétegek között. Összekötik a munkástömegeket a munkásszótály előhadával.

Másodszor: a szovjetek, számos elágazásukkal a központban és vidéken közigazgatási, gazdasági, katonai, kulturális és egyéb állami szervezetek formájában, hozzáad-

va még a dolgozók önként létrehozott tömeg-egyesüléseinek számtalan sokaságát, mely ezeket a szervezeteket körülveszi s őket a lakossággal egyesíti. A szovjetek a város és falu összes dolgozóinak tömegszervezetei. A szovjet nem párt-szervezet. A szovjetek — a proletariátus diktatúrájának közvetlen kifejezése. A szovjeteken megy keresztül minden néven nevezendő intézkedés, mely a diktatúra megerősítését és a szocializmus építését célozza. A szovjeteken át valósul meg a parasztság állami vezetése a proletariátus által. A szovjetek egyesítik a dolgozók milliói tömegeit a proletariátus élcsapataival.

Harmadszor: a szövetkezetek, összes elágazásaikkal. Ezek a dolgozók tömegszervezetei, nem párt-szervezetek; ezek a dolgozókat mindenekelőtt mint foglalkoztatottakat, s az idők folyamán mint termelőket is egyesítik (mezőgazdasági szövetkezetek). Különös jelentőséget nyernek a proletárdiktatúra megszilárdulása után, a széleskörű építőmunka időszakában. Megkönnyítik a proletariátus élcsapatának kapcsolatát a parasztság tömegeivel és megteremtik a lehetőségét annak, hogy a parasztságot bevonjuk a szocialista építőmunka folyamatába.

Negyedszer: az ifjúsági szövetség. Ez a munkás- és paraszti ifjúság tömegszervezete, nem párt-, de a párthoz csatlakozott szervezet. Feladata, hogy segítse a pártot az ifjú nemzedék szocialista szellemű nevelésében. Fiait tartalékokat ad a proletariátus összes többi tömegszervezetei számára a kormányzás minden ágában. Az ifjúsági szövetség különös jelentőséget nyert a proletárdiktatúra megszilárdulása után, a proletariátus széleskörű kulturális és nevelő munkájának periódusában.

Végül a proletariátus pártja, élcsapata. Ereje abban rejlik, hogy magába gyűjti a proletariátus legjobbait, összes tömegszervezeteiből. Rendeltetése, hogy kivétel nélkül valamennyi proletár tömegszervezet munkáját egyesítse és működésüket egy cél felé irányítsa, a proletariátus felszabadításának célja felé. És ezeket a szervezeteket egy cél felé egyesíteni és irányítani feltétlenül szükséges, mert enélkül lehetetlen a proletariátus harcának egysége, mert enélkül lehetetlen a proletártömegek vezetése a katonáimért vívott harcukban, a szocializmus felépítéséért vívott harcukban. De egyesíteni és irányítani a proletariátus tömegszervezeteinek munkáját, csak a proletariátus élcsapata, pártja tudja. Csak a proletariátus pártja, csak a kommunista pártja képes arra, hogy a proletárdiktatúra rendszerében a fővezetőnek ezt a szerepét játszassa. (u. o. 129—130 old.).

Mindent összefoglalva Sztalin a következőket mondja:

Tehát: a szakszervezetek, mint a proletariátus tömegszervezetei melyek a pártot mindenekelőtt a termelés vonalán, az osztállyal kötik össze; a szovjetek, mint a dolgozók tömegszervezetei, melyek a pártot mindenekelőtt az állam vonalán, a dolgozókkal kötik össze; a szövetkezetek, mint tömegszervezetek főképpen a paraszt-

ság szervezetei, melyek a pártot a paraszttömegekkel mindenélőtt gazdasági vonalon, a parasztságnak a szocialista építőmunkába való bevonása vonalán kötik össze; az ifjúsági szövetség, mint a munkás és parasztiifjúság tömegszervezete, melynek az a hivatása, hogy megkönnyítse a proletariátus élcsapatának az új nemzedék szocialista nevelését és fiatal tartalékok kiképzését; s végül a párt, mint a proletárdiktatúra rendszerének fő irányító ereje, amely hivatva van, mind a tömegszervezeteket vezetni: — ez általában véve a diktatúra »mehanizmusának« a »proletárdiktatúra rendszerének« képe. (u. o. 130 old.).

II.

A népi demokráciák rendszere (mehanizmusa)

Amikor a népi demokrácia rendszeréről beszélünk hazánk népi demokráciáját tartjuk szem előtt, az olyan népi demokráciát, amelyen a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban kialakult.

Sztalin fentebbi írását azért idéztük teljes egészében, hogy megkönnyítsük az összehasonlítást az alábbi kísérlettel fölvázolni a népi demokrácia rendszerének sémáját.

Tegyük föl a kérdést: melyek azok az »emelők«, »hajtószíjak« és »irányító erők«, melyen a hazánkban kiépült népi demokrácia szerkezete, »mehanizmusa« és »rendszere«? Mely szervezetek alkotják ezt a rendszert?

Először: a **népbizottságok** minden hozzájuk tartozó szervezettel és intézménnyel, (választók gyűlése és értekezlete, polgárok tanácsa, bizottságok és népbizottsági csoportok stb.) amelyek a dolgozó lakosságot az állami és társadalmi feladatok elvégzésére egyesítik. Ezek a népparalomb, a város és falu dolgozó népe hatalmának közvetlen kifejezői, a népi demokrácia mindent átfogó gépezete, amelyen keresztül a város és falu dolgozó népe megvalósítja hatalmát. A népbizottságok a népparalomb alapvető vívmányai. A parasztság állami vezetése, a munkás osztály élcsapata által rajtuk keresztül valósul meg. A népbizottságok a város és falu dolgozóinak párton kívül szervezetei, amelyek a dolgozók milliós tömegeit összekapcsolják a munkásosztály élcsapatával. A népbizottságokon keresztül a helyi bizottságoktól a népszekupstináig) megy végbe minden intézkedés a dolgozó nép hatalmának erősítésére és a szocializmus építésére.

Másodszor: A **szakszervezetek**. Ezek a termelési, nevelő és más szervezetek egész sorában egyesítik a termelés, igazgatás és közművelődés minden ágában dolgozó munkásokat és alkalmazottakat. A szakszervezetek nem pártjellegű tömegszervezet, amely magába foglalja a munkásosztály legnagyobb részét. A szakszervezetek a szocializmus iskolái és a szocialista gazdaság kiépítésének hatalmas emelői, a szocialista verseny, a rohammunka és a munkafegyelem szervezői. A szakszervezetek valósítják meg a munkásosztály halladó és maradi elemei közötti kapcsolatot és egybefűzik a munkástömegeket a munkásosztály élcsapatával.

Harmadszor: A **szövetkezetek** minden fajtája. A szövetkezetek a dolgozók, elsősorban a kis- és közép-parasztság nem párt-szervezetei

amelyek magukba foglalják csaknem az egész dolgozó parasztságot. A szövetkezetek a dolgozó parasztságot mindenekelőtt mint fogyasztókat és eladókat egyesítik, azután mint termelőket (termelő szövetkezetek, földmégmunkáló szövetkezetek). A szövetkezetek a szocializmus építésének időszakában különös jelentőséget nyernek, mint alapvető emelői a kis- és közép-parasztság bevonásának a szocializmus építésébe. A szövetkezetek megkönnyítik a munkásosztály élcsapatának kapcsolatait a dolgozó parasztság tömegeivel és erős eszközei a falu kulturális emelésének.

Negyedszer: *Az ifjúsági szervezetek* (Jugoszlávia Kommunista Ifjúságának Szövetsége (Sz. K. O. J.) Jugoszlávia Népi Ifjúságának Szövetsége). Az ifjúsági szervezetek a munkás, paraszt és tanuló ifjúság nem pártszervezetei, amelyek azonban a pártra támaszkodnak és a párt irányítja őket. Ezek a szervezetek segítik a pártot az ifjúság szocialista szellemű nevelésében. Az ifjúsági szervezetek a népi demokrácia hatalmas társadalmi ereje a szocialista társadalom építésében ugyanúgy, mint ahogy hatalmas erőt jelentettek a felszabadító harcban és népiuraladalomban. Tartalékot adnak az összes többi tömegszervezeteknek és a Kommunista Pártnak.

Ötödször: *A Nők Antifasiszta Frontja* (Á. F. Zs.) Ez a nem párt-szervezet magába foglalja a város és falu asszonyainak millióit. Ez a szervezet erős emelője a dolgozó nők bevonásának a szocializmus építésébe és a tevékeny munkába az állami, gazdasági és társadalmi élet minden terén.

Hatodszor: *A Népfront*. A Népfront a város és falu dolgozó népének politikai tömegszervezete, amely magában egyesíti a többi népi tömegszervezeteket és mind a demokratikus polgárokat, akik tevékeny részt vesznek a szocializmus építésében. A Népfront egységes, egyetemes népi politikai szervezet, amelynek magva és alapvető irányítója a Kommunista Párt. A Népfront a munkások, dolgozó parasztok és dolgozó értelmiség szövetségének kifejezője, ennek a szövetségnek szükséges, különleges alakja a népi demokráciában. A Népfront a kommunisták és a város és falu pártönkívüli dolgozó tömegeinek szilárd szervezetbe formált szövetsége, amely a város és falu dolgozóknak milliói tömegeit bevonja a szocializmus építésében és az ország vezetésében való öntudatos és tevékeny munkába. A Népfront megteremti a kapcsolatot a dolgozó tömegek és a népbizottságok között és megvalósítja a dolgozók széles ellenőrzését a népuralom szervei felett.

Hetedszer: *A Kommunista Párt*, a munkásosztály élcsapata. A párt a város és a falu dolgozó népe minden tömeg-, állami és társadalmi szervezetének alapvető vezető és irányító ereje. A párt vezeti a Népfrontban egyesült egész dolgozó népet — a munkásosztályt, dolgozó parasztságot és dolgozó értelmiséget — és vezeti őket a szocialista társadalom felépítéséért, a tökéletes rendszer maradványainak leküzdéséért, a kommunizmus győzelméért vívott harcban és biztosítja, erősíti a dolgozó nép hatalmát. A párt a népi tömegszervezetekre támaszkodva, a népuralom szervein keresztül igazgatja az államot. Csak a munkásosztály pártja, csak a Kommunista Párt egyesítheti a dolgozó nép minden tömegszervezetét és irányíthatja a dolgozó népet egy cél: a szocialista társadalom felépítése felé.

III.

A népi demokrácia rendszerének egyes jellegzetességei

Szemügyre kell vennünk azokat a jellegzetes mozzanatokat, amelyek megkülönböztetik a mi népi demokráciánk rendszerét a proletár diktatúra rendszerétől, ahogyan azt Sztalin az Októberi Forradalom és a Szovjet szövetség tapasztalatainak alapján 1926-ban meghatározta.

Mindenekelőtt szembeötlik, hogy a népi demokráciánk rendszerét alkotó tömegszervezetek száma nagyobb, mint a proletárdiktatúra rendszerét alkotó tömegszervezetek száma Sztalin leírásában. Ennek oka, hogy a népi demokrácia rendszerében olyan tömegszervezetek vannak, mint a Nők Antifasiszta Frontja és a Népfront, amely szervezetek népi demokráciánk rendszerében fontos helyet töltenek be. Mondhatná valaki, hogy az Á. F. Zs.-t talán nem kellene népi demokráciánk külön emelőjeként tekinteni, mert része a Népfrontnak. Ez téves állásfoglalás lenne, tekintettel ennek a szervezetnek jelentőségére és szerepére mind a Népfelszabadító harc idején, mind a háború utáni újjáépítés és szocialista tovább fejlesztés szakaszában és lebecsülése ennek a hazánk mai életében fontos emelőnek. Másrészt a szakszervezetek és az ifjúság is — mint szervezetek — részei a Népfrontnak és ezért nem jut eszébe senkinek sem követelni, hogy a rendszer sémájában ne szerepeljenek, mint különálló részek. A Népfrontba való beiratkozásnak ez a kétféle jellege, azaz az egyéni tagság (mert a Front minden tagja egyénenként iratkozik be) és a kollektív tagság, azaz a más tömegszervezetek útján való kollektív belépés a Népfrontba, szintén egyik jellegzetessége Népfrontunknak. Már a felszabadító mozgalom első napjaitól ilyen volt Népfrontunk szervezete és ez a szervezet előre kizárta annak a lehetőségét, hogy a Front különböző pártok és csoportok tömbjévé váljék. Ezeknek pedig, amennyiben beléptek a Népfrontba és amennyiben ma tagjai, sohasem volt és ma sincs külön kiépített pártszervezetük. A Kommunista Párt is a Népfront kötelékébe tartozik, de külön pártszervezetével az egész Népfrontnak vezető magvát és irányító erejét képezi.

Az ifjúsági szervezetek fentebb említett jellege mindkét ifjúsági szövetségre vonatkozik.

Szembevetendő, hogy felsorolásunkat nem a szakszervezetekkel, hanem a népbizottságokkal kezdtük. Ez nem lebecsülése a szakszervezetek — mint a munkásosztály átfogó szervezetei — szerepének és jelentőségének. Nemcsak azért tettük ezt, mert a népbizottságok a legszélesebb szervezet, amely az egész dolgozó lakosságot felöleli — ami önmagában véve nem lenne semmiféle különös ok, hogy azokat a szakszervezetek elé tegyük, — hanem azon szerep miatt, amelyet a nép — (népfelszabadító) bizottságok játszottak a felszabadító háborúban a népfelkelés első napjától kezdve, és ezért, mert a népbizottságok, mint a dolgozó nép uralmának közvetlen kifejezői, népforradalmunk alapvető vívmánya. Másrészt, Sztalin szerint, az általa felsorolt tömegszervezetek nemcsak a proletariátus már kivívott hatalmának megszilárdításához és a szocializmus fölépítéséhez szükségesek hanem a polgárság hatalmának megdöntéséhez is. Nálunk azonban, ama különleges viszonyok miatt, amelyek közepette a mi népforradalmunk lefolyt, a fejlődés másmilyen. A polgárság hatalmának megdöntése nálunk a felszabadító háború folyamán és különleges formában ment végbe. A népfelszabadító bizottságok a fegy-

veres felkelés közvetlen kezdetén alakultak meg és keletkezésüktől fogva közvetlenül kifejezték az államhatalom átmenését a Kommunista Párt által vezetteit dolgozó nép kezébe. A néptömegek számára a népfelszabadító bizottságok voltak az alapvető biztosítéka annak, hogy a királyság és a tökések régi elnyomó uralma nem tér vissza és a népforradalom politikai alapját képezték népfelszabadító háború feltételei között. Ezért válik a népiuralom megszervezése a népfelszabadító harc forradalmi és politikai tartalmává, amennyiben az az áruló polgárság és a dolgozó nép belső ellenségei ellen irányult. Ezért lesz a népiuralom megszervezése a népforradalom lényegévé azzá az alapvető mozzanattá, amely népeink felszabadító harcát népforradalommá emeli.

Ami pedig a szakszervezeteket illeti tudjuk, hogy a népfelszabadító háború idején nem voltak és nem is lehettek szakszervezetek. Nem voltak és nem is lehettek sem a megszállt, sem a felszabadított területen. Sőt állíthatjuk, hogy a fiatal emberek túlnyomó többsége, akik a háború alatt lettek a párt tagjai, nem is ismerték a szakszervezeti mozgalmat és csak az ország felszabadítása után, a szakszervezeti mozgalom megerősítésével ismerkedtek meg vele. A különleges viszonyok, amelyekben népfelszabadító harcunk fejlődött, azt eredményezték, hogy ezt a harcot — és az nemcsak a megszállók elleni harc volt a felszabadulásért, hanem népforradalom is, amely megdöntötte a polgárság hatalmát — hogy ezt a harcot csakis a dolgozó nép katonai szervezetén keresztül lehetett és kellett vezetni más tömegszervezetek segítségével, amelyek között új szervezetek is jelentkezték, de amelyek közül a szakszervezeti mozgalom hiányzott. Ezek szerint az ilyen különleges körülmények között, amikor egyáltalán nem voltak szakszervezetek, azok nem is vehettek részt a polgárság hatalmának megdöntésében és a hatalom átvétele a dolgozó nép kezébe nélkülük ment át. Ily módon a munkásosztály hatalomra kerülésének ez a »normális« esetekben mindenképpen nélkülözhetetlen emelője teljesen hiányzott. Azonban sok katonai és politikai vezetőfőrtű a háború előtti osztályharcos szakszervezeti mozgalom iskolájából jött. Ez a történelmi sajátosság — természetesen — egy csöppet sem csökkenti a munkás szakszervezetek szerepének fontosságát hazánkban a dolgozó nép hatalmának megszilárdításáért, a tökések rendszer maradványainak felszámolásáért és a szocializmus felépítéséért vívott harcban. És a népi demokrácia más országaiban a szakszervezetek elsőrangú szerepet játszanak a polgárság utolsó hatalmi hadállásainak meghódításában a dolgozó nép számára.

Fordított az eset az ifjúsági szövetséggel. Ennek különleges jelentősége a Szovjet Szövetségben a proletár diktatúra megszilárdítása után kezdődik, a széles kulturális és nevelő munka idején. Nálunk az ifjúsági szövetség óriás jelentőségű volt a népfelszabadító harcban és a népforradalomban. Az ifjúsági szövetség a párt legfőbb segítőtársa volt az egész dolgozó nép mozgósításában a felszabadító harcra. Az ifjúság nemcsak a népfelszabadító hadsereg háromnegyed részét képezte, nemcsak a káderek kimeríthetetlen forrása volt, hanem a Párt után a felszabadított terület minden falvában a legtevékenyebb szervezet, a felszabadító mozgalom főereje volt.

Az alapvető különbség a Népfront fennállása népi demokráciánk rendszerében. Habár a többi tömegszervezetek mellett magába foglalja néhány politikai párt vezetőségét, sohasem volt különböző pártok szövetezése vagy tömbje. A Kommunista Párt irányítószerepe a Frontban — mind a háború alatt, mind a háború után — világos volt, ezt mindenki

elismerte és senki sem tagadta. A Párt ebben a széles, egyetemes népi mozgalomban, amely az ő műve, sohasem olvadt fel, sohasem veszett el és sohasem fenyegetett ilyen veszély. Nincs a Népfrontnak egyetlen tagja sem — legyen az egyén vagy szervezet — aki ne lenne tudatában a Kommunista Párt alapvető irányító szerepének a Népfrontban, valamint a többi tömegszervezetekben. Pártunk sohasem titkolta el magát a Népfront tagságának tömegei előtt. Ezt, ha akarta volna sem tehette volna meg, mert a Front tagjai tökéletesen tudják, ki irányítja a Népfront politikáját és tevékenységét, mely alapvető erő vezeti a Frontot. Szemére veheti-e valaki például Csehszlovákia Kommunista Pártjának, hogy eltitkolta magát és felolvadt a Népfrontban, mert a választásokon a Népfront egységes listáján vett részt, vagy a Bolgár Munkás (kommunista) Pártnak, hogy ugyanígy cselekedett? Még kevésbé vádolható a mi Pártunk, hogy eltitkolta magát, vagy felolvadt a Népfrontban, hiszen tudvalevő, hogy a Népfront nálunk a felszabadító harc kezdetétől fogva nem volt pártok szövetezése, hanem egységes szervezet (mozgalom) pártunk szilárd irányítása alatt. A más népi demokratikus országok Frontjai nemrégiben még ilyen szövetezések voltak és csak az utóbbi időben kezdtek a mi Népfrontunk példáját követni.

Népfrontunk fontos, talán legfontosabb tulajdonsága az, hogy a Népfront lényegében a kommunisták és a város és falu pártunkívűl dolgozó tömegeinek szilárd szervezetbe tömörült szövetsége, amelynek hatalmas jelentősége van az ország mindennapos életében és fejlődésében.

Mégis az említett különbségek és sajátosságok ellenére, amelyeket nem szabad figyelmen kívül hagyni, ha párhuzamot vonunk a két rendszer, a proletárdiktatúra és a mi népi demokráciánk rendszere között mely elvi hasonlatosságot állapíthatunk meg. Az alapvető »emelők« és »hajtósíjak« ugyanazok, habár néhány közülük alakilag vagy jellegzettségben különbözik is. Alapvető jellegzetességük és feladatuk ugyanaz. A proletariátus vezető szerepét biztosító irányító erő ugyanaz. Emellett nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Sztalin az idézett tételket 1926-ban írta és hogy az általa leírt rendszer »parasztsága« nem a Szovjet Szövetség mai kolhoz parasztsága.

Végül meg kell mondanunk, hogy a népi demokráciáról beszélve hangoztattuk, hogy olyan népi demokráciáról szólnunk, amelyen nálunk épült ki: a népi demokráciáról hazánkban. Ezt azért tettük, mert először: a közös, általános vonások és egyenlő elvi lényeg ellenére, a népi demokrácia országai között kisebb-nagyobb különbség van, amelyek keletkezésük és fejlődésük különböző és egyenlőtlen körülményeiből származnak; másodsor, mert véleményünk szerint a mi népi demokráciánk nyújtja a legtökéletesebb anyagot a proletárdiktatúra rendszerével párhuzamosan kifejtett összehasonlításhoz.

A fenti cikkben, amely a »Borba« június 12-i számában jelent meg és a kongresszus előtti vitával kapcsolatban egyéni véleményemet tartalmazza — bizonyos formalizmus hatása alatt, amely talán nehezen is kikerülhető a téma ilyen sematikus feldolgozása során, szerepel egy tétel is, amelynek helytelenségére több oldalról figyelmeztettek. Az elvtársaknak hálás vagyok a tudomásomra juttatott észrevételeikért. Annál is inkább hálás vagyok, mert megjegyzéseikből és kérdéseikből meggyőződtem, hogy az említett nem pontos tétel azt a következtetést vonhatja maga után, hogy emögöt egy sokkal nagyobb kérdéssel kapcsolatban téves föllogás bújik meg, amely nálam nem áll fenn és még ke-

vésőbbé volt szándékom másoknál ilyen téves nézeteket felidézni.

Cikkemnek arról a részéről van szó, amelyben a szakszervezetek szerepével foglalkozom a népfőlszabadító harcban. A kérdést csupán alakilag tekintve: sem olyan szervezeti hálózatuk, mint a többi népi tömegszervezeteknek, és megállapítva, hogy ilyen hálózatuk nem volt, azt mondtam, hogy a szakszervezetek nem vehettek részt a harcban. Világos, hogy itt a szervezetiileg kiformált szakszervezeti mozgalomra gondoltam, annak egész szervezeti hálózatával és gépezetével. Azonban ugyanígy világos, hogy az ilyen csupán alakú kiindulási pont, azaz kizárólag a szervezeti formák tekintetbevétele, elszigetelve a szakszervezeti tagság tömegétől, amelyet Pártunk a háború előtt esztendőkönyvét nevelt a proletáriátus osztályharcában, nem helytálló, így az a tény, hogy nem volt formális szervezet, nem igazolja az ilyen következtetéseket. Ellenkezőleg, a szakszervezetek azaz a szervezett munkások szerepét ki kell emelni, tekintet nélkül arra, hogy formailag nem voltak szervezetek. Ezt a szervezetek alakhiánya mögött fel kell fedni. Mert a szakszervezetek szerepe a főlszabadító harcban nem attól függ, hogy a többi népi tömegszervezetek mellett voltak-e szakszervezetek vagy sem, amelyek részvétele a harcban, a többi fontos dolgok mellett látható a szervezeti rendszerükből is, amely kevésbé fontos. A szakszervezetek tagjai egy helységben vagy területen a szervezet megszűnésével nem veszítették el egymásközi kapcsolataikat, még ott sem, ahol nem voltak illegális szakszervezeti csoportok; ezeket az embereket összefűzte mindennapos munkájuk az üzemben, valamint az egy mozgalomhoz való tartozásuk személyi kapcsolatai, odaadásuk a Kommunista Párt iránt, amellyel megvoltak kapcsolatai és amelyet követtek mint irányítójukat. Cikkemnek az a része, amelyben azt írom, hogy »a katonai és politikai vezetők közül sokan abból az iskolából jöttek, amelyek háború előtt az osztályharcos szakszervezeti mozgalomban voltak« lényegesen nem javít a helyzeten, mert ez különálló tény, amely csak részben és közvetve — ezért elégtelenül — mutatja be a szakszervezetek szerepét. A szakszervezetek szerepe főlszabadító harcunkban nem függ tehát a katonai és politikai vezetők létezésétől és számától, akik a háború előtti szakszervezeti mozgalomból nőttek ki és akiknek többsége párttag volt. Tehát sem az egyik, sem a másik nem lényeges a szakszervezetek szerepének megítélésénél a főlszabadító harcban. Lényeges egyedül a szakszervezeti tagság részvétele lehet a harcban, tekintet nélkül ennek a részvételnek formáira, amelyek a legkülönbözőbbek lehettek és a legkülönbözőbbek is voltak.

A szakszervezetek részvétele a főlszabadító harcban nemcsak nagy, de rendkívüli jelentőségű volt. Ha eltekintünk a Párttól, mint a munkásosztály élcsapatától, akkor a szakszervezetek maradnak mint a proletáriátus osztályharcos szervezete, amelyek összegyűjtik a munkásság tömegét és amelyek tekintet nélkül arra, hogy nem ölelik fel az egész proletáriátust, mégis tömegesen képviselik az osztályt, amelyből — mint a kommunizmus iskolájából — a párt legtevékenyebb tagjait és kádereit kapjuk. Ez azt jelenti, hogy nehéz a szakszervezetek szerepéről beszélni és ugyanakkor nem gondolni magának a munkásosztálynak szerepére. Ezért a szakszervezetek szerepének lebecsülése könnyen tulajdonképpen az osztály szerepének lebecsülését rejtheti és a mindenben helyes hangoztatása annak a szerepnek, amelyet a párt mint a munkásosztály élcsapata látszott a felszabadító harcban, anélkül, hogy

megvilágítandó a szakszervezetek szerepét — de különösen mint az én cikkemben, olyan benyomás keltése, hogy a szakszervezetek nem vettek részt, olyan képet adhat, hogy az osztály szerepére csak a Párt szerepén át nézünk, ami szemelláthatólag helytelen lenne, mert ez egyetlen az osztálynak a Párttal való összetévesztésével.

Ebben a pillanatban kizárólag az a szándékom, hogy cikkemnek ez a része ne teremtsen helytelen nézeteket, nem gondolok mélyebben elmerülni a szakszervezetek és a munkásosztály szerepének bemutatására a népiölszabadító harcban. Csak rámutatok erre a szerepre. Ez a kérdés alapvető fontosságú és rendszeres földolgozást követel.

A harc megindításában és folytatására a városokban és gyáripari központokban, a fegyveres fölkelés megindításához, a szabotázs és romboló tevékenység megszervezésében és végrehajtásában a dolgozó parasztság tömegeinek összegyűjtésében és megszervezésében a felkelésre, azon paraszti tömegeknek a Párt által vezetett általános fölkeléshez való hozzákapcsolásában, amely tömegek ösztönösen keltek fel, hogy megvédjék magukat a megszállók és szolgák gyilkos terrorjától, a harcosok mozgósításában a városokban és az »erdő«-be való átdobásukban, a partizán egységbe és katonaság részére adott anyagi és pénzübeli segítség megszervezésében és eljuttatásában, a felkelés ébrentartásában és a válságos pillanatokban ingadozó vagy szétugrasztott paraszti tömegek újbóli összegyűjtésében, a hírszerző szolgálat megszervezésében stb., stb. — a Párt a munkásosztályra támaszkodott és elsősorban a szervezett munkássággal fennálló szoros kapcsolatait használta fel. Legkevésbé sem becsüljük le annak a szerepnek nagyságát, amelyet a fölszabadító harcban a dolgozó parasztság játszott, amely néphadseregünk legnagyobb tömegét és a katonai parancsnokság jelentős részét adta, nem feledve el azt az éber politikai öntudatot, amelyet a dolgozó parasztság tömegei harcunkban nyilvánítottak, megmarad az tény, hogy a harcokban az alapvető szerep a munkásosztály kezében volt. Ezt a szerepet nem meríti ki a Párt vezető szerepe, sem az a tény, hogy a parancsnoki és politikai káder túlnyomó többsége a munkásosztály soraiból, a Pártból és a szakszervezetekből származott. A munkásság volt az az alapvető erő, amely tartotta és vitte a fölkelést nemcsak politikailag, hanem katonailag is a fegyveres harcban, mert a munkásság ragadott először fegyvert és sohasem ingadozott, nem szóródott szét a legválságosabb pillanatokban sem. Minden nehézség nélkül ment hazánk egyik végéből a másikba, mert nem kötötte semmi munkahelyéhez, mint falvához a parasztot, aki eleinte nem könnyen vált meg vidékétől. Az ország különböző részeiben az első zászlóaljak proletárokból állottak. A legfelsőbb hadvezetőség közvetlen vezetése alatt álló első brigádok proletárbrigádok voltak, többségükben munkások és ezek a brigádok kivétel nélkül fontos szerepet játszottak harcunkban. A drvári munkások kezdték a boszniai határőrvidéken a felkelést és így volt ez más vidéken is. Keveset írtak arról, milyen nagy szerep jutott a vasutasoknak az egész országban, különösen nagyobb városokban és közlekedési csomópontokon. A ljublyanai vasutasok például egy egész szerelvényt a frontszervezetek által gyűjtött mintegy 20 vagon anyaggal juttattak el a partizánoknak. Az Uzšiceből való visszavonulás után Szerbiából 560 kizárólag munkásokból álló harcos ment a Szandzsákba; ibari bányászok, uzšicei, kragujeváci, krđљеvíói és beográdi munkások. Ez volt a magja az első és második proletár brigádnak stb. stb.

Csak néhány példát hoztam fel a munkáosztály gazdag és különböző harci tevékenységéből, amelyben a Párt és a SzKOJ tagjai mellett oly nagy szerepet játszottak a szakszervezeti munkások is. Csak példaként hoztam fel őket. A szakszervezetek szerepének semmiféle alaki megítélése, amely abból indul ki, hogy szakszervezetek formailag nem voltak, — ami szintén nem egészen helytálló, (például a munkásegység bizottságai Szlovéniában), amelyre a sematikus bemutatás vezetett — nem igazolhatja a szakszervezetek lebecsülésének gondolatát, még kevésbé a munkáosztály szerepének lebecsülését, amely harcával osztálybélijeget adott népi forradalmunknak és vállain vitte mind a megszállók elleni harcot mind a polgárság hatalmának megdöntéséért és a dolgozó nép hatalmának felállításáért folytatott harcot. De ez a magyarázat szükséges volt, mert a kérdés formalisztikus felállítása az elvtársak jogos megjegyzéseit idézte fel.

»Hogy a termelőerők fejlődjenek, szükséges a termelés tökéletesítése, a munka termelékenységének emelése, a munka műszaki lokának és szervezésének megjavítása. A tőkés rendszerben a termelőerők fejlődése ellentmondások között megy végbe. Ez abban a forradalmi harcban nyilvánul meg, amelyet a proletáriátus folytat a termelőerők felszabadításáért a fejlődést gátló polgárság ellen. A szocializmusban a termelő erők fejlődésének tökéletesen más a jellege. Itt nincsenek társadalmi osztályok, amelyek fékeznek a termelőerők fejlődését. A Sz. Sz. Sz. R. munkásainak, parasztjainak és a szovjet értelmiségnek elsőrangú érdeke, hogy a termelő erők minél jobban növekedjenek. Ez kitartó harcot követel mindazért, ami új és haladás a termelésben, minden renyheség, nemtörődömség és annak hordozói ellen. Állandóan figyelniünk kell a jelentkező fogyatékosságokat és készen lenniük azok áthidalására. Ezért állandó bírálatra és önbírálatra van szükség, amely előre haladásra ösztönöz új, nagyobb vívmányok elérésére. A kizsákmányolástól felszabadult emberek elvtársi együttműködése a szocialista társadalomban nem zárja ki a lemaradók bírálatát. Nem zárja ki, hogy bíráljuk azokat, akik nem kívánnak vagy nem tudnak haladni, akiket gátolnak a régi szokások: a közös ügyek iránti közöny, lustaság, az egyéni érdek szembeállítás a közérdekkel. A lemaradókat előrelendítő bírálat és önbírálat az elvtársi együttműködés és kölcsönös segítség állandó szilárdulásának elengedhetetlen feltétele.« (Leonov M.)

TŰZ A HEGYEK KÖZÖTT

— Részlet a készülő regényből —

Irla: Gajdos Tibor

A sűrű fenyőerdő közé felállított partizántáborra súlyos tél nehezedett. A szüntelen havazástól védték némileg az örökzöld fák és a hegyoldal — de a hideg szél tébolyodva sívított át a keskeny katlanon, behatolva a hevenyészett faházikók deszkái között a gyengén öltözött harcosok csontjáig. Hiába égtek szüntelenül a tábortűzek, a legények csak pillanatokra hagyták el a kis bódékat, hogy bemelegítsék kezeiket, mert a szél dermedtő hidegében ott leselkedett a fagyos halál. Gyengén táplálkoztak, mert a közeli falvak lakóinak maguknak is alig volt mit enniük — az a kevés amit tőlük kaptak nem volt elég. Vadra is csak ritkán vadásztak, mert vadásztörtényük már elfogyott, puskagolyóval meg nem könnyű feladat fűrgelábú vadat löni. Különben is azokban a napokban nem akarták sűrű lövöldözéssel felhívni magukra az ellenség figyelmét.

December végén tarthatatlanná vált a helyzet. Neki kellett vágni a nehéz havas útnak, hogy élelmiszerhez jussanak. Gábor vállalkozott a feladat teljesítésére és nyolc emberrel indult útnak. A hó akkor már helyenkint csaknem derékig ért és a kis csapat csak nehezen jutott előre. Volt köztük egy cerknikai fiú is, aki ismerte a terepet és aki tudta, milyen rejtett utakon lehet a városkába eljutni és ott élelmet keresni. A főutakat elkerülve másfél napig tartott, amíg átvergődtek a nagy hősivatagon és végre félig összefagyva és éhesen a városka széléhez értek. Egy kukoricacsűrben dideregve várták be az esti homályt, amikor utolsó erejüket összeszedve elindultak a város peremén lapuló házak felé.

A cerknikai Ivo Miklaus házához észrevétlenül érkeztek meg. A fiu előrement és nemsokára azzal tért vissza, hogy mindannyian bemehetnek. Nem a lakásba, hanem az istállóba tértek be, ahol két kérődző tehén melege oldotta föl dermedt végtagjaikat. A harcosok egyhelyben topogva igyekeztek vérkeringésüket helyrehozni, de nemsokára nagy lábas forró hársfateát kaptak, mely ha keserű is volt, életet vitt beléjük. A teát egy idős asszony hozta be; mindenáron meg akarta látni a partizánokat, akik között az ő fia is harcol. Egyenként nézte meg őket tetőtől talpig csodálkozó szemekkel és jóideig szólni sem tudott. Belülről már sírt is, mert az összefagyott embereket nagyon sajnálta, hiszen mindannyian fiatalok és mégis így kell szenvedniök. Nem tudta visszatartani, szemeiből kibuggyantak a könnyek.

— Édes fiaim — sóhajtott végül, — hát kibirjátok ti ezt?

Fia vigasztalólag hozzásímulat átkarolva és meleg tekintetével cirógatta anyja arcát.

Gábor segítette át őket a családi találkozó nehezén.

— Kibirjuk mama, majd meglátod. Csak ti ne féljetelek és biztatok fiaitokban. Tartsatok ki és ne feledkezzetek meg rólunk, mert minél

több anya küldi fiát közénk, annál hamarabb vége lesz. Ne sírj, mi ha szenvedünk is, tudjuk miért tesszük...

A biztató hang melegsége meggyőző erővel hatott. Az idős asszony úgy nézett Gáborra, mintha csak a saját fia lenne. Már igyekezett is magára erőltetni az önuralmat s zavartan szedegette össze a tea elfogyasztása után üresen maradt edényeket.

Fiában a szorongó érzés már fölengedett.

— Légy nyugodt anyám, — mondta — a helyünkön leszünk... No,... vedd szépen az edényedet, itt a lábas is... Mi máris indulunk, mert sietős az utunk.

Az asszony fölnézett fiára, fejével hozzásímult, aztán elvette a lábast és szó nélkül kiment.

— Na elvtársak, most munkára föl! — Ha sikerül, nagy szolgálatot teszünk csapatunknak.

Három ember a malomtulajdonoshoz ment el, aki együtt működött az olaszokkal. Ezekkel tartott Ivó, a cerknicei partizán. A többiek óvatosan a csendőrlaktanya felé indultak.

A partizánok merész vállalkozása kemény harcosok gyors és biztos cselekedete volt. A laktanya megrohanása pillanatokig tartott csupán. Előbb Gábor ártalmatlanná tette az őrt, — utána jöttek a többiek. A napot rászégezett fegyverrel húzták ki az őrszobából s parancsra már mutatta is az utat az éléskamra felé. Mindenki a helyén volt: a hátizsákok előkerültek s pillanatok alatt megteltek konzervekkel, marmaladéval, szárasztázzal. A fegyvertelen csendőrt bezárták az éléskamrába és ugyanazon az úton, amelyen jöttek, sietve igyekeztek elhagyni a várost.

Ivó csoportja is teljesítette feladatát. A kövér malmos még föl sem eszmélt a meglepetéstől, amikor a három partizán őt zsák kukoricával már a szánon ült és kivágtatott a városka határába, ahol a többiekkel egyesültek.

Már a szabad térségen haladtak, amikor a városka széle felől puskalövések dördültek el. A fölriasztott csendőrök jónéhány golyót küldtek utánuk, de a városon kívül nem merészkedtek. Mire erősítés érkezett, a partizánok mélyen a város mögött húzódó dombokon küszködtek a magas hóval és a szemükbe csapódó hideg széllel. Egész éjszaka meneteltek és csak reggel pihentek meg egy elhagyott, félig összedült házban. Dél körül járt már az idő, amikor a tábor közelébe jutottak. Pável néhány embert elébük küldött, ő maga is a táboron kívül várta türelmetlenül jöveleiket.

— Pihenj le Borisz, mondta Pável komoran, amikor összetalálkoztak Gáborral.

— Valami baj van?

— Igen, de azt hagyjuk későbbre.

— Majd leülök egy kicsit, te pedig csak mondd el, miről van szó.

A táborban sokan a házikók előtt ácsorogtak. Amikor meglátták a visszatérő csapatot, felvidultan vették őket körül. Örültek a zsákmánynak, de mégjobban a fiúknak, akik mind egészségben tértek vissza.

— Aggódtam már értetek. Harmadik napja már, hogy elmentetek — kezdte Pável.

— Most hagyjuk ezt, megvagyunk. Mi hír a táborban?

— Zúgolódik néhány emberünk!

Gábor a szóra fölkapta fejét.

— Mit? Zúgolódnak?... — De nyugahna mindiárt visszatért. — És hányan vannak?...

— Hárman — négyen. Azt mondják, hogy nem akarnak éhenhalni, vagy megfagyni. Még jó, hogy kevesen vannak ilyenek.

— Éppen elég ennyi. Még képesek demoralizálni a többieket... már akiket lehet.

— Én is erre gondoltam.

— Beszéltél már velük?

— Az egyiket lehordtam. Csak néhány szóval. De rájuk sem bírok nézni. Pipogyaék...!

— Nehéz ezt Pável elviselni. És nem esoda, ha néhány zúgolódik, mert az utóbbi időben nem foglalkoztunk eleget velük. Ez így van. Mi is hibásak vagyunk, túlságosan lekötöttek bennünket az ellátás gondjai. De majd meglátjuk. Lehet, hogy megjavul a helyzet, ha kenyérről gondoskodunk.

Ébédkiosztás után összehívta a harcosokat és elmondta az élelemszerzés vállalkozóinak rövid történetét...

... nem fogunk elaludni elvtársak, — fűzte hozzá még — hanem minden alkalmat kihasználunk a megszállók rendjének sebzésére, az árulók büntetésére. Erősíteni fogjuk népünkben szabadságharcunk győzelmében vetett hitét, mozgalmunkkal öntudatra ébresztjük őket... mi itt a szlovén hegyekben — a többiek Boszniában, Horvátországban, és az ország más vidékein, ahol ugyanezekért a célokért, ugyanezekkel a nehézségekkel küzdve fegyvert ragadtak a népek, hogy le se tegyék a győzelemig. Nehéz és dicső hivatás ez, és mi vállaljuk...

Még aznap este összehívták az egység párttagjait és megbeszélték a harcosok közötti rendszeres politikai munkát. A következő napokban, ha csak az idő engedte, Pável katonai oktató órákat tartott. Gábor megszervezte a faliújság szerkesztését, melyet egy deszkával védett állványra helyeztek el. Előadás előadást követett és az öntudatosabb emberek egyetlen alkalmat sem mulasztottak, hogy a harcosokkal ne foglalkozzanak.

Ez a munka már harc volt, kettős harc, amely egyként folyt a kegyetlen hideg és az emberi csüggedés ellen. Az előadás, az oktatás szavának az agyon keresztül a szívig kellett hatolni, hogy a biztonságérzet és a kemény kitartás hite megszilárduljon az emberekben... Napról-napra erősödtek is: a tábor belső egysége érezhetően megszilárdult, csak két-három ember ingadozott még... Minél hidegebb napok következtek, annál jobban erőt vett rajtuk a csüggedés... Eleinte csak azt emlegették, hogy húzódnak be a falvakba, de később már az egész ellenállás értelmetlenségéről is beszéltek.

Gábor látta, hogy ezt a kérdést gyökerében keli megoldani. A leghangosabb ingadozót, Janezt, aki bátyjával Milánnal együtt jött el Vrhnika környékéről, magához hívatta. A legény, amikor megállt előtte, a földre szegezte szemeit, aztán féloldalt Pávelre nézett, aki pipáját szívtá és föl sem nézett.

— Janez, tudod: miért hívtalak?

Nem válaszolt mindjárt. Fejét egy pillanatra fölemelte. Gáborra nézett, hogy aztán ismét mellére csapta fejét.

— Szóval tudod?

— Igen... tudom...

— Mondd, miért jöttél te közénk?

Janez tétován nézett maga elé, majd halk, rekedtes hangon szólt:

— Azért amiért a többiek...

— Nehéz volt tétlenül nézni, hogy garázdálkodnak a fasiszták, ugy-e?

- Nehéz...
- Nem akartál előttük meghunyászkodni.
- Nem...
- Harcolni akartál ellenük...
- Azt akartam.
- Kényszerített valaki?
- Dehogy, senki nem kényszerített.
- Most miért akarsz itthagyni akkor bennünket?
- Én azt nem mondtam...
- De már is megtetted!

Janez megrökönyödött. Úgy nézett parancsnokára, mintha mindez nem is róla szólna.

— Én...? Hogyan...

— Gondold meg Janez. Oktalan dolgokkal telebeszéled a legények fejét. El akarod venni kedvüket a harctól, akkor, amikor mi harcra és kitartásra buzdítjuk őket... Hát nem hagytál már itt bennünket?

— Nehéz a tél Borisz elvtárs... ha most télre szétszélednénk falvainkba, tavaszra újra találkozhatnánk... én így gondolom...

— Te szétkergetnéd csapatunkat? — vágott közbe Pável és élesen a megszegyenített ember szemébe nézett. Szégyeld magad Janez... szégyelem... hogy szlovén létedre ilyen gyáva vagy... Faluba akarsz menni párnák közé ugy-e? Borisz hatszáz kilométerre van családjától, magyar, és mégis itt küzd velünk a mi népiünk szabadságáért... és te?

— Én is harcolni akarok!

— Így nem lehet harcolni, ahogy te akarsz! — Pável hangja már nem izgatott, hanem inkább kemény és határozott volt.

— Az nem lényeges, hogy én is köztetek vagyok, mondta halkán Gábor, de itt vannak a többiek, a társaid, parasztok, munkások, diákok, akikkel eddig együtt voltál. A gorenyszkóiak, a stajerszkói osztagok, az isztriaiak meg dolenyoszkói harcosok. Hogyan bírják ők a harcot? Szerbiában és Crna Gorában mért állják a sarat?

Janez védeni próbálta a maga gyöngeségét:

— Ti kommunisták keményebbek vagytok!

— És mi kommunisták nem éppen olyan emberi lények vagyunk, mint ti? Nem ott kezdtük, ahol te meg a többiek? Hát édes bátyád, Milán nem ugyanúgy jött közénk, mint te? És most ő is kommunista, rövidesen párttag lesz. Gondolkozzál ezen. Senki sem kényszeríthet, hogy itt maradj.

Gábor itt hirtelen félbeszakította a dorgálást. Nézte a maga előtt vergődő embert, akiben a félelem és a megalkuvás viaskodik a bátor harcos elhatározásával. Nem is várt tovább a nehezen születő válaszra, a harcos kemény, határozott hangján hozzáfűzte még:

— Ha akarsz menj. Ha egy ingadozó eltávozik közülünk, ezzel csak erősebbek leszünk. Nem kell szöknöd, ha menni akarsz szólj, még útravalót is kapsz.

Janez tűnődve állt ott előttük. A bódéban csend volt, egymás lélegzését is hallották. Aztán lassan megfordult és kiment.

— Elmegy — szólalt meg Pável.

— Nem biztos — felelt röviden Gábor.

A másik kettővel is beszélni akart. De ezeket nem hívatta magához, hanem fölkereste őket. Amint kilépett a bódéból a hideg úgy hasított arcába, mint egy fejszezacapás. A magasban álló száraz havat az éles szél fölkaparta és úgy hordta szét az egész tájon, mint a pusztai homokot.

A két diák együtt jött a csapathoz és most is egy bódében lakott. Gábor megállt a bódé előtt és nevéken szólította őket. A rölesapódó ajtó küszöbén megjelent a két diák. Ijedten és zavartan hunyorogtak s önkéntelenül arcukhoz kaptak, amint szemükbe csapta a hideg, szemes hivat a szél... Már sejtették, hogy miről van szó, zaklatta őket a bűntudat.

— Csak pár szót akarok nektek mondani — kezdte Gábor közvetlen baráti hangon. — Látjátok ezt az időt? Cudar ugy-e? Ezt ki kell bírni és ezt nem könnyű kibírni. Sőt, rövidesen akcióra megyünk és lehet, hogy még rosszabb idő is lesz. Keményen kell a lábunkon állni, hogy megérjük a tavaszt. Lehet, hogy élelemmel még gyöngébben állunk majd, mint most. Így csak az bírja ki, aki nagyon akarja, aki minden-nel számol és mindennel szembeszáll.

A két diák lesütötte a szemét; nem is mertek Gábor szemébe nézni. Tehetetlenül hallgatták tovább a korholást.

— Ti ketten beszéltetek a megszállókkal, de most itt szembenéztek a partizánélet nehézségeivel is. Ha van akaratotok, ha van bátorságotok, maradjatok és küzdjete. Ha nincs, akkor ti is elmehettek, mint ahogy Janeznak is megengedtük. De megmondom nektek, hogy szegény lenne meghátrálni. Szegény, még ha ilyen kegyetlenül hasít is belénk a hideg szél... Ha el is vinné fejünk felől a fedelmet. Ha itt maradtok, akkor szívvel-lélekkel maradjatok, mert anélkül nincs itt senkire szükség.

Az utolsó szavak súlya akár egy malomkö, úgy nehezedett a két diákra. Csak nézték az embert mint áll ott a farkasordító hidegben, a vad szél csapkodja szemébe a havat, de arcizma sem mozdul... Ez az ember, talán ez a harcos meggyőződés adta vagy kölesönzött most hitet, hogy az egyik bátran megszólaljon:

— Nem!... Nem akarunk mi innen elmenni!

Szinte egyszerre gondolkoztak most. A másiknak is megoldódott a nyelve:

— Nem leszünk árulók!... Majd kibírjuk... ha nehezen is, koplalva is, de kibírjuk...

Gábor nem elégedett meg a fogadkozásaival.

— Ti fogadkoztok most, de ingadoztok és rontjátok a többiekét. Jól gondoljátok meg, mert itt csak egész ember, egész harcos maradhat.

Többet nem is szólt, sarkonfordul: és otthagya őket.

A két diák jóideig a bódé előtt ténfergett. Nem tudtak mihez kezdeni, és nem is tudták most mitévők legyenek. Miként győzzék meg politikai vezetőjüket erős elhatározásukról.

— Szólni kellene még egyszer Borisz elvtársnak. — szólt az egyik kis várakozás után.

Erre a másiknak is kigyulladt a szeme.

— Gyerünk, rögtön!...

Futásnak eredtek, végig a tábor udvarán egyenesen Gábor után.

Kifulladásig érték utól, éppen a parancsnoki ajtó küszöbén. Ott megtorpantak Gábor és Pável előtt.

Szinte egyszerre mondták:

— Borisz elvtárs, mi itt maradunk.

Majd nyomatékkal hozzáfűzték még:

— Ha már itt vagyunk, ki is tartunk végig. .

Pávelnek mosoly jelent meg az arcán.

Pedig Gábor csak ritkán látta őt mosolyogni.

GABONA ÉS POLITIKA

Irta: Varga Jenő

Március elején Washingtonban befejeződött a második »világ-gabona értekezlet.« Az első ilyen értekezletet 1947 márciusában és áprilisában tartották Londonban és ez az értekezlet Anglia vezetése alatt álló gabonavásárló országok ellenállása miatt kudarcba fulladt. Ezek az államok ugyanis nem akarták elfogadni az Egyesült Államok által megszabott magas árakat. A második értekezleten pedig — melyen sem a Szovjet Szövetség, sem Argentína nem vett részt — a három angolszász gabonaexportáló állam, nevezetesen az Egyesült Államok, Kanada és Ausztrália olyan határozatokat erőszkoltak a gabonavásárló országokra, amelyek Nyugateurópa és Ázsia éhező népeit újabb nélkülözések elé állítják.

Mielőtt még az értekezlet határozatairól beszélünk, célszerű néhány számadat alapján képet alkotni arról, hogy az amerikai gabonaüzérek milyen nagy mértékben kihasználták az európai fogyasztókat.

A háború előtti agrárválság legalacsonyabb pontján egy bushel (27.2 kg) búza az Egyesült Államokban 68 centbe került. Az agrárválság egész idején általánosan elismert felfogásnak számított, hogy amennyiben egy bushel ára januárban egy dollárt tenne ki, ez az agrárválság végét jelentené. 1946 végén azonban egy bushel búza az Egyesült Államokban 2 dollárnál is többbe került és 1947 novemberében elérte a legmagasabb pontot — 3,34 dollárt, majd több egymást követő zuhanás után a búza ára 1948 március kiirepedikén 2,41-re esett. Ilyen módon a búza ára még ma is kétszer magasabb annál az árnál, amelyet a háború előtt tökéletesen megfelelőnek tartottak. Figyelembe kell venni, hogy a többi mezőgazdasági termények ára rendszerint a búza árát követi.

A háború alatt az Egyesült Államokban a mezőgazdasági termények javára alakult az árfolyó. 1948 januárjának végén a kiskereskedelmi árak jelzőszáma, az 1926-os színvonalat 100-nak véve, mezőgazdasági terményeknél 195-öt, a többi árnál pedig 148-at tett ki. Az árak eme viszonya természetesen nem a kis farmeroknak kedvez, akik maguk művelik földjüket, hanem mindenekelőtt a nagyvállalkozóknak és gabonaüzéreknek. Nagyon kifejezőek az 1947 közepéről származó hivatalos adatok, amelyek az Egyesült Államok vagyontalan farmerai által fizetett kamatokról szólnak. Az 1,36 millió, gazdaságunként 500 dollárig terjedő adóssággal megterhelt farmerek közül 340 ezer farmer 9—10 százalék, 186 ezer farmer 10—13 százalék, és 53 ezer farmer 13 és ennél is több százalék kamatot fizetett.

A búza hallatlanul magas ára elsősorban az üzéreknek kedvezett. Az 1929-es válságig az üzérkedés az értéktőzsdére összpontosult, a háború utáni években pedig az üzérek a búzára vetették magukat. Néhány itt következő tény bizonyos fókusz fényt vet Franciaország, Olaszország és más államok éhező munkásainak számlájára folyt élőködés méreteire.

1947. december 12-én a szenátus appropriációs bizottságában kihallgatták az ismert E. W. Pauley olajmágnást — Truman közeli barátját — a demokrata párt volt pénztárosát, aki annak idején az Egyesült Államok képviselője volt a szövetséges jóvátételi bizottságban. Azzal vádolták, hogy mint Royall hadügyminiszter különleges helyettese magánszállításokat végzett a hadsereg részére. Pauley a bizottság előtt nyíltan kijelentette, hogy mielőtt még hivatalába lépett volna, üzérkedési célból 500 ezer bushel gabonát vett — hogy mint jó családapa biztosítsa magát a dollár elértéktelenedése ellen. És hány száz ismeretlen amerikai gentleman gazdagodott meg üzérkedéssel, a búza árának felfúvódásával, miközben Nyugateurópa szövetséges országában munkások milliói a mindennapi kényelmek is híján vannak!

Mindazonáltal áremelkedésre csak meghatározott gazdasági előfeltételek között lehet spekulálni. Ezek az előfeltételek viszont megvoltak. Részben elemi természetűek voltak, részben pedig előre megfontolt szándékkal teremtették meg őket az Egyesült Államokban, hogy mesterségesen felfúvódhassák a búza árát.

Az áremelkedés természetes oka mindenekelőtt az Európa országainak többségében, (a Szovjet Szövetség kivételével) bekövetkezett rossz termés volt. A rossz termés részben a háború következménye, (műtrágya, iga és mezőgazdasági felszerelések hiánya), de főleg az 1947-es nagy szárazság volt. A hivatalos becslések szerint a háború előtti öt év átlagos évi hozama Európában (a Szovjet Szövetségen kívül) 42,3 millió tonna volt, 1946-ban pedig 32,9 millió tonnára, 47-ben 25,8 millió tonnára esett.

Egy rossz termés Európa országainak többségében azonban nem lehet megfelelő alapja az árak felfúvódásának az Egyesült Államokban, mivel az Egyesült Nemzetek gazdasági és szociális tanácsának emlékirata szerint a világ gabonatermése 1947-ben csak 4 százalékkal volt kevesebb a háború előtti átlagos színvonalnál. Ebből az következik, hogy a gabonataralékok egyenletes felosztása esetén sehol sem lenne éhség. Azonban miközben egyes országok — amint arra az emlékirat rámutat — 30 százalékkal kevesebbet fogyasztanak, mint a háború előtt (ami azt jelenti, hogy a munkások éheznek, mert a városi és falusi lakosság vagyonecsaig rétegei mindig megtalálják az utat és módot szükségleteik kielégítésére) más országok fogyasztása 15 százalékkal emelkedett. Ezek az országok között első helyen áll az Egyesült Államok. Éppen az Egyesült Államok fogyasztásának megnövekedése, a búza tömeges felhasználása disznók és baromfik takarmányozására, volt a nyugateurópai éhség valódi oka.

Az Egyesült Államok 1947-es búzatermése 1.468 millió bushel, illetve 38,3 millió tonna volt, egy harmaddal nagyobb a háborúelőtti évek átlagos évi hozamánál. Amennyiben az Egyesült Államokban nem fogyasztanak többet, mint a háború előtt, ki lehetett volna Európa szükségleteit ellátni rendes árak mellett. De az az ország, melynek lapjai álszent módon naponta a kenyér, hús és tojásgyártás önkéntes korlátozásáról írnak, 1947-ben sertések és baromfik takarmányozására 8 millió tonna búzát használt fel, kétszer annyit, mint az előző évben. 8 millió tonna búzából több mint 10 millió tonna kenyér süthető. Ebből a mennyiségből 100 millió ember részére fejenként évi 100 kilogramm jutna. Ebből kitűnik, hogy Nyugateurópa munkásait el lehetne látni kenyérrel az amerikai sertések számájára. Azonban ezt a gabonát mégis a disznókkal etették meg, hiszen ez volt az árak felfúvódásának legfőbb alapja!

Az amerikaiak által Európába szállított búzát mesterségesen megnövelt napi árakon szállítják és hozzászámítják még a dollárban kiszámított magas szállítási költségeket is. Hogy milyen sokba kerül az európai országoknak az amerikai gabona, kitűnik a következő tényből. A csehszlovák külkereskedelmi

minisztérium 1948 januárjában a sajtóban közzétett nyilatkozata szerint Csehszlovákia Szovjet Szövetségben vásárolt búzáért 4,7 millió dollárt takarított meg, ha figyelembe veszik, hogy hasonló mennyiségű amerikai búza a költségekkel együtt mennyibe került volna.

Mi volt a gazdasági alapja annak a nagy búzaáresésnek, amely 1948 elején következett be az Egyesült Államokban? Ebben a következő mozzanatok játszottak közre.

Először, az igen jó ausztráliai búzatermés, amely 74 millió bushellel, illetve 48 százalékkal volt nagyobb az átlagos háborúelőtti termésnél.

Másodszor, Európában az őszi vetések kilátásai sokkal kedvezőbbek, mint a múlt évben. Ugyanígy áll a helyzet az ázsiai rizsfajtákkal is. Amennyiben több rizs terem, az ázsiai országok kevesebb búzát vásárolnak.

Harmadszor, az Egyesült Államokban a drágaság következtében csökkent a munkások és alkalmazottak reálbére, ami előidézte a húskereslet csökkenését és a hús árának esését. Ennek következtében a búza igénybevétele disznók és barmfélék takarmányozására többé nem kifizetődő.

Negyedszer, a nyílt túltermelési válság kitörésétől való félelem, — amely szabályszerűen maga után vonná az árak általános esését, — sok üzért arra készítetett, hogy beszüntesse tőzsdeüzleteit és árúba hocsássa »lekötött« búzáját.

Ilyen helyzetben ült össze a második búzaértekezlet, amely a világ közvéleményét aránylag kevésbé foglalkoztatta. Ezen az értekezleten a három angolszász búzaexportőr ország — az Egyesült Államok, Kanada és Ausztrália 33 búzavásárló országgal állt szemben. Az előbbieket érdeke a magas árak fenntartása, az utóbbiaké pedig alacsony árak elérése volt. Az értekezlet olyan határozatokat hozott, melyeket a kivittel foglalkozó országok, élükön az Egyesült Államokkal, erőszakoltak a vásárló országokra. Meg kell jegyezni, hogy Argentína nem csatlakozott a megállapodáshoz.

Az értekezleten megállapították egy bushel *legalacsonyabb árát*, méghozzá az 1948 augusztusától számítandó első évre 1,50 dollárban és ez az ár évenként 10 centet csökken. Ilyen módon a megállapodás utolsó, ötödik évében, 1952-ben a búza legalacsonyabb ára 1,10 dollár lesz, tehát még mindig 10 százalékkal magasabb a háború előtt az Egyesült Államokban kedvezőnek megállapított 1 dolláros árnál.

A 33 búzavásárló ország kötelezte magát, hogy *nem kevesebb, mint évi 500 millió bushel* — 13,6 millió tonna búzát vásárol a három búzakereslettel foglalkozó országtól tehát körülbelül annyit, amennyi az egész világ háborúelőtti átlagos évi búzakereslete volt. Mindegyik búzavásárló ország számára megállapították azt a mennyiséget, melyet átvenni köteles, amikor a búza ára eléri a meghatározott legalacsonyabb fokot. Franciaország 975 ezer tonnát, Olaszország 1 millió tonnát, India 750 ezer tonnát, Mexiko 200 ezer tonnát köteles átvenni. Ez azt jelenti, hogy olyan országok, mint Franciaország, Olaszország, India és Mexiko öt éven keresztül meg vannak fosztva attól a lehetőségtől, hogy saját mezőgazdasági termelésük útján megszabaduljanak a dollárban fizetendő búzabehozatal súlyos terheitől.

Mit kaptak ellenszolgáltatásként a búzavásárló államok? A búzaszállító országok kötelezték magukat, hogy amennyiben a búza ára az elkövetkező öt év alatt túlhaladja a bushelenkénti 2 dollárt, a vásárló államoknak 500 millió bushelt kötelesek szállítani 2 dollárjával. Ez az ígéret lényegében a semmiel egyenlő! Tökéletesen világos, hogy a búza ilyenmértékű áremelkedése az elkövetkező években nem következhet be.

Amint fentebb megjegyeztük, a Szovjet Szövetség nem vett részt ezen az értekezleten. A népi demokrácia országainak mezőgazdasága gyorsan helyrejön. Kedvező feltételek mellett ebben az évben már jelentős mennyiségű élel-

mezési cikket számíthatnak majd külföldre. Ugyanakkor Nyugateurópa behozatali szükséglete is csökken a belföldi termés emelkedése következtében. Ilyen körülmények között szó sem lehet a búza két dollárt meghaladó áráról.

Világos, hogy ez a rablómegállapodás az angolszász búzaszállító országoknak biztosítja az összes előnyöket. A megállapodás öt éven keresztül biztosítja számukra a búza 1.50-től, 1.10 dollárig csökkenő bushelenkénti kiviteli árat, valamint a legalább 500 millió busheles évi kivitelt, miközben a búzavásárló országok kötelesek ezeken az árakon a meghatározott mennyiségben vásárolni, függetlenül attól, hogy szükségük van-e a búzára vagy sem. Más szavakkal ez a megállapodás kísérlet abban az irányban, hogy az Egyesült Államokban és Kanadában kibontakozó agrárválság terhet a búzavásárló országokra hárítsák.

Íme, hogy néznek ki közelebbről megtekintve az Egyesült Államok által Nyugateurópának nyújtott »jótétemények«!

»A bírálat és önbírálat kedvező talaja a népek barátsága megszilárdulásának. A nacionalizmus és sovinizmus maradványainak kiirtása, a harc ennek a mérgezett világnézetnek csökevényeivel még szorosabbá teszi a Szovjet Szövetség népeinek egységét, erősíti a szovjet hazaszeretetet és szilárdítja a szovjet társadalmat.« (Leonov)

FIGYELO

A JUGOSZLÁV DRÁMAI SZÍNHÁZ

Külön tanulmánykötetet lehetne arról írni, hogy milyen hatalmas fejlesztő ereje van annak, ha a demokratikus kulturtörekvések nyomán nemcsak a kultúrintézetek, de a művészi együttesek is az úttörők sorába lépnek, új formákat keresnek az új tartalomhoz. És arról is lehetne írni, hogy mit jelent e fejlődés szempontjából a gazdasági és a kultúr-politikai előfeltételek megteremtése. Mennyire megrövidíti az utat, mennyivel közelebb hozza a célt és végső fokon valóban gyakorlati módon oldja meg azt, hogy a kultúra minden vívmánya a nép tulajdona legyen.

Ahogy Beográdban a most felépült első országos drámai színház rozsdavörös falait nézzük és mindjárt bejárata előtt a szökökúttal díszes oszlopcsarnokot, anélkül, hogy szavakat keresnénk az elismerés és az örömmujongó érzés közvetlen megfogalmazására, éleletes tartalommal telik meg bennünk az a szó: újjáépítés.

Igen. Ez újjáépítés és mindaz, amit ez a szó ma egymagában jelent.

Az évtizedeken keresztül színházakban szűkölködő főváros most élete új korszakának küszöbén, alig hogy a puskaapor elült és a háború nyomait letörölte homlokáról, olyan színházat kapott, új modern színházat, amelynek — nem méreteiben és külső ornamentikájában, hanem *jellegében* — párját kereshetjük egész Középkelet-Európában. De nem ez emeli mindenek fölé előttük s nem is az csupán, hogy a háború befejezése után (ilyen rövid idő alatt) nálunk épült meg az első *tökéletesen* berendezett modern színház, — hanem inkább az, hogy ma már *itt* tartunk és a szó egyetemes értelmében új műhelyt teremthetünk a szellem, a művészet munkásainak is.

Az első látogatás a drámai színházban több mint élmény; az élmények egész halmaza, amely olyan a mi számunkra, kik a dolgok központi gyűjtőhelyétől kissé távolabb, a vidéken élünk, mint egy kitárt hatalmas ablak. Rajta át a figyelő szempár az országba, — a jövőbe néz.

Elfogultság ez, az első látogatás elfogultsága, hogy az ember ülésben Thália dicsérete zeng a megilletődéstől? Hogy ahová lép, szinte tisztelettel néz a lába alá? Igen, elfogultság, a csodálat és az elismerés el-

fogultsága ez, mert amit itt látunk, az nemcsak műhely. Bölcső is egyben: új, fejlődő színházi művészetünk bölcsője.

A várószoba csöndje elmélkedés. Halkan beszélgetünk és fölmérjük mindazt, amit ez a színház már így külső képében is jelent. Mert a kezdésben is már a kollektív munka jegyeit látjuk: az építésszek, a mérnökök, a díszítő munkások mellett alkotói ennek a színháznak a festőművészek és a szobrászok is, mert alig, hogy elkészült az épület, ott álltak már a szobrok a talpazaton, a fölszabadulást ábrázoló művészi mozaik az előcsarnokban, a festőművészek olajképei, tollrajzai. Mindenki hozzájárult a maga tudásával, művészetével, mert tudta, hogy nem a dolgozó nép társadalmán kívül álló magánrendelőnek készíti azt, amit csinál, hanem a népnek s rajta keresztül önmagának is.

Azután, ahogy tovább lépünk s kalauzunk, Rudics Józsa tovább visz bennünket a színház új életébe, mind több a fölemelő, erősítő és lenyűgöző látvány. Hevenyészett megoldásokkal itt már aligha találkozik az ember; igaz, hogy ezt a művet is a szocialista építés nagy lendülete hozta létre, a gyorsan alkotás, de mindenben benne látjuk és benne érezzük a teljességre törekvést is, a befejezett műben épp úgy, mint abban, amelynek még csak keretei láthatók vagy akár abban, amelyet az alkotó csak megtervezett.

A csöndes könyvtárszobán haladunk át, itt még üresek a szekrények, mert a kézikönyvtár anyaga rendezés alatt áll. De rövidesen elkészülnek ezzel is, kapijuk a tájékoztatást, s olyan gyűjtemény áll majd a társulat rendelkezésére, amely a színházi irodalom egész anyagát felöleli majd... Halk szalon a színészek társalgója. — ezen át szőnyeggel borított közvetlen kis folyosó visz bennünket a színpadra — s most itt áll előttünk a modern forgószínpad... Oldalt a kocsiszínpad előudvara, innen fut be a szoba színváltozóskor a színre. — mélyen a színpad hátterében a hátsó udvara, oda tolják a lejátszott diszketet... A fenyő friss szagát érezzük minden deszkalapon; a gyalult lapokon a villanyfényben megcsillan még a gyanta fénye is... A színpad portáléja síma, sűgőlyuknak nyoma sincs, oldalveit a rivalda régies koszorúja sem cifrázza már, mert a mennyezet- és az oldalvilágítás réseinek láthatatlan fényszóróiból kapja a fényt.

Kalauzunk mondja: a színpad még nem egészen befejezett mű. Jól lehet, a drámai színház játszik már, zavartalanul adja darabjait, a teljes színpadnak azonban még csak a keretei láthatók. A nézőtér felé már teljes ez a kép, — de itt bent, ahol a »világot jelentő deszkák« a maguk mezítelenségével fogadják a szemlélőt, még nem fejeződött be az alkotó munka, mert az idő rövidege nem engedte meg... Dolgoznak tovább, egyrészével hamarosan el is készülnek majd. — a másik részét, amit a szocialista építés újabb szakasza hoz majd a színpadra, azt az új színházi gyakorlat teremti meg.

A lépcsőház az emeletre ível.

Csöndes hely, a színház egy elzárt emeletrésze a próbaterem. Tanteremnek is nevezhetjük, mert itt inkább arra szolgál. Hatalmas, földig érő ablakok, körfüggöny, paravánszínfalak: most meg egy szobrászművész műhelyének véljük, ki agyagból vagy kőből új embereket formál, — mert olyan az egész, akár egy műterem. Közepén apró inkább dohányzó asztalkák, körben husz-harminc szék; nem csupán annyi, ahány szereplőt foglalkoztat a próbán levő darab, hanem annyi, ahány tagja van

az együttesnek. *Mert mindenki mindenből mindig tanul.* Talán ez a legtalálóbb megjelölése annak, ami ebben a teremben folyik, akár próbáról, akár szeminárium előadásáról van szó.

Politikai, ideológiai és esztétikai órák kerekítik ki a munkaprogramot. A próba sem arra szolgál csupán, hogy a színészek betéve tudják szerepüket és megjegyezzék mozgásukat a színen, hanem minden egyes jelenet kollektív beállítása, minden instrukció és minden ezt követő vita új dramaturgiát teremt: a drámairodalom új értékelését, a színpadra alkalmazás új lehetőségeinek szakadatlan kutatását és az új, realista játéktílus megteremtését. Ez több mint művészi vállalkozás, mert *töladat* is. A drámai színházat e föladat megvalósításának a gondolata hozta létre, ez gyűjtötte össze az ország különböző részeiből a legjobb erőket s így kapott szinte megbízatást arra, hogy realista színjátszásunk megteremtésében vezető szerepet játsszon. Ezért nemcsak munkamódszere más — mint az ország többi színházé — és kísérleti jellegű, hanem »műhelye« is a legalkalmasabb arra, hogy a színpadon valóban az új tartalomnak megfelelő új művészi formát hozzon létre.

Ahogy a sötét nézőtér üres széksoraiból nézzük a próbát, már ezeknek a törekvéseknek a jegyeivel találkozunk. Richard *Sheridán* vígjátéka, a »Rágalom iskolája« a soronkövetkező darab: most éppen második felvonásának színpadi próbája fut a kornak megfelelő »próbaruhákban« és »próbaszínpalak« között. A darab már »áll«, ahogy a szakmabeliek mondják, hisz elég közel a bemutató napja.

Ami mindjárt az első képnél vagy jelenetnél megragad bennünket: a próba *súgó nélkül* megy. És símán, majdnem zavartalanul, mert a »szógalatos«, aki a súgó szerepét itt betölti, az is betéve tudja a darabot: ül a nézőtér első sorában, a rendező mellett, látjuk, hogy maga is benne él a darabban, minden alakban egyaránt, s ha elszorul a szöveg, már a hangon, a taglejtésen érzi, hogy segíteni kell: amíg ott voltunk, egy teljes felvonás *próbája* alatt *négyyszer* adta föl a szót.

A színész fölszabadult már a szöveg kötöttsége alól; szabadon játszik, alakít s könnyedén követi a rendező utasításait. Amit Sztaniszlavszki évtizedekkel ezelőtt könyvében mondott nekünk s amit csak távolról hallhattunk a Hudozsosztveniekről, mindazt most magunk előtt látiuk.

Itt él a színpadon.

A drámai színház művészei előtt nem ismeretlen a tétel:... »a dráma az a műfaj, amely az absztrakt (evont) társadalmi erőket olyan módon és mértékben tudja rövid úton szemmeláthatóvá tenni és egymással megütköztetni, mint egyetlen más irodalmi vagy művészeti műfai sem...«

Ezt a harcot látjuk most a színpadon, de már nem csupán a szereplők között, a »szerelmesek« és »kiábrándultak« vagy »csalódott lovagok« között. — hanem az apró instrukciókból, a jelenetek röpké megismétléséből és a hangsúly, a taglejtés kereséséből, változtatásaiból érezzük, hogy élénk kerül és mind erőteljesebb vonalakban rajzolódik ki a darab *társadalmi jelentése*. A játék már nem a cselekmény fölszínén mozog. Meglelték a szerző mondanivalójának lényegét; a társadalmi erők jelentését szinte látni véljük, — mert *jól* látja a rendező és látják már a színészek is. És mi is követni tudjuk, amint hatnak, formálják az embert és gördítik a cselekményt tova, a kibontakozás felé.

A Moszkvai Hudozsosztveni Teater repertoárjából elének kerülő *Sheridán-vígjáték* próbáján így Sztaniszlavszki tanításával találkozunk. A rendező alkotásával, ami nem elszigetelt, egyéni alkotó munka, hanem együtt fejlődik a színészek munkájával, nem kerekedik fölébük és nem is köti meg őket. »Segíti a színész alkotó munkáját, ellenőrzi és harmónizálja és vi-

gyáz, hogy az a dráma sűrített művészi »magvából« természetesen hajtson ki...»

A kollektív munkának művészi formája ez: a közös alkotás, amelyben minden része az egésznek: a rendező, a színész, a »szólgálatos«, az ügyelő, a díszletező egy közös nagy művet alkot.

A mennyezetvilágítás halk fénye fogad bennünket este a nézőtérén.

Előadás. Ez a szó most valóban ünnepet jelent, számunkra legalábbis, mert a mozaikos, márványoszlopokkal ékesített eiöcsarnokból először lépünk a drámai színház közönséggel telt nézőterére. Arcunk vidám tekintetekben fürdik, az ünnepi hangulatban halkan duruzsói a csendes beszélgetés. Elvegyülünk a színházlátogatók közé, ismerősök közé, akiket a Vajdaságból a színház híre hívott ide. Vannak közöttük, akik nem először járnak itt ismerik már a színház minden zugát s egy-egy színészi alakításról órákhosszat el tudnának beszégetni.

Beülünk az almazöldszínű bútorszöveggel borított mély támlásszékekbe s arcunkra a fény kihunyása előtti várakozás öröme ül.

Hogy is mondjam, mit érez az ember ilyen művész színházban, amelynek az a lényege, hogy a *miénk*. Érzí, hogy gazdagodik; gazdagodik a szó mai és holnapi értelmében, megtelik a közösség birtoklásának a tudatával és azután — ahogy Petőfi mondta — »szétnéz a saját országában...» Magáénak tudja azt, amit lát, mert már élhet vele... Merüljön el ebben a tudatban egy kicsit az ember, ha érzi, hogy csügged, vagy elerőtlenedik... Oldódjon föl, keresse azt, ami a jövőbe mutat s ha csak egy kicsit is magáénak érzi, akkor nemcsak hitében és szándékában, de további cselekvésében is megerősödik.

Apró, finom színlapok tájékoztatják a nézőt a repertoárról. Arról számolnak be, hogy a fiatal színház alig másfél hónap alatt három bemutatót adott. Cankár Iván »Betainova királya« c. drámáját, Cselhov »Ványa bácsiját« és Carlo Goldoni vígjátékát, a »Hafászok perpatvarát« Sztupica Boján rendezésében. Három bemutató egymásután, sugó nélkül, szinte egyedülálló a mi színházi életünk történetében. És a kérdés nagyonalúsága valóban távlatokat látó és munkájukat nagy távlatokhoz mérő színházi emberek vállalkozására vall.

A mély gongütés után, ahogy szétfut a függöny és a Cankár-dráma színjátéka megindult előttünk, alig egy-két jelenet, a szó és a *hangsúly*, ahogy a színész kimondja azt, már látjuk, hogy nem is volt könnyelmű előlegezés a fentji megállapítás. Az, amit a délelőtti órákban még félig nyers formában láttunk a próbán, itt már érett kép s eleven valósággá válik. Az együttes művészi átgondolással összehangolt munkája, egy-egy kis szerepnek és röpke jelenetnek is a lélektani kiemelése és kidolgozása olyan drámai mélységeket tár föl s olyan lélegzetelfojtó jeleneteket teremt akár szövegközönként is, — amilyenekkel eddig a színpadainkon nem igen találkoztunk.

Bár szöveggönyv nincs a kezünkben, de a játék hatása alatt úgy érezzük, — és ez az igazi, a tökéletes vagy a tökéletest megközelítő színészi teljesítmény — hogy amit az író mond a darabban, vagy akár csak sejtet is az alakokon, a cselekmény szövevényein át, az itt mind fölszínre kerül. A képzeletőerő szabad szárnyaásáról, a drámai hatás ereitől és a jelenetek szindús gazdagságáról vagy szűk, leegyszerűsítettségéről mi is beszélhetnénk, de a mi föladatunk nem a bírálóé, hogy az erények fölsorolása mellett fölvevünk azután a játék egyöntetűségének, egységes stílusának kérdését is. Ezt a föladatot elvégezte már a fővárosi kritika, ami-

kor elismeréssel adózott a rendezőnek és a színésznek is azért az eredményért, amelyet a különböző nyelvet beszélő és különböző kultúrájú színházak tagjaiból megteremtett együttes egységesítésénél értek, és főleg azáltal, hogy a színház előtt a kritika azokat a föladatokat is, amelyeket a szocializmus építése idején az ábrázoló művészet fejlesztésében meg kell oldania.

Nagyjából mindezt elmondhatnánk a második előadásról is, amikor Csehov »Ványa bácsiját« néztük végig a drámai színház színpadán.

★

Ennyi, amit egy rövid beszámoló összefoglalhat.

Az első látogatás így a drámai színháznak csupán az első lépéseiről adhat számot. A kezdetről, amely az egységesített jugoszláv művész színház gondolatát megvalósította, s ezzel műhelyt teremtett az új színházi játéktípus kiépítése számára. És ez a legiőbb vívmány, mert az együttesnek olyan eszközök állanak rendelkezésére, szellemi és anyagi eszközök, amelyeknek segítségével ma a színházkultúra legmagasabb csúcsa elérhető.

Ennek a kétségtelenül nagy műnek hatósugara ám nem csupán az ország színházi világát világítja be, hanem tovább lép annál, mert önmagán túl mutat és hisszük, áttérjed majd az irodalmi életre is. Itt, a drámai irodalom új korszakára gondolunk, melyet a felszabadulás nyitott és most a fejlődő és kibontakozásban levő színházi élet termékenyíti meg majd az alkotókat, hogy a színházi élet ujjászületését az új, nagy jugoszláv dráma megszületése kövesse.

Lévay Endre

MAJTÉNYI MIHÁLY NOVELLÁI

Majtényi Mihály régi tollforgatója a jugoszláviai magyar írásnak. Örömmel látjuk kötetét, amelyben — három kivétellel — felszabadulás után írt és megjelent írásait gyűjtötte egybe. Ezekről az írásokról egyszer, olvasásukkor már, külön külön megalkottuk véleményünket. Most, hogy kötetben foglalva látjuk viszont azokat, amelyeket a szerző érdemesnek tartott hosszabb irodalmi életre, illetőleg amelyekben összefoglalta majd három évi írói tevékenységének eredményét — most nem csak arra nyílik alkalmunk, hogy ezekről az írásokról el is mondjuk véleményünket, hanem módunkban van lemérni magának a szerzőnek egész írói magatartását is új társadalmi viszonyaink és az abból adódó írói feladatok szempontjából.

Majtényit, az írókat nem kell külön bemutatni jugoszláviai olvasóinknak. Ismert mesterségbeli kvalitásai egy csöppet sem fakultak. Minden írása régi elbeszélő készségről tesz tanúságot, sajátos humora továbbra is egészen buzog írásából néha találó szatírába torkollik. Az örökkön karlendítő »öt svábok« figurája például az »Ebek harmincadján« c. novellájában — amely egyébként a kötet egyik legjobb írása — chaplini képeket idéz. A »Fényképezik a falut« c. humoreszkiének irodalmi pályafutása és nagy közönségsikere is a rátermett humoristát dicséri. Az az érzésünk, hogy szerzőnk ebben a műfajban igen jelentőset tudna adni és ha egy megjelent könyv kritikájának keretei megengedik, hogy a szerző még meg nem írt könyvéről is beszéljünk, úgy már most meg kell mondanunk, hogy Majtényi volna hivatott arra, hogy irodalmunkat ilyen irányú munkával gazdagítsa.

Majtényi mesterségbeli művészetéhez tartozik még képeinek, hasonlatainak közvetlen és mégis különös, eredeti ízű színe és hangja. Leírásaiban, apró lélektani megfigyeléseiben mindig felfedez valamit a számunkra, amit eddig alig vettünk tudomásul, jöhetett már egy életen át a kezünk ügyében van vagy életünk összetevő része. Jó emberismerő, jó pszichológus, de csak a kisembert ismeri, helyesebben a kispolgárt. Ez egyben a gyöngéje is. Majtényinál alapjában véve mindenki kispolgár, még korunk hősei: a rohammunkások, traktoristák, a parasztság úttörői, a népbizottság titkára, az újtó és mai életünk többi éharcosai is. Ezzel természetesen korántsem akarjuk azt mondani, hogy ezek között nincsen kispolgári lelkületű ember. Van, talán több a kelletnél. Az írónak azonban, amikor a valósághoz nyúl, nem lehet az a feladata, hogy a kivételt rajzolja meg hőscében. Vagy ha igen, akkor ezt úgy kell megtennie, hogy a kivételből egyuttal ráismerjünk ennek pozitív ellentétére: a tipikusra. A valóságot hamisítjuk meg, ha a kivétel csak egy pillanatra is tipusként hat. Sajnos Majtényi úgynevezett pozitív alakjai tipusként hatnak, amikor kispolgároknak rajzolja őket. Az az érzésünk, hogy a szerzőnek kevés az élményanyaga az új emberről, legalább is kevés volt, amikor a szobaforgó írásokat írta. Tollforgató ember ma nem ülhet és élhet szobában, amikor odakint a munka hadszínterén egészen valószínűtlen események történnek, és az emberek mentalitása, gondolkodása egyik napról a másikra megváltozik. Majtényi világosan látja, mi történik körülöttünk, miben élünk és hová visz az utunk. Mindezt a legpozitívebb értelemben. Látják ezt figurái is, de a szerző szoba-távlatából. Nem egy helyen mint pld. az »Egy, kettő... egy, kettő...« c. írásában hősei egyszerűen, világosan mindenki számára érthetően elmondják és átélik a nagy igazságokat, csak *nem tipikusan*. Hiányzik belőlük épen az, ami szemléletüket és cselekedetüket megkülönbözteti a kispolgártól.

Majtényi könnyen elkerülhetné írásai egyrészt ennek ezt az alapvető hibáját, ha mélyebbre hatolna és lehetőleg a helyszínen: a gyárakban, az autó-úton, népfőnt konferenciákon stb. figyelné meg fejlődésünk egyes mozzanatait. A »Farkast a szőrééről« c. novellában megeleveníti a hajnali utazás, ködös, álmos, szinte értelmet homályosító hangulatát. De a kulákot, akit le akart lépíteni ebben az írásában, elnagyolta. A felszínen mozgott, mert nem ismeri eléggé a kulák lényegét. Nem tudja, hogy milyen szívósan, elkeseredetten harcol a zsíros paraszt azért ami volt és az ellen, ami van. Amit mindebből meglát, az csak halvány, úgyszólván »sajtó-vetülete« a valóságnak. Aki a buzabeszolgáltatás csatája idején vagy a földosztáskor a falun élt, az másként látta és látja a kulákokot. Hogy a partizán-életet nem ismeri, azt nem róhatjuk fel a szerzőnek, de annál inkább felróhatjuk, hogy erről novellát írt. Ennek az írásnak soraiból csak a szerző jóindulata árad felénk: időszerű akart lenni, valami »vonalas« dolgot akart írni. Minden más egyéb hamis benne. Nélkülözi a hitelességet. Hasonló az eset az »Az alagút« c. elbeszélésével is.

Ugyanebből a becsületes szándékból fakad Majtényi egy-két írásának egy másik hibája is. A novellisztikus formát és művészi eszközt néha didaktikus publicisztikával keveri. A »Kuluk« és a »Háromszor is tilos« c. írásokat azzal végzi, hogy megmagyarázza (ő, a szerző), hogy milyen különbözik a széles néprétegek önkéntes munkája a kuluktól, vagy hogy ma szabadon ünnepeljük a munka májusi ünnepét. Véleményünk szerint ha mindez nem tűnik ki a novellisztikusan megírt írásból, akkor fölösleges odaírni, mert az írás ettől nem lesz jobb, ha meg kitűnik, akkor megint csak felesleges, mert az írás ettől csak rosszabb lehet. A mondanivaló-

nak szervesen kell kinőni az alkotásból. Amint a mű nem beszél önmagáért és magyarázni kell, akkor értéke már problematikussá válik.

Komoly hibája még szerzőnknek, hogy könnyű irodalmi hatások kedvéért kész elsiklani komoly társadalmi problémák felett. A »kuluk« születését például olyan idilliusan és tréfásan írja le, ami már több mint felületesség. Általában, a gondosság és elmélyülés hiánya sok helyen érződik. Témái több figyelmet érdemelnének, néhol szinte mostohán bánik velük és vétkezik írói lelkiismerete ellen, amikor — bármilyen könnyű hangot használ is megírásukban — nem melyül el bennük. Ezeket a hibákat könnyen elkerülhette volna, hiszen ugyanebben a kötetben találkozunk a gondos kidolgozás példáival is. A könnyű hang és pongyolaság nem azonos dolgok. Ezt Majtényi is jól tudja.

A »Májusfa« legértékesebb írásait kétségtelenül azok a novellák teszik, amelyekben a szerző közelebb van a figurához, ahol írásművészetének eszközeivel, közvetlen lelkiélményeken alapuló témát dolgoz fel, ahol a tárgyismerete folytán alkalma volt a mélybe hatolni. Ilyenek az »Ebek harmincadján«, »Póznák« és az »Erkély« és a »Magvetés«. Itt mindenütt, maguk a kisemberek szólalnak meg. Itt nem kendőzi őket a szerző rohammunkásokká, politikai élharcosokká stb. Ezekben az írásokban a becsületesen gondolkozó kisembereken keresztül sokkal jobban sikerül megfestenie azt a világot, amelyben rohammunkások élnek, amelyben minden gazdasági és társadalmi jelenség átértékelődött, mint közvetlenül magán az élmunkáson, vagy parasztságunk új vagy régi, de épen az új viszonyok okozta változások miatt kellőképp nem ismert alakjaín keresztül. Itt már a hitelesség szele csap meg. A mondanivaló kerek, marokra fogott. Itt mindenki az ami, itt az írásművészet hiteles jellemeket és életviszonyokat tükröz vissza. Ezekben az írásokban sikerült komoly irodalmi magaslaton kifejezni könyvének tulajdonképeni mondanivalóját: a nagyidőknek nemcsak nagy hősei vannak; a korszakot jellemző hősi tettek mellett ott van a nagyidők millió kis embere, a maga apró, ha nem is hősi, de jószándékú tetteivel. A »Májusfa« szerzője azokban az írásaiban ad művészi, kerek egészet, ahol azt írja le, hogy hogyan tükröződnek vissza ennek a hősi világnak epohális tettei a becsületes, lelkiismeretesen dolgozó kisember világában.

Majtényitől — valljuk be — nem is várhatunk forradalmi realizmust. Egyénisége, eddigi életpályája, a kispolgári adottságok határt szabnak írói szemléletének, írói magatartásának és írói eszközeinek. Ezeken a határokon belül azonban igen pozitíven hathat, Majtényinek a kispolgár társadalmi mozgását kell figyelemmel kísérnie: nevetségessé tenni, vagy éles szatírával ütni a kispolgár ingadozását, fonák magatartását, buta húzódozását és indokolatlan félelmét az új valóságtól, felfedezni, leírni és bemutatni a nyitott szemmel járó, bizakodó, az élet értelmét megtaláló, az új valóságba beilleszkedő dolgozó kisembert. A »Májusfa« szerzője hivatott tollú írója ennek a világnak, de nagyon óvatosan kell kiválasztania alakjait, munkáinak tárgyát, nehogy sajátos irodalmi hangja, irodalmi prizmájának különleges színeképei diszsonáns hangot és képet adjanak a valóságról.

Majtényi humoros vénájáról már beszéltünk. Kimondottan humoros írása négy van a kötetben, illetőleg négy sorolható ide. (»A kalauz sapkája«, »Múzeumőr«, »Fényképezik a falut« és a »Konferencia«). A »Fényképezik a falut« a legkerekebb és legegészségesebb humorú. Ez írás komoly értékű humoreszk. »A kalauz sapkája« jellemző állapotot ír le. Ilj és Petrofi meglátás. Kár hogy megírásában hevenyészett. Ugyancsak Ilj és Petrofi témát nagyolt el a szerző a »Konferencia« megírásában. Ezt az

írást folyóiratban való megjelenése óta némiképp megfejelte, de sokkal alaposabb javítást kellett volna eszközölni rajta. A »Múzeumőr« hangja eredeti, Poe-t és Karinthyt egyszerre juttatja eszünkbe. Hibája, hogy túlságosan összebonyolította a témát, ami azután kiesik a kezéből.

A kötetben három régi, a felszabadulás előtt írt és megjelent írással is találkozunk. Ezek bizonyára a kötet teljessége miatt kerültek be, helyesebben a kötet *terjedelmének* teljessége miatt. Más ok nem igen teszi indokoltá ezeknek a témájukban idejüket mult írásoknak közlését. A »Csecsetkáék szerencséje«-ben ellágyultan könnyezik a vagyonukat elherdáló kispolgár felett; »A falábú Tatár András« c. novellájában azt sem tudjuk mit akar mondani. Érzik ratja 1937, a novella évszáma, amikor nem mindig azért írtak novellát, mert volt mit írni, hanem mert esetleg jól megfizették az avatott tollú ember írását, »Az áruló«-ban pedig, anélkül, hogy bármilyen problémát is látna a dologban, szenvedetlenül írja meg az osztályát eláruló lumpenproletárt. Rokonszenvesebb lett volna, ha a kötet sajtó alá rendezése előtt a szerző újabb írásokról gondoskodott volna, annál is inkább, mert Majtényi Mihály ma már rendelkezik azokkal a szempontokkal, hogy maga is kritikusan ítélje meg mondanivalóit.

Mindent összevéve, a kötet műfajban és értékben tarkaságot mutat. Ez semmiesetre sem válik előnyére a könyvnek. Mégis, a »Májusfa« nyeresége a jugoszláviai magyar irodalomnak. Erre a könyvre méltán figyelhetnek fel határainkon túl is. Majtényi azok közé a kevesek közé tartozik, akiket bátran nevezhetünk írónak, méghozzá jó írónak és már a mi íróknak. Ez azonban kötelez. Jugoszláviában különösen, Majtényi Mihály megmutatja ebben a kötetében, hogy van szeme, és lelke ahhoz, hogy meglássa, meghallja, megérezze és tudomásul vegye, hogy mi történik ebben az országban. Majtényi rendelkezik irodalmi eszközökkel és tehetséggel is, hogy mindazt, ami történik és aminek történnie kell, művészi formákba öntse. A »Májusfa« szerzőjétől még sokat várunk és sokat is fogunk kapni, ha végleg megtalálja témakörét és műfaját.

A Jugoszláviai Magyar Kulturszövetség könyvkiadó osztálva szép munkát végzett a »Májusfa« gondos technikai kiadásával. A művészi címlapot Dezsélics Beriszláv rajzolta. A Kulturszövetség ezzel a kiadványával is megmutatta, hogy a vidékiesség nem elkerülhetetlen rossz, hanem csak izlés és gondosság kérdése.

Hok Rezső

»A harc az újért és haladásért, a renyhesség és nemtörődömség, az emberek tudatában megbűjt tökécs csökevények ellen nemcsak a gazdasági életben szükséges, az anyagi javak termelésének terén, hanem kulturális, világnézeti téren is.« (Leonov M.)

S Z E M L E

S Z É L J E G Y Z E T E K

A béke alapjait a háborúban rakják le és a háborús célok meghatározzák a béke építését is. A mai feszült nemzetközi helyzetet csak úgy magyarázhatjuk és érthetjük meg, ha tisztán látjuk, hogy a második világháborúban a győztes államok között különbség volt a háború céljai és ennek folytán a háború utáni berendezkedés kérdésében.

Miért harcolt a Szovjet Szövetség és vele együtt a demokratikus államok? Miért harcolt a fronton és a front mögött, miért segítette minden erejével kormánya háborús erőfeszítéseit az angol, amerikai, francia munkás és paraszt?

Azért, hogy megsemmisüljön a fasizmus, hogy létrejöjjön a nemzetek egyenrangúságán alapuló együttműködés és így módon a tartós és demokratikus béke Európában és a világon, hogy megvalósuljon a dolgozó emberiség jobb és boldogabb élete.

Ez a cél tette lehetővé a nemzetközi reakció által állig felfegyverzett hitleri Németország feletti fényes győzelmet. Ezért a célért áldozták életüket és véréüket az egyszerű emberek százezrei, akiket hőssékké magasztosított a győzelembé, békébe, a dolgozó nép győzelmébe és békéjébe vetett megingathatatlan hit.

Ezt a politikát képviselte a Szovjet Szövetség. Ezt a politikát folytatta Sztalin, aki a tengernyi nehézség közepette megtalálta az együttműködésre vezető utat a tőkés országok kormányaival, a tőkés országok uralkodó köreinek azzal a csoportjával, amelyet Rooseveltt képviselt és amely kész volt együtt harcolni a német és japán imperializmus ellen.

Milyen háborús célokat követett a tőkés országok uralkodó érdekcsoportja, a monopolok, bankárok és nagybirtokosok?

Meg akartak szabadulni veszedelmes piaci versenytársaiktól és biztosítani uralkodó helyzetüket. Ezen felül az USA monopolistái nemcsak arra törekedtek, hogy térdre kényszerítsék a német és japán nagytőkéseket, hanem arra is, hogy egyidejűleg meggyengítsék legnagyobb versenytársaikat az angol impériumot és magukhoz ragadják a tőkés világ gyeplőjét. Ezenkívül a monopolisták tekintet nélkül a nyelvre és országra megegyeztek abban, hogy gátat kell vetni a népek szabadságmozgalmának és a háborút úgy kell folytatni, hogy abból a szocializmus országa — a Szovjet Szövetség — minél nagyobb anyagi és vérvesz-

teséggel kerüljön ki és minél kevesebb szava legyen a világ háború utáni berendezésének meghatározásában.

Ez a cél eredményezte a háború befejezésének elhúzódását. (A napvilágra jutott okiratok és adatok minden kétséget kizáróan bizonyítják, hogy a háborút jóval előbb be lehetett volna fejezni, ha a nyugati szövetségesek csak fele annyi ilyen irányú erőfeszítést fejtenek ki, mint a Szovjet Szövetség.)

Ez a politika adott alapot a Hitlerrel folytatott titkos tárgyalásokra a háború alatt és formált olyan hősokeket, mint Allan Dulles (John Foster Dulles, az amerikai külügyminisztérium egyik vezető emberének bátyja), aki ezeket a tárgyalásokat vezette, mint Truman, aki — akkor még szenátor — 1941 június 23-án kijelentette:

»Ha azt látjuk, hogy Németország nyer, akkor Oroszországnak kell segítenünk. Ha azt látjuk, hogy Oroszország nyer, akkor Németországnak kell segítenünk. Hadd öljük — ilyetéknép — egymást halomra, amennyire csak lehet.«
(New-York Times, 1941. jún. 23.)

Az események mutatják, hogy Németország és szövetségesei fegyveres leverésével a küzdelem nem ért véget. A nemzetközi monopolok képviselői a háború után sutba dobnak minden olyan egyezményt, amelynek valóráváltása hátráltatná céljaik elérését.

A népek békefrontja kemény és szüntelen harcban áll a maroknyi, de nem lebecsülendő erővel rendelkező imperialistákkal. A harci eszközök és módszerek visszatükrözik a társadalmi alapot, amelyben gyökereznek, a társadalom adta lehetőségeket, amelyekre támaszkodnak, a célt, amelynek érdekében alkalmazást nyernek.

A Szovjet Szövetség által vezetett politika — a népek békéjének politikája — *békés* és elveti az erőszakot, mint a nemzetközi kérdések elintézésének módját, *következetes*, mert a demokratikus tábor fejlődése tervszerű, előretörő, egyenesvonalú forradalmi fejlődés, *határozott*, mert céljai a legszélesebb néptömegek céljai és jelszavai azok óhaját fejezik ki, *magabiztos*, mert tudományos alapja a leghaladóbb tudomány, a marxizmus-leninizmus.

Az USA által megszembélyesített politika — az erőszakos hódítások és háborús uszítás politikája — *erőszakos*, mert az imperializmus alap természete a nyílt erőszak; *kapkodó*, mert a tőkés fejlődés egyenetlen, állandó válságokba torkol és gazdasági alapja szűkül; *ingadozó*, mert hamis célok mutogatásával, hazugságokkal akarja megnyerni a kizsákmányolt tömegeket; *bizonytalan*, mert nincs tudományos alapja, mert a történelmi fejlődés ellene érvel.

A békéért folytatott eme küzdelemnek kimenetele nem kétséges, mintahogy a fegyveres harc kimenetele sem volt egy pillanatra sem kétséges a második világháború folyamán.

A politikai küzdelmek hatásait Engels úgy határozta meg, hogy mindenekelőtt le kell leplezni az ellenséges pártok vezetőit, elszigetelni őket a tömegektől és azután megsemmisíteni. Sztalin ezt a tételt továbbfejlesztette és gyakorlatban megmutatta, hogyan kell aktív védekezés-sel felmorzsolni az ellenség ütőerejét, hogyan kell azt ellentámadással védekezésre kényszeríteni és sorozatos szakadatlan támadásokkal tartalékaitól és táptérületétől megfosztani és megsemmisíteni.

A béke állandóan erősödő, gyarapodó és szilárduló arcvonala — a sztalin haditudomány — ellen ma az USA ragadozó és alkalmi lehető-

ségekhez kötött, a műszaki kérdéseknek — az emberrel szemben — döntő jelentőséget tulajdonító hadászata folytatja reménytelen küzdelmét.

Győzelmesen folyik a demokratikus államok békeoffenzívája, amely abból az ellentámadásból bontakozott ki, amit Visinszkij beszéde vezetett be ősszel az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlésén, és amely ellentámadásnak elvi alapját és szervezeti acélvázát a kilenc kommunista párt varsói értekezletének nyilatkozata és határozata adta.

Az USA vezetőkörének rágalomhadjárata ellenére a tőkés országok egyre szélesebb tömegei látják, hogy a Szovjet Szövetség békét akar és megegyezést az Egyesült Államokkal, hogy minden — még a legkisebb — alkalmat is megragadjon a tárgyalásokra. Látják, hogy az USA kormánya nem akar tárgyalni a békéről, látják, hogy a tőkés országok haditermészetű kiadásai má — három évvel a háború befejezése után — magasabbak, mint a háború éveiben és ugyancsak magasabbak a trösztök profitjai is. Ugyanakkor érzik, hogy életszínvonaluk állandóan esik és szélesedik a munkanélküliek serege. A dolgozó tömegek egyre nagyobb vonalú harcra kényszerülnek mindennapi kenyerükért, az európai dolgozók, ezenkívül még hazájuk függetlenségéért is, amit a kormányon levő jobboldali szocialisták eladtak az amerikai imperialistáknak. Látják, hogy ahol a munkásság egységes, ott győzelmet arat. Ezt bizonyítja a szicíliai bányászok, a palermói dokkmunkások, az északolaszországi gépkocsi- és repülőgépgyárak dolgozóinak, a délolaszországi földmunkások győzelmes sztrájkmozgalmai. Ezt bizonyítja a clermont-ferrandi munkások sztrájkja, amelyet nem sikerült Mocnak, ennek az elvetemült imperialista lakáinak vérbefojtani. Ezt bizonyítja a németországi sztrájkhullám és a német nép egységmozgalma.

A kizsákmányoló tőkés rendszer, éppen azért, mert a kizsákmányoláson alapul, nem tömörítheti tartósan maga köré az elnyomott milliókat. A tömegek kérdése az imperialista politika leggyöngébb és legsebezhetőbb pontja. A háborús és békeszerető politika harcának sorsát nem a megszállva tartott területek kiterjedése, nem a műszaki eszközök fejlettsége, nem az atombomba és szuperbombázók döntik el, hanem mindenekelőtt a tömegek, a nép, az ember.

A szovjet-amerikai jegyzékváltás, Sztalin és Wallace levélváltása ismételten *leleplezte* a tömegek előtt a trösztök urait és csatlósait és hozzájárult ahhoz, hogy újabb tömegek csoportosuljanak Wallace harmadik pártja mögé. Az amerikai tömegek — és az európaiak is — közelebbről jutottak annak a felismeréséhez, hogy az USA támadó és erőszakos politikájának oka nem a Szovjet Szövetség állítólag hajthatatlan terjeszkedési és diktatórikus álláspontja az európai béke kérdésében, hanem az, hogy az USA mai kormányfőiről letértek a roosevelti útról.

Csak akkor foghatjuk fel az amerikai külpolitika látszólagos következetlenségét, ha számot vetünk egyrészt az uralkodó körök ismert céljaival — ezek táplálják és szítják a gyűlölet és acsarkodás politikáját — és azzal, hogy Amerika elnökválasztások előtt áll és tekintettel az amerikai tömegek határozott békevágyára — amit az imperialisták is tisztán látnak — az uralkodó körök célszerűnek látják a békés szólamok hangoztatását.

Igy kell értelmeznünk az ismeretes Smith jegyzéket, amit közönséges kortesfogásnak szántak, abban a hitben, hogy a szovjet kormány nem válaszol erre a jegyzékre, amelyből világosan kitűnik, hogy nem

komoly tárgyalási szándék diktálta, hanem a tömegek félrevezetésének szándéka. A szovjet kormány azonban válaszolt és a válasz egyidejű közzétételével az egész világ előtt megmutatta békeszándékát és tárgyalási készségét. Az amerikai kormány cselfogása csütörtököt mondott. Milliós tömegek fűződtek ennek az akciónak kapcsán a népek békefrontjába. Ez a sztalinai vonalvezetés eredménye és diadala.

Ugyanezt a »következetlenséget« láthattuk a Palesztina kérdésben is. Tudvalevő, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének őszi közgyűlésén az USA is arra szavazott, hogy a Palesztinára vonatkozó angol megbízatást május 15-ig meg kell szüntetni és az országot két önálló — arab és zsidó — államra kell felosztani. Ez év áprilisában az USA kormányának kezdeményezésére rendkívüli közgyűlésre hívták össze az Egyesült Nemzetek Szervezetét, amelyen az USA képviselője azt indítványozta, hogy függesszék fel az előző határozatot és helyezték Palesztinát »ideiglenes« amerikai-angol-francia gyámság alá. Csak a Szovjet Szövetség és a demokratikus államok képviselői tiltakoztak ez ellen és követelték az Egyesült Nemzetek Szervezete határozatának maradéktalan és haladéktalan végrehajtását. És amikor május 15-én Tel-Avivban kikiáltották a független zsidó államot, az USA kormánya félrevetve a szokásos diplomáciai formásokat, sietett elsőnek elismerni Izraelt.

Az egymás ellen küzdő angol és amerikai köolajtársaságok érdeke, hogy Palesztinában ne legyen nyugalom és érdekük ellen van, hogy ott önálló és valóban független államok keletkezzenek. Az USA ősszel azért pártolta Palesztina felosztását és az angol megbízatás megszüntetését, mert azt remélte, hogy sikerül mindkét országot karmába kaparintani. Az angol köolajtársaságok sikeres ellenállása — ami tulajdonképpen az angol kormány harca volt az Egyesült Nemzetek Szervezetének határozata ellen — és az egyre erősebb arab és zsidó demokratikus függetlenségi mozgalom meggyőzte az USA kormányát arról, hogy ez az út a jelen pillanatban nem célravezető imperialista szándékainak megvalósítására és megegyezést ajánlott fel az angoloknak. Ezért változott meg az USA állásfoglalása az Egyesült Nemzetek Szervezetének határozatával szemben. Azonban Amerikában néhány millió zsidó él és szükség van azok szavazataira. Ez a körülmény készítette Trumant Izrael ceremóniamentes, gyors elismerésére és arra, hogy színleg visszatérjen előző álláspontjára. Színlag, mert valójában a színpalak mögött folyik az alku az angol és amerikai köolajtársaságok között — a népek szabadságára. A fegyverszünet leple alatt, az egykori Hitler-bérenc gróf Bernadotte segítségével közelkeleti Münchent készítenek elő. *Gyalázatos megegyezés készül egyrészt az angol-amerikai köolajmágnások, másrészt az arab hűbéresek és a zsidó nagytőkések között a közelkeleti, de elsősorban a palesztinai arab és zsidó nép rovására.*

A palesztinai háború, amíg az a független nemzeti állam megteremtéséért, az imperializmus ellen folyik, addig igazságos, fõlszabadító háború, addig a demokratikus frontot erősíti és gyengíti az imperialistákat. Azonban — az ideiglenes zsidó kormány eddigi viseikedésével kapcsolatban — tudnunk kell, hogy a nemzeti felszabadulás kérdését nem lehet imperialisták segítségével megoldani. Az imperialista politika eredménye a nemzeti elnyomatás. Ezt tanúsítja a mai palesztinai helyzet. Az ideiglenes zsidó kormány eddigi intézkedéseinek nemzetközi vonatkozásai bizonyos megalkuvást is mutatnak az amerikai olajtrösztök érdekeit illetőleg. Weizmannak, az angol imperializmus lakáinak elnökké

való kinevezése arról tanúskodik, hogy ebben a kormányban olyan befolyások is érvényesülnek, amelyek ellentétben állnak az arab és zsidó nép függetlenségének eszméjével. Az önálló zsidó és a megalakításra váró arab állam tényleges függetlensége attól függ, hogy politikájuk következetesen demokratikus lesz-e, hogy együtt harcolnak a demokratikus békefronttal, vagy az imperialisták oldalára szegődnek. Bárhol is alakuljanak pillanatnyilag a fejlemények, két dolgot nem szabad szem elől tévesztenünk a palesztinai kérdésben: az angol-amerikai ellentétet, amely nem zárja ki az ideiglenes együttműködést, a két imperialista csoport egymásközi harcát a közkeletű olajmezőért és felvonuló területekért, harcukat az arab világ meghódításáért és leigázásáért. Másrészt a közkeletű népek szabadságvágyát, amely ha népielszabadító harccá alakul át, akkor vége az imperialista befolyásnak a világnak ezen a részén, vége a búsán folyó profitoknak. Az arabok és zsidók nemzeti szabadságának sorsa Palesztinában és a Közelkeleten nemcsak a trösztök megegyezésétől függ, hanem az arab és zsidó demokratikus erők befolyásának felülkerekedésétől is, attól, hogy a két nép dolgozói megtalálják-e a megegyezés alapját — a közös érdekek védelmében vezetett harcot a nemzetközi háborús gyújtogatók és imperialista kizsákmányolók ellen.

Az európai béke központja a német békeszerződés. A győzelem napján, 1945 május kilencedikén mondotta Sztalin, hogy a Szovjet Szövetség *»nem szándékozik sem szétdarabolni, sem megsemmisíteni Németországot.«* A Szovjet Szövetség politikáját nemi bosszúvágy vezeti. Ennek újabb tanujelét is láttuk, amikor a Szovjet Szövetség Finnországnak, Magyarországnak és Romániának hatalmas jóvátételi engedményeket tett, ellentétben az amerikai kormánnyal, amely óriási értékű vagyont tart vissza, amit a németek hurcoltak el Magyarországról.

A náciitanított, demilitarizált, egységes, demokratikus Németország erős bástyája lehet a világ gazdasági felemelkedésének és a nemzetközi békének. Erre törekedik a Szovjet Szövetség és ez a szellem hatja át a nyolc külügyminiszter varsói értekezletének nyilatkozatát.

Miért került sor erre az értekezletre?

Tudvalevő, hogy Londonban három hónapon át folyt zárt ajtók mögött az USA, Anglia, Franciaország és a BENELUX államok kormányainak tanácskozása, amelyen mindenben elfogadták az amerikai diktátumot. Ezen a tanácskozáson elhatározták, hogy megvalósítják az amerikai monopóliumok tervét a külön Nyugatnémetország megalakítására. (Ezt bizonyítja többek között az is, hogy a most kibocsátásra kerülő amerikai-márka, amelynek létezését az utolsó pillanatig tagadta az amerikai kormány, már több mint feléve készen állt Washingtonban). *»Megegyezés«* jött létre a Ruhr vidék kérdésében, amely most végleg amerikai vezetés alá kerül és elfogadtak még néhány titkos záradékot is, amelyekre következtetni lehet a kiadott hivatalos jelentésből.

A londoni tanácskozás a nyugati kormányoknak arról a szándékáról tanúskodik, hogy felszámolják a Külügyminiszteri Tanácsot és a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot és azt mutatja, hogy ezek a kormányok végleg felrúgták a potsdami és jaltai egyezmények Németországra vonatkozó megállapodásait.

Az így előállott helyzetet és annak következményeit tárgyalták meg a német támadástól legtöbbet szenvedett országok külügyminiszterei és

leszögezték közös álláspontjukat mind a várható események, mind a haladéktalanul rendezésre váró kérdések tekintetében.

A nyolc külügyminiszter nyilatkozata újólag leleplezi a monopolok békeellenes aknamunkáját. Rámutat arra, hogy a londoni határozatok lehetetlenné teszik a német békeszerződéssel kapcsolatos kérdések megoldását és alapjában *»megingatják a népek bizalmát azokban a nemzetközi egyezményekben, amelyekben az Egyesült Államok és Anglia részt vesznek.«*

Ez a nyilatkozat több mint egy közönséges diplomáciai okirat. A nyolc külügyminiszter értekezlete megmutatta a német népek, kik az igazi barátai és megmutatta a nyugati országok dolgozóinak, milyen veszélyes úton halad kormányuk politikája, amikor ismét feléleszti a német háborús nehézipart és sovíniszta-revizionista jelszavak hangoztatásával tápot ad a német revanche-szellemnek. A francia képviselőház vitája és a francia dolgozók megmozdulásai bizonyítják, hogy a francia nép küzdeni akar nemzeti szabadságáért, a háborús veszedelem ellen.

A londoni »ajánlások« végrehajtásával Nyugatnémetország az amerikai imperialisták gyarmatává válik és gazdasági, hadászati támpont lesz az USA számára. Ez nemcsak a demokratikus országokat fenyegeti, hanem a többi európai országot is, elsősorban Franciaország függetlenségét.

A két értekezet (a varsói és londoni) összehasonlítása egyúttal fényt vet az egymással szemben álló felek erejére és szilárdságára is.

Varsó: együntetű, nyílt kiállítás és köntörfalazás nélküli megállapítása a tényeknek;

London: a tőkés érdekeltek titkos, hosszú luza-vonája, szavak mögé való bujkálás és a lényeg kerülgetése;

Varsó: a népi érdekek egysége a béke, a nemzetközi szerződések érvényességének és tiszteletben tartásának védelmében;

London: az amerikai monopolok parancsának tudomásulvétele a jelenlevők részéről. Az USA világuralmi törekvéseinek fenhéjazó kifejezése és ellentmondást nem tűrő diktátuma, a béke nemzetközi szerződésekben lefektetett szervezetének felrúgása.

Varsó: a Szovjet Szövetség és a szocializmust építő népi demokráciák országainak ereje, tervszerű felemelkedése, kitartó békeakarata;

London: egy rettenetes gazdasági válság előjeleit mutató rendszer minden gyengesége, kétségbeesett kapkodása, hogy akár új világégés árán is feltartóztassa kikerülhetetlen végét.

Varsó: a belső megszilárdulás útján biztosan haladó rendszerek és népük bizalmát és szeretetét élvező kormányok szava;

London: a belső válságoktól terhes rendszerek népellenes és a külföldi erőszakra támaszkodó kormányok kísérlete, bukásra ítélt kalandorok hadüzenete a békének.

Varsó: a jövő birtokosainak sorakozója, harci felhívás a tömegekhez és azok mozgósítása a béke védelmében.

A békeoffenzíva elsöpri az új München szellemét.

A népek nem akarnak háborút és szabadok akarnak lenni és erőt, kitartást kölcsönöz számukra a tudat, hogy a legyőzhetetlen Szovjet Szövetség minden erejével a világ dolgozói békéjének és szabadságának oldalán áll.

Noviszád, 1948. június 28.

Hajdú Vilmos

A »LETOPISZ« MÁJUS-JUNIUSI KETTŐS SZÁMÁRÓL

Közel 140 oldalon jelent meg a Szerb Matica 121 éves folyóiratának, a »Letopisz«-nak május-juniusi kettős száma. A történelmi múltú folyóirat, Délkelet-Európának legrégibb folyóirata, felvonultatja ezuttal Vajdaság soknyelvű írójának javarészt, szerbeket, horvátokat, magyarokat, szlovákokat és románokat.

Soha még emyire vajdasági a »Letopisz« nem volt. Soha még, emyire manifestáció-szerűen, nem nyitotta meg hasábjait a kisebbségekhez tartozó írók előtt. A 121 éves folyóirat újjászületett a felszabadulással: régi ruháját levetette, s elvetette régi vonalvezetését is. Csak az új Jugoszláviában kerülhet sajtó alá egy ilyen, népeink összefogását és megvalósult egységét dokumentáló folyóirat. Csak a népielszabadító harc szabadíthatta fel a többségiekhez tartozó írók előtt. A 121 éveszetük legnagyobb részét nemzeti elfogultságuktól, az erősebb gőgös elzárkózottságától.

És nem csupán a többségieket szabadította fel. Mi, magyarok például, a régi Jugoszláviában is fordítottunk s ezzel benutattunk vajdasági szerb írókat — munkánk azonban inkább a magát kisebbségének érző, gátlásokkal küzdő alázatosok dörgölődése volt, sokszor kézzelfogható javak ellenében. És akkor — a régi Jugoszláviában — író író fordított, író a másik író gondolatait ültette át és sohasem, vagy csak nagyon ritka esetekben és ritka kivételek érezték feladatuknak, hogy az írón keresztül egy másik, egy testvérnép gondolatait, vágyait, harcait tolmácsolják. Talán csak a mi »Hid«-ünk vallotta magáénak ezt a feladatot itt, Vajdaságban. Az arisztokratikusan konzervatív régi »Letopisz«, a gazdag Matica elefántcsont tornyából szemlélte sajtó szerb népét éppenúgy, mint a vajdasági nemzetiségi népet.

Két román író is jelentkezik ezuttal a szerb olvasóközönség előtt: Mihai Avramescu és Radu Flora. És itt érdemes megállani egy pillanatra. A régi, az imperialista Jugoszlávia szövetségese volt az ugyancsak imperialista Romániának, Károly király sógora volt Sándor királynak. A »szövetséges« Jugoszláviában még sem fejlődhetett ki román irodalom: a román iskolakötelesek épen úgy nem tanulhattak anyanyelvükön, mint akár a magyarok. Az urak szövetsége csak az üzletek szövetkezését jelentette és sohasem a népet, amellyel egyformán nem törődött az olajmagnás Károly és Sándor, aki a régi Jugoszlávia urának minden piszkos üzletéből lefogta a maga »királyi« százalékát.

A három és fél éves új Jugoszláviában, éme, szárnyait bontogatja a román irodalom is. És akármennyire is nem értékmérés ezuttal a célunk, azt is megállapíthatjuk, hogy — sikerrel bontogatja.

Maga a »Letopisz« is természetesen érzi vállalkozásának újszerűségét, mondhatnók — nagyszerűségét. »Soha még — írja »Jegyzet«-eiben, — amőta a »Letopisz« megjelenik, nem kísérelte meg, hogy bemutassa Vajdaság irodalmi és kulturális erőit, sem egyetlen, sem néhány, egymás után következő számában«. Megállapítja, hogy a régi Jugoszláviában nem volt és nem lehetett együttműködés a különböző nemzetiségek között, mert ilyen együttműködést nem tűrt a nemzeti elnyomás és a nemzetek közötti gyűlölködést szító uralkodó szellem. »... A joguktól megfosztott nemzetiségeknek nem volt lehetőségük kulturális fejlődéshez és nem tudtak látható eredményeket felmutatni kulturális és irodalmi téren sem. Ma azonban, alig három évvel a fasizmus láncai alóli felszabadulás után, a kulturális fejlődés olyan fokot ért el, hogy még olyan kicsiny és régebben egészen elmaradt nemzetiség csoport, mint a román is, nem csupán kulturális, hanem irodalmi ténykedéssel is jelentkezik.«

A »Letopisz« e kettős számában még az egyes szerb írók és magyar-vonatkozású írásokkal főzik szorosabbra a kapcsolatokat népeink között. Vonatkozik ez elsősorban a kitűnő Petőfi-fordítóraj Csaplics Bogdánra, a Szerb Népszínház igazgatójára, aki »Új napok« című elbeszélésében Pál és Jolán, egy magyar dolgozó emberpár világosodó életét meséli el. Csaplics fordította különben Laták István és Gál László verseit, míg Majtényi Mihály, Lőrinc Péter és Herceg János novelláinak fordítója Leszkovács Mladen, a Vajdasági Kulturális Egyesületek Szövetségének újonnan választott elnöke.

A »Letopisz« számunkra különös jelentőségű vállalkozását örömmel üdvözljük és vele együtt hisszük, hogy jelentős lépést jelent népeink testvéri kapcsolatainak megerősítése és Vajdaság népi együttműködésének elmozdítása felé, abban a nagy munkában, amelynek célja, hogy világosabb, ragyogóbb jövődőt építsen tartományunk s ezzel hazánk valamennyi népének, minden dolgozójának.

g. l.

A »SZIKRA REGÉNYTÁR« NÉGY KÖNYVE

A Magyarországról érkezett legutóbbi könyvszállítmányból föltétlenül ki kell emelnünk a »Szikra Regénytár« kiadványait, melyek nálunk is rövidesen igen kedvelt és népszerű olvasmányok lesznek. Talán kevés európai országban terjedt el annyira a ponyva ragálya, mint éppen a régi, reakciós Magyarországon, ahol a rendszer szemtelenség egyes kiadványaiat kizárólag üzleti nyereszkeskedést szolgáló ponyvagyártása fölött, mert a jó üzlet mellett, a ponyva kitűnő eszköze volt a népbuhtításnak, s a beteg társadalom igazi problémáiról a ponyva sikeresen terelte el a széles néptömegek figyelmét. És ami szintén igen lényeg-

ges szempont, — a ponyva a legolcsóbb sajtótermék, tehát hozzáférhető áron vásárolhatta meg minden olvasó.

A haladó magyar irodalmi élet évtizedekig folytatott harca a ponyva ellen csak most, a demokratikus Magyar Köztársaságban teszi meg első sikeres lépéseit. A »Szikra Regénytár« elindítása ennek a küzdelemnek eddig a legeredményesebb megnyilatkozása. »Jó könyvet adni olcsó áron az olvasók kezébe« — elve alapján indult meg a »Szikra Regénytár« sorozata és meggyőződhetünk, hogy ez az elv nemcsak a ponyvát fogja letörni, de hatalmas olvasótáborra toboroz a világirodalom nagy művei számára is.

Az alább ismertetett négy könyv ebben a sorozatban jelent meg.

Makszim Gorkij:

AZ ORLOV HÁZASPÁR

Aki Gorkijt olvassa, az tudja, hogy a nagy író, aki a realista művészet kiváló eszközeivel írta meg a társadalom gyökeres problémáit feltáró műveit — minden sorában, minden gondolatában az élet legnagyobb küzdelmét, az Embert szereti. Ezt érezzük. Az Orlov házaspárt olvasva még akkor is, ha szűnyű, sokszor emberfeletlen dolgokat mond el Orlovról, a részeges, asszonytverő cipészről és környezetéről, Gorkij ebben az emberben és felfedezi a legszebb embert: mélyedéseket, melyek ének benne, de a cári Oroszország romlott társadalmának nem engedi fölszínre jutni.

A már jelképpé vált pincelyukában lakó Grigorij Orlov cipész és agyongyöngyöt felesége életébe a dühöngő kolerajárvány visz be, új, eddig idegen érzéseket. A nagy küzdelem, melyet a járvány ellen vív néhány ismeretlen, de nagyszíjú, hős ember, fölírzza mindennapi életéből az Orlov házaspárt is, olyannyira, hogy Grigorij is feleségével együtt a küzdők sorába lép. Életük új tartalommal gazdagodik. A pincelyuk fojtó levegője a kolerabara-

kok mozgalmas légkörével cserélődik fel és Orlov olyan erővel lendül a munkába, hogy szinte hőstetteknek számítható dolgokat művel.

A halál azonban kegyetlenül kasszal és Orlov egy napon arra döbben, hogy tehetetlen a pusztító halállal szemben. Elveszíti a munkában életkedvét és lassan visszasüllyed oda, ahonnan jött: a pincelyukba és a kocsmába, Matrjona, a felesége többé már nem hajlandó követni. Ő valóban megtalálta az élet új értelmét a többiek között.

Orlovban tovább élnek a járvány elleni küzdelem emlékei. Nagy cselekvések vágya őrít, de a kocsmá már nem engedi ki karmaiból. Itt hajtogatja egyre mi mindent szeretne megtenni életében: »...valami olyant cselekednék, — meséli — hogy minden ember fölébe kerüljek és aztán a magasból köpjek le rájuk...« De Orlov nem tesz semmi nagyot, mert a bódító, füstös kocsmá úgy nyel el a szegény orosz embereket, mint valami éhes, nagy torok.

Vladimir Nazor:

A FUTÁR

Vladimir Nazor első magyarra fordított művét különös örömmel vesszük kezünkbe, mert tudjuk, hogy »A futár«-ral méltán képviseli a népi szabadtó harcokban született és műjéledt, magas értékűre nemeseledt jugoszláv irodalmat a »Szikra Regénytár« sorozatában az európai irodalom más kiválóságai mellett.

Vladimir Nazor ebben a művében összesíti nagyszerű költői és elbeszélő tehetségét és Jugoszlávia népének szabadságharcából egy különleges, de jól sikerült műfajban ad, ha nem is átfogó, de jellegzetes képet, fölemelve e harc jelentőségét oda, ahova valóban tartozik: a halhatatlanságba.

Mert mi mást jelképezne Loda, az örökéletű szatírból lett partizán-futár, mint éppen a hegyekben harcoló ember művének halhatatlanságát? Loda, az üldözött szatír Brács szí-

getén telepedett le és az idők folyamán annyira összeszokott a sziget lakóival, hogy magáévá tette azok életmódját. Résztvevett az emberek felkeléseiben és együtt harcolt velük a természet minden viszontagsága ellen, míg végül külsőben is emberi ábrázatot öltött.

Amikor megkezdődtek a partizán-harcok, több társával együtt ő is elhagyta a szigetet, a szabadságharcosokhoz csatlakozik és Péko futárja lesz. Így jut el a legfőbb parancsnokhoz, aki fontos megbizatással küldi vissza. Az úton átéli a partizánélet minden kínját és veszedelmét, de kitart, mert emberfeletti tulajdonságokkal rendelkezik és tudja, hogy a parancsot teljesíteni kell. Később egy elenséges támadás alkalmával Góróval, a költővel ismerkedik meg, aki nem más, mint Ivan Goran Kovačević. Amikor Góró megtudja, hogy voltaképpen ki a Loda, a következőket mondja: »...Még élnek az ősi istenek! Pásztorok, mezitlábos futárok alakját vették fel, rongyos csavargókba és koldusokba öltöztek, itt kóborolnak a földön... nem sokáig maradnak száműzésben, megalázva és vérig sértve...«

Később, amikor Loda átvágott torokkal, holtan találja Górot, sirva-fakad. Ezek voltak első emberi könyvei, mert Loda halandó emberré változott a nagy költő holtteste mellett.

Nazor Vladimir kis remekművét Csuka Zoltán ültette át magyarra.

A. Sz. Szerafimovics:

VASÁRADAT

A Szikra könyvkiadóvállalat kétszeres szolgálatot tett a magyar olvasóközönségnek, amikor Regénytár sorozatába iktatta Szerafimovics »Vasáradat« című regényét. Ezzel a könyvvel ugyanis nemcsak a műfordítások értékes irodalma gazdagodott hanem egy kevésbé ismert kiváló szovjetíró ismerttetett meg az olvasóval.

1918-ban, Kubában föllázadtak a gazdag kozákok a szovjethatalom el-

len és ellenforradalmi gáztetteik menekülésre kényszeríti mindazokat, akik a szovjethatalom barátai. Telepess munkások és parasztok, szegény közökök, férfiak, asszonyok, gyermekek és katonák elhagyják otthonaikat és jószágukkal együtt megkísérlik az áttörést az ellenforradalom gyűrűjén, hogy egyesüljenek a bolsevikokkal.

Ezt a hatalmas, fegyelmezetlen tömeget egy parasztból lett tiszt Kozsuh, a »Vasállu« vezetői, akinek törhetetlen jellemű és vasakarata teszi lehetővé, hogy ezer veszedelmen, állandó, súlyos harcokon át vezesse a »Vasáradatot« céljáig: a vörös hadsereggel való egyesülésig.

Szerafimovics »Vasáradatának« minden sora megrázó erővel hozza eléink a regény hőseinek emberfeletti küzdelmét. A szocialista realizmus e jól sikerült kis művét hiteles fordításban élvezheti az olvasó.

Valentin Katajev:

ÉN, A DOLGOZÓ NÉP FIA

Katajev Valentin, a kiváló Sztalin-díjas szovjetíró sokoldalú ábrázolója az új, szocialista világ kiépítésének. Ugyyszólván minden műve más-más oldalról világítja meg a Szovjethaza fejlődését, más embereket és környezetet vetít az olvasó elé. Munkássága azonban mégis egyetlen egységet képvisel: azt a törekvést, hogy megörökítse a szocialista társadalom kiépítésének hősi korszakát.

Az »ÉN, a dolgozó nép fia« egy ukrán falu életéből meríti anyagát. 1918-ban, az októberi forradalom győzelme után, Szmjon Fjodorevics tüzer irányítótisztes, több katonatársával együtt leszerel és visszatér falujába. Szmjon új életre akar berendezkedni. Mint a ház emberré nőtt feje elrendezi kis gazdaságát, majd ősi ukrán szokás szerint, kérést küld régi szerelméhez, hogy megnyerjék a szülők beleegyezését a házasságba. Az új élet és a házasság azonban nem alakul ki oly könnyen, mert az ukrán földesurak német csapatokat hívnak be, hogy visz-

szállítsák a régi rendszert és leörjék a szovjet köztársaságot.

Szmjon kéri, akik bolsevikiek, a németek felakasztják, ő pedig barátainak holttestét kiésmepészve megszökök a faluból és az erdőbe megy, ahol már gyűlekeznek a menekültek, hogy a kommunisták vezetése alatt harcot kezdenek.

A dolgozó nép fia harcot a németek és a fehérek ellen, hogy kivívja szabadságát, megszerezze a lányt és megvédje családját az ellenség dühétől. Visszakerül régi ágyújához, melynek tüzével addig üldözi az ellenséget, míg föl nem szabadítja egész hazáját. Csak azután tér vissza falujába, hogy most már végérvényesen hozzáfogjon új életének kialakításához.

Katajev Valentin ebben a kisterjedelmű, de igen értékes műben mint az ukrán paraszti élet kitűnő ismerője mutatkozik be és könnyű, érthető írásmódjával, eseményekben változatos, érdekfeszítő meseszövevével, kitűnő emberábrázolásával mindvégig lekötö az olvasót.

Gajdos Tibor

AZ IGAZI AMERIKA HANGJA

A »Masses« című haladózselemű amerikai folyóirat közli 32 amerikai író, művész és zeneszerző választ a Szovjet Szövetség íróinak, művészeinek és zeneszerzőinek írt levelére, amelyet a »Literaturnaja Gazeta« »Kövel vagytok ti, az amerikai kultúra urai« címmel jelentetett meg. Az amerikai kultúrélet tekintélyes képviselői kijelentik, hogy a béke ügyéért harcolnak, valamint a Szovjet Szövetség és az Egyesült Államok népei között fennálló baráti viszony megszilárdításáért.

»Az Önök levele — hangzik az amerikai válasz — *tanúsítja, hogy nem adtak hitelt az amerikai sajtó és rádió kiforgatott híreinek, a reakció fizetett és dühöngő bérenceinek, az »Amerika hangja« rágalmai-*

nak. Önök tudják, hogy az egyszerű ember Amerikában a hirosimai bombázást nem tekinti a világuralom megszerzése kezdetének. Az egyszerű embereket nálunk nem hatja át a gyűlölet, amelytől az emberiség ismét megszabadult. Őket ugyanúgy kizsákmányolják azok, akik abban reménykednek, hogy Amerikát a Negyedik Birodalommá változtatják. Az Önök felhívása óriás reményt keltett népünkben, amely kívánja megismerni az igazságot és mi segítségére leszünk, hogy elfoadják az Önök kínnyújtott jobbát, azt a jobbot, amely becsületesen fest és ír egyszerű dolgokról, amely nagy hazugságokat leplez le.»

Az amerikai kultúrunkásoknak a háborús uszítók és tervek elleni harcáról írva, a válasz hangoztatja a hollywoodi írók és filmemberek föllépését az amerikaiak tevékenységét kíváncsálgató bizottság előtt, amely kiállítás a bátorság és a béke szeretetének bizonyítéka. »A tudósok -- folytatja a levél — ellendül-

nak azon törekvésnek, hogy őket lefokozzák a tudás hordozóiból a rémület fegyverének kovácsolói. A tanítók és tanárok tiltakoznak, hogy az iskolaudvarokat gyakorlóterékké változtassák.

»A mind nagyobb támogatás, amelyet az amerikai kultúrunkások Wallace jelölésének nyújtanak, mutatja, hogy tanultak a történelemből, és ezt az oklást osztják velük az amerikaiak milliói, akik támogatják a jogaikat védő néppárt megalaítására irányuló mozgalmat. Nem engedjük meg soha, hogy népünket a fasiszta mocsárba fojtsák. Reméljük, hogy az Önök levele és a mi válaszunk kezdete lesz a közöttünk kialakuló szoros és termékeny kapcsolatoknak, eszmecseréknek és közösen szállunk szembe a halál hárde-
tőivel.

»Ellenségeink látják majd, hogy a mi nemzetközi összetartásunk a demokráciáért és békéért való harcban szilárd. Május elseje alkalmából fogadják barátj kézszorításunkat.»

»Ahhoz, hogy segítséget nyújtsunk parasztjainknak és fejlesszük a földművelést: megfelelő iparral kell rendelkez-
nünk, amely előállítja a műtrágyát, a mezőgazdasági gépeket és a szerszámokat. Ahhoz pedig, hogy ilyen gyáraink legyenek, amelyek műtrágyát, mezőgazdasági gépeket és szerszám-
mai gyártsanak: mindenekelőtt meg kell teremteni a nehéz fémipart, amely a földműves szükségletek gyárjai számára dolgozik. Szükséges továbbá racionalizálni a szén-, a vas és más ércet kitermelő bányáinkat, amelyek ellátják a kohókat, illetve a nagyipart és így tovább. Egyszóval iparosítás és villamosítás nélkül semmit sem érhetünk el mindebből. Az ország iparosítása elválaszthatatlanul összefügg a parasztság szükségleteivel és ez a parasztság népünk nagy többsége.»
(Tito)

»HUNGÁRIA IRODALMI LEXIKON«

A HID legutóbbi számában közöltek bírálatainkat, illetve annak egyes megállapításait Budapesti lapok is átvették.

A »Hungária könyvkiadó« április 9-i levelében bírálatainkat »kemény és éles, tanulságos és feltétlen igazságos« kritikának ismeri el s egyben megállapítja, hogy a kiadó »saját célkitűzéseivel volt kénytelen ellentétbe kerülni«, amikor a lexikont — egyébként kis példányszámban — kiadta.

Levelét kaptunk a bírálatban említett Fekete Lajostól, a Vajdaságban is ismert költőtől. Fekete Lajos megállapítja, hogy nem azonos a lexikon szerkesztőbizottságában megnevezett Fekete Lajossal, aki viszont nem lehetett a lexikon jugoszláviai

informátora. A kritikust az informátor személye állg. érdekli, mindenestre készséggel és örömmel veszi tudomásul, hogy *Fekete Lajosnak, a »Délbácska« egykori munkatársának, semmi szerepe nem volt a lexikon összeállításában.* Fekete Lajos nyilván megérti, hogy a szerkesztőbizottság névsorát olvasva, elsősorban rá kellett gondolnunk, igazat adunk Fekete Lajosnak abban, hogy bár a Délbácska valóban klerikális volt, a Bács megyei Napló kizsákmányoló tőkés vállalkozás — ezt azonban személy szerint Fekete Lajos egyéni megítélésére, vagy irodalmi kiértékelésének rovására nem írhatjuk. Utóbbi meg sem kíséreltük.

(g, l.)

AZ ÁROLLÓ

(Helyreigazítás)

Áprilisi számunkban Pállos Miklós »Az árolló« c. cikke néhány zavaró sajtóhibával jelent meg. Kérjük olvasóinkat, hogy az alábbiak szerint kijavítsák:

a 184. oldalon a táblázatban: a fizetett árak 100 36 53 helyett 100 76 83

a 186. oldalon a második táblázatban: a kettő viszonya, ill. a parasztság vásárlóképessege 100 112 helyett 100 116

a 186. oldalon alulról a 13. sor:

A dolgozó parasztság vásárlóereje 1939-el szemben 12 százalékkal helyett

A dolgozó parasztság vásárlóereje 1939-el szemben 16 százalékkal

»A szocialista társadalomban az élenjárók hőstettei általános visszhangra találhatnak. A hősteti, példaként hat a tömegre, hatalmas erővé lesz, amely tevékenyen hat a termelőerők további növekedésére, a szocialista társadalom további gazdasági és kulturális megerősödésére.« (Leonov M.)